c
y
m
k

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IX ■ Nr. 5 (90) ■ Mai 2018

Monumentul Eroilor din Prunaru-Teleorman

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă „Argeș Expres” și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Catedralele Neamului

Gheorghe PĂUN

De mai multă vreme intenționez să scriu editorialul de față – total în favoarea înălțării catedralei sugerate mai sus, cea numită a Mântuirii Neamului. Din principiu, dar și cu argumente. Unele venind din înșuși pluralul anunțat de titlu – pentru că neamul nostru a ridicat și ridică *mai multe catedrale,* unele propriu-zise, din zidărie, altele mai subtile, de aceea, se poate spune, mai trainice.

În general, atunci când se construiește ceva, este bine. Iar atunci când se dărâmă, este rău, este trist. Pentru cei care scot sintagme din context și apoi fac caz de ce înțeleg ei din ele, insist că am început fraza cu *în general.* Sigur că trebuie să fim atenți la multele aspecte tehnice (șablonul sună: tehnico-economice), arhitectonice, urbanistice etc., dar nu acestea motivează criticile sistematice din media românească „modernă” la adresa Catedralei, ci lucruri care vin din altă zonă – o putem numi a nimicniciei. Includ aici ateismul, snobismul (o formă mai „subțire” a prostiei), „iluminismul” (*derrière la lettre*, aș zice), dar și antiromânismul. Alergia, genuină sau comandată, vizavi de simbolurile identitare, existente sau pe cale de a fi instituite. Infirmitatea care pe unii semeni ai noștri care nu vor să ne semene îi face nu numai incapabili de a fi mândri (în limitele firescului și bunului-simț, desigur) că sunt români, ci și militant-alergici la ideea cu pricina. Catedrala care se ridică acum, în București, fiind un prilej de manifestare, pentru că mândri vom fi, peste un deceniu, peste mai multe, având în centrul Capitalei o clădire-simbol, creștin-ortodoxă, românească. Impresionând inclusiv prin mărime, demonstrând că *și noi putem.* Catedrala din Sevilla este uriașă, Domul din Milano este uriaș, catedrala din... și din... la fel, iar localnicii se mândresc cu ele, ghidurile turistice le promovează, turiștii le caută. În cazul nostru, se adaugă funcționalitatea ecleziastică, multele „acareturi” din jur, de mare folos ortodoxiei. Iar ambianța este pe potrivă – megaconstrucții să le numim, asta sunt și așa le percepe întreaga planetă: Palatul Parlamentului și ce s-a mai ridicat în preajma-i în febrilii ani 1980. Vă amintiți cum, după decembrie ’89, „cavalerii molozului”, mercenari diversioniști sau doar frustrați inconștienți, propuneau dinamitarea „piramidelor ceaușiste”? Există oameni care suferă când se pune cărămidă peste cărămidă, jubilează când pot să dea cu piciorul, cu târnăcopul, cu dinamita într-un zid... Ierte-i și lumineze-i Cel De Pretutindeni. Între timp, noi să construim!...

La prima auzire, nu mi-a sunat bine „mântuirii”, parcă presupune deja vinovăție-condamnare, dar, dacă mă gândesc mai bine, nu e nepotrivit să se sugereze Neamului că (și) prin ridicarea Catedralei se va mântui... Prin zidire, prin apropierea de Cer...

Așa cum a făcut-o și în alte dăți. Amintesc doar „minunea de pe Argeș mai în jos”, ridicată de Neagoe, sfântul și înțeleptul,

acum 500 de ani, tot cu eforturi (nu le numesc sacrificii, dar asta e o altă discuție), cu turlele înșurubate în cer, pe vremea când poruncă era în Balcani să nu se ridice biserici mai înalte decât un turc călare... Așa cum au făcut toți domnitorii – biserici/mănăstiri și copiști/tiparnițe aveau în „programul lor de guvernare”, la loc de cinste, alături de cetăți și oaste.

O Catedrală a ridicat și România Mare la Alba Iulia, imediat după Reîntregire – model fiindu-i Biserica Domnească din Târgoviște – loc semnificativ de încoronare pentru primul Rege al tuturor românilor. Interesant este că Regele Ferdinand o numea chiar *Biserică a Mântuirii,* într-un Hrisov din 10 mai 1920.

La scara întregii țări – iau ca dovadă Eparhia Argeșului și Muscelului, dar am mai și călătorit, din Maramureș la Severin, de acolo la Iași și Craiova, și peste tot am văzut același lucru – laudă aduc Bisericii pentru că ridică biserici. Le repară, restaurează, repictează pe cele vechi, zidește altele noi. Știind că, la umbra crucii, Neamul este mântuit, mărturisire fac. (În paranteză doar, că nu merită mai mult: oare nu și de aceea atacul continuu la adresa Bisericii? – las deoparte proverbul cu „uscăturile”, parțial valabil, ca orice proverb. Iar sloganuri de genul „întâi spitale, apoi biserici” sunt doar sofisme, creatoare de emoții manipulatoare: spitalele țin de alte instituții, de alte decizii, de alți bani, una n-o exclude pe cealaltă, ba chiar dimpotrivă.)

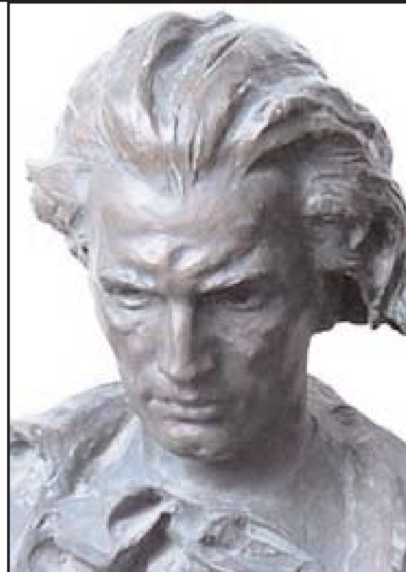
Paranteza dinainte este cu atât mai motivată – la fel lauda mea la adresa Bisericii noastre – dacă ne gândim la un „detaliu” impresionant: aproape cinci milioane de români au plecat în ultimele decenii în lume! O țară plecată din țară! Pe acolo unde sunt, cu sprijinul BOR, ei au câteva sute de biserici. Ortodoxe! Cu preoți trimiși să le citească Evanghelia în limba de acasă, cu tămâie și lumânări de acasă. Vă dați seama ce forță? Ce infuzie de românism, de tradiție, de credință ortodoxă – de care Europa nu este probabil conștientă, dar pentru care ne va fi cândva îndatorată. Compatrioții au început și să conteze în politica locală, au ajuns prin primării, prin parlamente chiar. Iar bisericile – tradiția, sufletul, dorul – îi adună alături, periodic. La o rugăciune în limba română! Într-o mare *Catedrală a românismului,* întinsă de la Nistru până la marginile de apus ale continentului, cu „filiale” din Noua Zeelandă până în Canada.

Românii de pretutindeni (așa se numește ministerul creat pentru ei), pe urmele dacilor/tracilor dintotdeauna! *Ave!* (Pariez că așa se salutau și dacii...)

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Adunările legiuitoare sunt convocate, prin decret regal, pentru ziua de 15 noiembrie.

Nu ne facem iluzii asupra activităţii „breslei vesele şi uşoare" din care consistă majoritatea.

Chiar dacă ar fi altfel decum sunt şi dacă am putea presupune la cei mai mulţi dorinţa de-a face bine, ea ar deveni iluzorie faţă cu completa lipsă de idei şi de cunoştinţe, proprie partidului roşu îndeosebi, dar proprie asemenea şi unei însemnate părţi a ţării. Am compara starea noastră cu aceea a lunaticilor care trec cu ochii închişi pe lângă prăpăstii, dar se-nfioară şi se retrag cu spaimă în mersul lor când se ating de-un obstacol mic.

Răul fundamental al ţării, lipsa de organizare socială, prin aceasta lipsa de diversificare a muncii, reducerea ei la exploatarea unilaterală a pământului, aruncarea păturilor superioare ale societăţii în ramuri de activitate improductivă, toate acestea nu preocupă pe nimenea.

Am spus în mai multe rânduri că semibarbaria noastră este mult mai rea decât barbaria deplină. Oriunde manufactura dispare, precum dispar la noi pe zi ce merge industriile de casă şi meseriile, şi unde creşte necesitatea de-a exporta productele într-o formă crudă, nepregătită, omul recade în barbarie. În asemenea ţări averea scade an cu an, scăzând necontenit şi valoarea omului, care devine din ce în ce mai mult sclavul aproapelui său.

Şi când o rasă a căzut prin inepţii economice, atunci i se scoate ponosul că e leneşă, fatalistă, ignorantă.

Inzii sunt leneşi. Turcii sunt moametani şi fatalişti, incapabili de-a face concurenţă englezilor şi împrejurările acestea ni se citează ca [fiind] cauze ale slăbiciunii lor crescânde.

Cu toate acestea, acum o sută de ani, turcii aveau aceeaşi religie şi comerţul cu ei era unul din cele mai căutate. Maurii din Spania erau moametani şi religia lor nu era o piedică de-a ajunge la o civilizaţie relativ foarte înaltă. De religii deosebite şi de origini deosebite, sub alte clime şi sub alte latitudini geografice, statele omeneşti se aseamănă numaidecât îndată ce li se retrage putinţa de-a diversifica şi a înmulţi ocupaţiile cetăţenilor, de-a le da putinţa de-a se dezvolta orice individualitate. Mărginiţi apoi numai la agricultură, au trebuit să-şi exporte productele în forma cea mai crudă, lucru prin care pământul osteneşte, productivitatea scade, venitul muncii devine din ce în ce mai mic.

Activitatea industrială ne lipseşte, lipseşte piaţa în care braţele să se ofere şi să găsească întrebuinţare. Mijloacele de comunicaţie, drumuri de fier, navigaţia pe Dunăre în loc de-a fi un bine, sunt, în lipsa actuală de organizare, un rău. Mijloacele de comunicaţie s-au îmbunătăţit în Irlanda bunăoară; dar la orice pas spre îmbunătăţirea comunicaţiilor se înmulţeau lipsurile şi boalele epidemice până ce, la completarea reţelei de drum de fier, se născu o foamete atât de cumplită cum nu mai fusese niciodată.

Tot astfel se întâmpla în India. Drumurile de fier au scopul de-a întinde tot mai mult exportul materiilor brute precum şi puterea centralizatoare a negoţului, lucru căruia-i urmează sărăcia pământului, scăderea puterii de asociaţie, decadenţa comerţului dinlăuntrul ţării. Precum noi exportăm grâne, India exportă bumbac. Puţina manufactură locală a trebuit să dispară repede; bumbacul pleacă de la producătorul din centrul Indiei, ocoleşte prin Calcutta, Bombay, Manchester, spre a se întoarce manufacturat, la nevasta, la copiii producătorului chiar. Tot astfel lâna noastră ocoleşte lumea pentru a se întoarce manufacturată la noi şi a fi plătită înzecit. Cu cât mai multe drumuri de fier şi căi de comunicaţie se vor deschide, cu atât mai puţin se va întrebuinţa munca, cu atât mai mic va fi preţul productelor noastre. Toate ţările care n-au comerţ înlăuntru şi care sunt avizate la export la pieţe depărtate decad intelectual, economic, moraliceşte chiar.

Negoţ, comunicaţii, drumuri de fier sunt ca veninurile tari: vindecă bine întrebuinţate, nimicesc rău întrebuinţate. Pentru state bine organizate, în care producţia internă e foarte diversificată, orice drum nou aduce un spor de putere şi de dominaţiune asupra naturii; în state rău şi inept organizate orice drum nou, orice comunicaţie nouă e un nou canal prin care se storc sucurile sale vitale, precum se întâmplă cu Irlanda, cu Africa de nord şi de vest, cu Turcia, cu noi, cu multe alte ţări.

În adevăr, nu ne putem îndestul mira când vedem acea şcoală veche de cenuşeri ignoranţi aplaudând crearea oricărui nou drum de fier, orice pas care adaogă în mod firesc înstrăinarea brazdei lor, reducerea muncii locuitorilor la cea mai simplă, mai greoaie, mai puţin rentabilă formă.

De aceea şi acum, când breasla uşoară a advocaţilor de duzină şi a postulanţilor deputăţiţi se va aduna în Dealul Mitropoliei, vor ploua proiecte noi de drum de fier, de răscumpărări ş.a. Tot tendinţa aceasta o are cestiunea Dunării, tendinţa de-a preface exportul nostru într-un monopol austriac, mai târziu şi importul. Pe lângă aceasta se vor înfiinţa iarăşi sute de posturi improductive pentru braţele ce rămân neocupate şi se va stabili încet-încet pe de-o parte atotputernicia claselor de mijlocitori, pe de altă parte robia şi mizeria claselor producătoare.

Vârtejul negrei specule care domină România în toate, departe de-a fi descurajat, se încurajează prin toate actele pretinse politice şi, orice se face, în interesul ei se face.

Nu putem dori decât ceea ce e cu putinţă. Nu e în putinţă ca spiritul acestor Adunări să se schimbe, pentru că nu e cu putinţă a le face să înţeleagă că, sub pretextul progresului şi îmbunătăţirilor, ele comit cele mai mari erori, care în materie socială şi politică sunt, după Talleyrand, „crime".

(*Timpul,* 31 octombrie 1881)

Mesajul cu care M. Sa Regele a deschis ieri sesiunea Adunărilor legiuitoare se distinge în bine de alte acte de asemenea natură. În loc de-a cuprinde fraze generale, mesajul încearcă a fi substanţial; stilul e îngrijit, termenii româneşti. Nu ştim cui să atribuim aceste calităţi; constatăm numai că scrierea face o impresie binefăcătoare în comparare cu frazele deşerte şi patetica goală a altor discursuri anterioare. Poate că mesajul bătrânului împărat al Germaniei a servit astă dată de nu ca model, totuşi ca măsură a lucrării.

De însemnat este că guvernul îşi determină definitiv atitudinea în cestiunea Dunării. Aci însă observăm că fraza nu mai este atât de norocită şi nu meneşte tocmai a bine.

Această credinţă (că libertatea Dunării este o condiţiune esenţială pentru propăşirea ţării) a fost, în alte împrejurări, unul din cuvintele puternice care ne-au făcut să declinăm cu nestrămutare propunerea de retrocedare a Basarabiei. Tot această credinţă ne impune datoria de-a nu consimţi la combinaţiuni care ar avea de efect ca navigaţiunea de la Porţile de Fier la Galaţi să rămână sub acţiunea preponderantă a unei singure puteri.

Iată în adevăr o reminiscenţă care scade mult din valoarea declaraţiunilor guvernului. Da, s-a declinat cu nestrămutare retrocesiunea şi totuşi s-a efectuat. Se respinge preponderanţa cu frumoase cuvinte, dar ele poate nu sunt decât preludiul înduplecării.

În fine, mai observăm că cestiunea eligibilităţii magistraturii nu e deloc atinsă, ceea ce face a se crede că d. C.A. Rosetti a renunţat la această nenorocită şi demagogică idee.

Nu mai rămâne acum decât lucrul de căpetenie: ca guvernul să se şi ţină de vorbă, nu una să zică, alta să cugete a face.

(*Timpul,* 17 noiembrie 1881)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

CURTEA DE LA ARGEŞ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres" (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368, http://argesexpres.ro/) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342, http://culturaarges.ro/) din Curtea de Argeş.

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face prin Poşta Română (revista apare în Catalogul 2018 al publicaţiilor la poziţia 11.106).

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Elogiul înțelepciunii

Horia BĂDESCU

Înțelepciunea, adevărata înțelepciune, pentru a rămâne în rostirea mateină care i-a fermecat pe mulți dintre noi, nu e atât rodul rafinamentului și elevației spirituale, cât mai ales al capacității de a privi în lăuntrul lumii și de a-i înțelege inextricabila armonie, țesătura nevăzută care leagă între ele lucrurile, rosturile adânci din care izvorăsc adevărurile și comandamentele existențiale, aceleași în esența lor pentru tot ceea ce primește întrupare și viață.

Înțelepciunea e o poveste despre resorturile nevăzute care pun în mișcare viețuirea cosmică și pe cea umană, din perspectiva moralei intrinseci universului însuși, aceea care include și condiționează viața și istoria umanității. Mintea înțeleptului e un laborator alchimic care exclude ganga accidentalului, pentru a scoate la iveală lamura gândului, a înțelegerii. Înțelept este „magul călător în stele", cititorul în tomuri și zodii, dar și truditorul pământului, care înțelege mersul și rosturile firii. Erudiția este benefică înțelepciunii și poate avea nesfârșite întruchipări, dar ea, înțelepciunea, e copilul divin al puterii de judecată, al logicii însoțite cu rațiunile inimii. O poveste a rostuirii și locuirii omului.

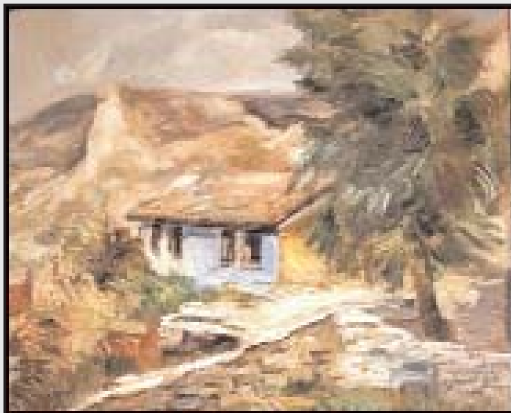
Îngăduit fie-mi a privi chipul înțelepciunii în două oglinzi răsăritene, căci înțelepciunea e mai acasă în orizonturile orientului, apusului fiindu-i hărăzit cu prisosință primatul conceptului și rațiunii carteziene în care se îmbracă filosofia.

Poveștile lumii sunt întesate de istorie. De-o lume, istoria ne spune poveștile ei sau noi povestim și repovestim istoria, de-o lume le ascultăm cu gravitate, da, da da!, aprobăm clătinând cu înțelepciune din cap – la te uită ce se poate întâmpla! – și de-o lume nu facem altceva decât să dăm uitării acele povești și să facem cum ne taie mintea. Ceea ce nu ne împiedică să ascultăm din nou alte povești și să clătinăm cu gravitate și înțelepciune din cap: da, da, da! Dar asta e o altă poveste.

Aceea pe care am auzit-o eu, dacă memoria nu mă înșeală, fiindcă se întâmpla cu mulți ani în urmă, de la preaînțeleptul istoric armean Süren Kolangian, se cade a fi spusă. Fiindcă tâlcul ei, ca al atâtor altora sau chiar mai mult decât al atâtor altora, are drept la grava clătinare din cap a acestui veac al tuturor posibilităților.

Se spune că, odată, demult, pe când dușmanul călca pământul Armeniei și asta nu putea fi decât atunci, cândva – cine mai ține minte cu precizie, când a fi presupune un nesfârșit șir de bătălii? – într-un sat oarecare, toată lumea se pregătea de apărare. În acea forfotă teribilă pe care o stârnesc vremile de cumpănă în așezările omenești, în acea neliniște încordată în care femeile și copii sunt puși la adăpost, iar bărbații își pregătesc armele, în acel stârnit furnicar omenesc peste care trecea duhul însângerat al războiului, un bătrân ședea cu liniște și gravitate pe prispa casei lui ascuțind, spre uimirea tuturor, nimic altceva decât brăzdarul plugului. Și spre uimirea tuturor, la mustrările ce-i erau adresate, bătrânul a răspuns: „Războaiele vin și trec. Poate mulți vom muri și puțini vom rămâne. Dar pentru aceștia, puțini, cu ce vom ara mâine pământul ca să semănăm grâul?" Și a continuat să ascută teribila armă, brăzdarul plugului, singura cu care, de la începuturile ei, omenirea câștigă marele război cu animalitatea și neființa.

Am regăsit această profundă înțelegere a lucrurilor esențiale, a adevărurilor simple și adânci, fiindcă adâncimea acestora stă tocmai în simplitatea evidenței, în îndepărtata Chină, „Împărăția Kitailor", cum o numea spătarul Milescu, întâiul călător român dincolo de Marele Zid.

Tărâm strălucit în semnificațiile despre măreția spiritului omenesc, în dăinuirea reflecției înțelepte asupra lumii și a umanității, așa cum mi se înfățișa el în Qufu, locul nașterii și viețuirii marelui Confucius, unul dintre cele mai profunde și nobile spirite, centru iradiant și referențial al puteriilor înalte ale omului, cel pe care savanții îl așază între primele zece cele mai importante personalități din istoria omenirii, după Iisus și Buda.

În Qufu, unde arhitecturile sale, care par scoase de sub vama timpului, vin dintr-un alt sau din alte secole, de mână cu zăbava cugetării, cu pasul încet cu care străbate meditația clipa și veacurile. În el, în Qufu, nu doar în suita de temple și porți care alcătuiesc ansamblul comemorativ în care a viețuit, a cugetat și s-a îngropat înțeleptul, se poate gândi universul și universul om, amândouă în măreția și umilința lor. Fiindcă doar înțelepții pot vedea și înțelege și umilința cosmosului. În Qufu poți auzi tăcerea chemând din genunile chaosului puterea nesecată a cuvântului.

Înțelepciunea și sensurile arheice ale lumii sunt aceleași pretutindeni. Cu mulți ani în urmă, când trudeam asupra înțelesurilor acestui mit fundamental al românilor, și nu doar al lor, care este Meșterul Manole, mă lăsam încântat de semantica cifrelor care guvernează lumea mitologiei și basmelor noastre, cu osebire a fabulosului multiplu al trinității, numărul 9, număr al perfecțiunii, al încercărilor, al vămilor. Căci, nu-i așa?, nouă sunt meșterii cei mari, peste nouă mări și nouă țări se află tărâmuri ale năzuirii și aflării. Și iată că aici, în China, numărul 9, cea mai mare dintre cifrele impare, purtând în sine desăvârșirea, putea fi folosit în epoca medievală doar de împărat și de curtea imperială. Pentru oricine altcineva folosirea lui aducea moartea. Dar în Qufu-ul dăruit cugetării auguste, îngăduit a fost ca Templul lui Confucius să se alcătuiască după o configurație arhitectonică similară palatelor imperiale, într-o succesiune de 9 pavilioane, 9 rânduri de curți, iar pavilionul cel mare Dacheng să aibă 9 camere. Să ne mirăm de această reverență a puterii lumești în fața puterii spirituale, când despre Analectele confuciene, „Lun Yu" pe limba locului, această Biblie a Orientului, se spunea: „Poți domina lumea cu o jumătate din cartea Lun Yu"?

Am avut șansa să mă pot reculege la mormântul lui Confucius, un mormânt simplu, precum simplă în exemplaritatea și măreția ei a fost viața și cugetarea înțeleptului, la altarul la care se aduc ofrande în memoria sa, alături de mulțime de oameni veniți de pretutindeni, de sute de elevi însoțiți de profesorii lor. Era doar cu câteva zile mai înainte de aniversarea zilei de naștere a filosofului, 28 septembrie al anului 551 înainte de Christos. De două milenii și jumătate, gândirea acestuia ne tulbură și ne ajută să viețuim întru umanitate.

Chiar dacă, așa cum se întâmplă atât de des, uităm să ne aducem aminte bunele, înțeleptele sfaturi. Căci, nu-i așa?, „viața este cu adevărat simplă, dar noi insistăm în a o face complicată", după vorba înțeleptului din Qufu. Iar noi suntem departe, deși ar trebui să fim atât de aproape, de a înțelege perceptul care considera acțiunea fiului împotriva voinței tatălui drept crimă. Dar cum să mai înțelegem, noi, cei robiți celularelor și internetului și prin ele bulimiei informaționale, noianului de date înghițite pe nemestecate, teribilul avertisment al înțeleptului: „Acela care învață, dar nu gândește este pierdut; cel care gândește, dar nu învață se află într-un mare pericol"? Cât de departe suntem de sfatul acestuia: „Studiază trecutul pentru a înțelege viitorul!", atunci când am alungat istoria din școli? Când ne facem că nu vedem cum palate și temple s-au surpat, cărți ale sale au fost arse sub o dinastie dușmană, dar puterile exprimate ale spiritului au dăinuit, căci dacă materia e pieritoare, gândul înalt își poartă în sine nemurirea.

Din țara *emigranzilor* (III)

Theodor CODREANU

Concluzie: de la emigranzi la imigranți

În finalul cărții, Horia V. Pătrașcu recunoaște că epopeea *Emigrandiana* l-a ispitit și pe el ca pe majoritatea autohtonilor sătui de a mai fi români: „Ca fiecare român am fost și eu bântuit de problema fundamentală a rămânerii și am derivat și eu substantivul *român* de la verbul *a rămâne.* Cu toate astea nu am plecat. (…) Aici vreau să încerc un răspuns la întrebarea: de ce, având toate motivele de a nu rămâne, totuși am rămas." (*Ibidem*, p. 365)

Recunosc că sunt șocat de ivirea acestui epilog subiectivizat de către un intelectual care mi s-a părut neatins de „complexul emigrandului". Mai mult, cu acel *ca fiecare român* de la începutul citatului, autorul *generalizează,* extinzând dorul de *plecare* la orice ins care se naște pe teritoriul vechii Dacii. Să fie de aici blestemul că în spațiul carpato-danubiano-pontic s-a procreat bizara specie umană destinată să-și urască condiția etnică, fiind gata oricând de plecare în câteșipatru zările lumii? Cu ani în urmă, scriind despre o carte a lui Nicolae Dabija închinată lui Orfeu (*Pe urmele lui Orfeu,* 1983), am fost ispitit să identific în nația noastră un criptic „complex al lui Orfeu", în sensul condiției emigrandului care ajunge, totuși, *imigrant* și se realizează plecând pe alte meleaguri pe care le civilizează, așa cum s-a petrecut cu tracul genial Orfeu, schimbător de paradigmă spirituală în Grecia antică. Se și crede până astăzi că românul este blestemat să se realizeze și să fie recunoscut abia atunci când devine hrană pentru alți arhei etnici.

Sunt atâtea exemple, de la Dionysos și Orfeu, de la cei vreo patruzeci de împărați romani de origine traco-dacică, până la Matei Corvin, Constantin Brâncuși, Henri Coandă, George Emil Palade, Emil Cioran, Mircea Eliade și Vintilă Horia. În contrapondere, îl putem pune pe Nicolae Paulescu, frustrat de cea mai înaltă realizare a geniului său – descoperirea insulinei. Nichifor Crainic, în *Memorii,* se arata îngrozit de ura românilor împotriva geniilor autohtone: „A fi naționalist în România, adică a-ți închina viața ridicării neamului și țării tale, înseamnează a te așeza pe un pisc în bătaia tuturor furtunilor urii și a trăsnetelor răzbunării. Nimic nu e mai urâtă, nimic mai prigonită și mai lovită decât dragostea supremă de românism. O viață întreagă de luptă înseamnă o viață întreagă de sângerări. Nu s-a închis bine o rană și alta se cască mai adânc în făptura ta morală. A cui este această țară și care e destinul ei că românii, care se ridică până la conștiința superioară a unei misiuni românești sunt izolați ca niște nelegiuiți și arătați cu degetul ca niște nătuci? În România trăiește bine numai cine face tranzacții cu străinismul. În România duce existență muceniceească numai cine, refuzând aceste tranzacții, pulsează în ritmul sângelui acestui neam nenorocit. Un Bălcescu a trebuit să moară ofticos în exil. Un Kogălniceanu, un Alecsandri au trebuit să pribegească peste hotare. Un Eminescu a dus o viață de martir și a murit părăsit și nebun. Un N. Paulescu a fost boicotat toată viața, în primul rând de colegii săi de la medicină. Un N. Iorga a fost declarat nebun în anii săi de superb naționalism. Un A.C. Cuza a trebuit să treacă printr-o mie de injurii și prin purgatoriul unei mari înscenări juridice, acuzat de plagiat de către un armean iudaizat, care nu cunoștea nici limba din care pretindea că profesorul ieșean ar fi plagiat.

O formidabilă acțiune de compromitere se organizează imediat în jurul unei personalități, din moment ce ea devine motor moral sau ideologic al românismului. Să nu mai vorbim de cei exterminați fizicește.

→

Homo sapiens

Constatările acestea duc la una și aceeași concluzie: că pătura noastră conducătoare e coruptă până în măduva oaselor. În suprastratul conducător s-a încuibat un virus permanent, care roade energia morală a mai tuturor celor care se ridică sus. E adevărat că acest suprastrat a fost alcătuit multă vreme din scursura Levantului. Seminția ceea a dispărut, dar virusul a rămas. Optimiștii au sperat că forțele ridicate din sănătatea țărănească vor schimba fața lucrurilor cu vigoarea lor morală, proaspătă. Dar s-au înșelat. Am urmărit ani de zile procesul de transformare a național-țărăniștilor, bunăoară. Oameni ridicați din popor în cea mai mare parte, fii și nepoți de țărani. Avalanșa lor în loc să schimbe fața morală a statului a sfârșit printr-o asimilare a oamenilor acestora în structura coruptă a statului. Din exponenți ai țărănimii, au devenit uzurpatori și dușmani ai românismului. Pentru oameni de felul acestora, drumul puterii duce prin complicitatea cu străinismul parazitar. A conduce România în sensul curent presupune condiția prealabilă de a trăda. Politicianul se simte puternic numai în actul de prigonire a românismului și înțelept numai în lepădarea de specificul spiritual al strămoșilor lui. *Români deromânizați – iată ce sunt în majoritatea lor conducătorii noștri politici.* (S.n.) Puși în fața naționalismului, au imediat sentimentul intim al propriei lor turpitudini și ca să se elibereze de această stare sufletească, îl prigonesc cu zvăpăială de apostați. Căci numai apostazia cunoaște înverșunarea nimicitoare împotriva credinței părăsite și numai trădarea alimentează ura împotriva celor trădați. Prigonitorii naționalismului sunt unelte ale străinismului împotriva propriului lor neam". (Nichifor Crainic, *Zile albe – zile negre,* Casa Editorială „Gândirea", București, 1991, pp. 304-306)

Nu știu dacă există diagnostic mai sumbru la maladia publică emigranzi/imigranți. Să tragem de aici concluzia dură că acest cancer național este în stadiul ireversibil de metastază, că fiecare român este împins/condamnat să sufere de „emigrandină"? Nu cred, sub nicio formă, în asemenea mistificare menită a augmenta „legenda neagră" țesută în jurul României, mai ales de la Engels încoace. Eminescu, plecat la studii la Viena și la Berlin, nu s-a gândit nicio clipă să se transforme în imigrant, iar, sosit în Țară, n-a avut niciodată nostalgia emigrandului. Norma existenței noastre ca neam și ca stat este, de aceea, eminesciană. Poetul ne-a avertizat, încă din romanul *Geniu pustiu,* asupra născocirii, care crește mereu ca un grandios, dar banal balon de săpun, numită *cosmopolitism.* „Cosmopoliții" nu pot fi nici măcar imigranții, siliți, pentru a supraviețui, să-și schimbe identitatea etnică. Ne-o arată și Horia V. Pătrașcu, atunci când surprinde portretul tragi-comic al imigrantului. Eminescu avertizase asupra imposibilității ontologice a cosmopolitismului, înțelegând conceptul doar ca recunoaștere a existenței tuturor națiunilor în omenire: „cosmopolit sunt și eu – mărturisește Toma Nour; aș vrea ca omenirea să fie ca prisma, una singură, strălucită, pătrunsă de lumină (aceasta e lumea-*lumen!,* n.n.), care are însă atâtea colori. O prismă cu mii de colori, un curcubeu cu mii de nuanțe. Națiunile nu sunt decât nuanțele prismatice ale Omenirei, și deosebirea dintre ele e atât de naturală, atât de explicabilă cum putem explica din împrejurări asemenea diferența dintre individ și individ. Făceți ca toate aceste colori să fie egal de strălucite, egal de poleite, egal de favorizate de Lumina ce le formează și fără care ele ar fi pierdute în nimicul neesistenței, căci în întunericul nedreptății și al barbariei toate națiunile își sunt egale în abrutizare, în îndobitocire, în fanatism, în vulgaritate; ci când Lumina abia se reflectă în ele, ea formează colori prismatice. Sufletul omului e ca un val – sufletul unei națiuni ca un ocean." (M. Eminescu, *Opere,* VII, *Proza literară,* studiu introductiv de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1977, p. 18)

Horia V. Pătrașcu e unul dintre cei vindecați atât de tentația emigrandă, cât și cea imigrantă. Nu l-au înduplecat să rămână nici sentimentalismele românismului pitoresc (cântecul greierului, fânul proaspăt cosit, mămăliguța, micii, berea etc.), nici tarele care trezesc mânia justițiarilor (corupția, șpaga, mârlănia, grosolănia etc.), nici patriotismul contributiv la progresul țării, nici solidaritatea cu conaționalii: „nefiind «făcut» pentru nici una din ele, nu am putut profita de oportunitățile oferite de acest mediu." (Horia V. Pătrașcu, *op. cit.*, pp. 365-366) Motivația lui poate părea cinică: totuși, nici cioraniană, nici eminesciană și nici liiceană, ci, mai degrabă, una *negativă,* cum o socotește autorul, în răspăr cu visele majorității emigranzilor: „Iar ceea ce m-a făcut să nu plec este imaginea imigrantului, în speță a emigrantului român." (*Ibidem*, p. 366) S-a edificat asupra acestei imagini documentându-se din forumurile, blogurile, ziarele, operele scriitorilor din diaspora. În pofida chiar și a convingerilor cosmopolite ale unor imigranți, odată ajunși printre străini, prima surpriză a românilor este că sunt cuprinși de o adevărată *obsesie etnică,* „un exacerbat sentiment de apartenență la ceea ce au părăsit. Nu România, ci străinătatea este mediul, ospiciul tuturor româno-maniilor din lume. Aici, în România, oamenii se mai supără din când în când că sunt români, dar uită, revenind la condiția mai generoasă și mai generală de om. În străinătate, oriunde s-ar afla, imigrantul român știe și când doarme că este român. Va să zică în România românul este mai întâi om și abia după aceea, și în funcție de felul cum e privită nația din care provine, mai mult sau mai puțin om." (*Ibidem*)

Cu alte cuvinte, imigrantul român nu reușește să fie cu adevărat imigrant, ratează până și această condiție pe care o crede salvatoare. Adevăratul imigrant este cel care nu-și părăsește țara pentru a câștiga bani, altfel spus, nu face parte din categoria căpșunarilor sau a medicilor nemulțumiți de salariul din România. Este, cu alte cuvinte, cosmopolitul pur, căruia îi e indiferent unde trăiește: „Pentru a-ți părăsi țara e nevoie de o motivație a rupturii, a despărțirii fără rest, a desprinderii definitive. Cine vrea cu adevărat să plece nu se mai uită înapoi, își șterge memoria, devine un alt om. Imigrantul autentic este fie un născut din nou, fie un renegat." (*Ibidem,* p. 367) În consecință, cei mai mulți, dacă nu toți, dintre imigranții români sunt *imigranți ratați.* Imigrantul, mereu trebuie să rămână cu obsesia etnicității și a locurilor natale, încât ajunge să urască și mai mult România, neputându-i ierta „că l-a făcut să plece". Imigrantul român este un infern de resentimente. Deși el a părăsit țara, e și cel care „se simte părăsit de țara lui", urând-o ca pe o mamă care și-a abandonat copiii: „Se simte dat afară, împins, aruncat, scuipat." (*Ibidem*, p. 368) Aceasta este, în definitiv, teribila soartă a celor patru milioane de români fugiți care încotro. Ei fac o confuzie îngrozitoare: asimilează clasa politică, aflată în cârdășie cu interesele corporațiilor transnaționale, cu „asasinii economici" dinlăuntru și din afară, și, în consecință, confundă această nouă „pătură superpusă" cu maica Românie, declarând-o *maşteră,* în loc să rămână în țară spre a-i sili pe politicieni să nu o nimicească în numele micilor interese de *măgari/măgăroi,* urmași ai acelora fulgerați altădată de Dumitru Drăghicescu, pe urmele lui Eminescu.

În definitiv, imigranții se comportă ca niște copii bicisnici, sunt, cu siguranță, români nematurizați, naufragiați pe mările și oceanele lumii, gata să cerșească a fi primiți sclavi în statele maturizate politic, economic și militar. Și asta pentru un bănuț de mizerie: „Nu se poate vorbi de o motivație mai jalnică, mai ticăloasă, mai subumană decât să-ți părăsești țara (și de cele mai multe ori familia și copiii) pentru bani. Nu văd nicio diferență între prostituție și acest act. Aceste ființe ale căror picioare se leagă direct la stomac nu merită să fie considerate altceva decât ceea ce sunt: niște gasteropode. Nu cred o iotă din sloganurile lor preferate. Noi, căpșunarii, contribuim la bunăstarea României, la creșterea PIB-ului, la renumele țării în afară." (*Ibidem*)

E, desigur, o duritate strivitoare, de ordinul *nedreptății ontice* a lui Vasile Dem. Zamfirescu, o „nedreptate" care însă are rostul, de altădată, al *violenței benefice* (René Girard) eminesciene sau cioraniene, o violență menită să-i trezească pe românii care se comportă infantilic, sentimentaloid, isteric, o violență care să îndemne la maturizare, spre a lua în mâinile lor viitorul României. Lui Mircea Cărtărescu, emigrandul, îngrozit de infernul Bucureștilor (*Solenoid*), Horia V. Pătrașcu îi răspunde, indirect, că din acest Cernobâl suprapopulat, locuit de „oameni mutanți", trăitori în blocuri-buncăre, poluat și într-un „vacarm permanent", se poate „evada" în România profundă; imigranții, fiind, în majoritate covârșitoare, *imigranți ratați,* se pot întoarce „să-și recucerească țara, să se retragă din nou, conform structurilor noastre sufletești, în interiorul țării, să repopuleze orașele mici și satele – dar nu pentru a evita contactul cu «istoria», ci tocmai pentru a aduce istoria acolo, cu misiunea de a «sfinți» locurile pe care le populează, mânați de credința fermă că «centrul este pretutindeni» și că «și aici sunt zei». Fiecare loc din România trebuie să devină un *centru al României.* Aceasta este singura mișcare ce mai poate salva România!" (*Ibidem,* p. 369)

Iată cel mai credibil și mai lesnicios *proiect de țară, idealul valah* propus de Horia V. Pătrașcu, acest intelectual venit parcă de nicăieri, spre a-i îndemna pe români să iasă dintr-o copilărie traumatică, dintr-o *nedreptate ontică,* dincolo de care este luptă și maturizare, putere de a visa *visul românesc* (nu cel american sau cel bruxellez), în stare să-i readune pe românii din Basarabia, din Bucovina, de pretutindeni, fără lupte ridicole descinse ca din *Țiganiada* și din alte surse livrești.

(Huși, 1 februarie 2018)

Semn(al) de carte

Eugenia Bulat, ***18 poeme și un singur dor,*** **Editura Gunivas, Chișinău, 2018**

Scrisul Eugeniei Bulat vine din interior curgător ca izvorul ce se naște mereu de la început. Este un dor fără sațiu, daimonul dragostei de a-i da vieții continuitate, de a lumina cu verbul „vremurile bicisnice" sub care omul se trece.

Scrisul poetei nu se adună numaidecât din cărți îndrăgite, el naște din har și de aceea este mai întâi o conștiință de sine aidoma luminii de una singură lucrând: „Alung cu pleoapele/ ziua din priviri/ și mă cufund în beznă/ ca să pot lumina..."

Stările ei de suflet iau naștere dintr-o profundă trăire a tot ce e viu și, în primul rând, iubirea de țară, neam și destinul lui, generează lacrima verbului împătimit: „Să-mi spuneți voi cine sunt/ și de unde vin,/ când Decebal strigă în mine/ și cere moarte,/ iar mâna copiilor mei/ reține cuțitul drept inimă/ și mă condamnă să trăiesc?!..."

Patriotică, dar nu patriotardă, poezia Eugeniei Bulat e alăptată la cele mai frumoase modele de poezie națională și este surprinzătoare prin viziunea ei modernă, prin universul propriilor ei dureri: „Si mă cuprinde-un dor de țara mea,/ că mi se urcă sufletul pe buze;/ pământul să-l ating oricât aș vrea,/ ca valul mării sub picior îmi fuge. (...)// Rămânem noi, înfometați și frânți –/ făclii arzânde-n hăul disperării./ Și pumnii strângem, și scrâșnim din dinți,/ înstrăinați, dar tot copii ai Țării."

Poemele Eugeniei Bulat sunt inconfundabile. Scrisul ei este unul spontan, curajos, armonios în expresie, emoționant, plin de mirare și durere, trăit pe Valea Plângerii, aici, în Mica Românie înstrăinată – Basarabia. (Gheorghe Vodă, la finalul volumului)

Homo sapiens

Eseistica lui Wolf von Aichelburg

Dan ANGHELESCU

Motto: *A thing of beauty is a joy for ever...* Keats

Se pare că rostirea din motto-ul de mai sus, decupată din versurile lui Keats, s-a transfigurat într-un adagiu ce a călăuzit gândirea despre artă a celui despre care încercăm să vorbim în cele ce urmează.

Aparținând uimitoarei generații de scriitori care (pentru scurtă vreme) înflorea în România interbelică, poetul și eseistul transilvan de etnie germană Wolf Freiherr von Aichelburg rămâne o personalitate, din păcate, încă (nedrept de) puțin cunoscută. Nu mult înainte de rotunjirea unui veac de la nașterea sa (1912), scriitorul reintră în relativa vizibilitate a actualității literare printr-un volum cu titlu incitant, *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești* (Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, ediție îngrijită, note și tabel cronologic de Dan Damaschin și Ion Milea, prefață de Dan Damaschin. Titlul pentru care au optat editorii respectivului volum aparține unuia dintre articolele publicate de von Aichelburg în 1945, în paginile *Revistei Cercului Literar* de la Sibiu, nr. 4/1945.)

Retipărirea principalelor *texte românești* ale sibianului (Ion Milea, *Notă asupra ediției,* p. 20), publicate de-a lungul timpului în volumele sau revistele la care a colaborat recuperează un scriitor cu o dublă apartenență: pe de-o parte, la literatura de expresie germană din Transilvania, dar care – în egală măsură – se revendică și în rândul celor ce au slujit, cu talent, graiul românesc, multe dintre scrierile lui, eseuri și poeme, fiind elaborate direct în limba română, alături de care apar variante dintru început gândite în ambele limbi. De altfel, debutul său eseistic s-a produs în *Revista Fundațiilor Regale.* Abia ulterior aveau să-i apară articole în *Revista Cercului Literar* de la Sibiu, în revistele *Transilvania, Euphorion, Secolul 20* ori, câte o prefață, cum a fost și aceea la volumul *Johann Christian Friederich Hölderlin,* tradus de Ștefan Aug. Doinaș și Virgil Nemoianu (Minerva, 1977). Așadar, legitimitatea situării lui Wolf von Aichelburg în perimetrul literaturii române se află deasupra tuturor îndoielilor. Este ceea ce subliniază, indirect, și Dan Damaschin, îngrijitorul și prefațatorul actualei ediții, când reproduce fragmentar scrisoarea în care (în perioada anilor '45) Radu Stanca îi relata lui Ioan Negoițescu împrejurarea când el și von Aichelburg își scriau „reciproc poezii. El românești, eu nemțești. Raletului (Toma Ralet, pseudonim al lui von Aichelburg) una chiar i-o putem publica, de bună ce e." Nu sunt lăsate uitării nici strădaniile traducătorului von Aichelburg căruia, în 1943, la Viena, i se publica – *translare* din limba franceză în germană – *Istoria literaturii române moderne* a profesorului Basil Munteanu. În timp, vor urma numeroase alte traduceri din Eminescu, Vasile Voiculescu, Lucian Blaga, Ion Pillat, Radu Stanca, Ștefan Augustin Doinaș. Considerată din perspectiva totalității realizărilor sale, personalitatea lui Wolf von Aichelburg trimite gândul la reîntruparea idealului, astăzi aproape uitat, de om al Renașterii. Cel care la vremea tinereții și maturității a suportat detenția în închisorile comuniste (Aiud, Gherla și Canalul Dunăre Marea-Neagră), după stabilirea la Freiburg im Bresgau, s-a bucurat de o considerație cu totul specială, atât în calitate de scriitor, membru al PEN Club-ului, cât și în aceea de compozitor de muzică simfonică, de pictor (ale cărui lucrări au fost apreciate în marile expoziții de la Freiburg, Heidelberg, Luxemburg, Strasbourg) și de conferențiar invitat la marile universități și posturi de radio din Europa.

Tipologic sunt un estet, afirmase von Aichelburg într-o epistolă adresată lui Ștefan Augustin Doinaș, reamintită de prefațatorul Dan Damaschin. Neobișnuit de bogatele și multilateralele înzestrări ale poetului și eseistului pun în lumină o sensibilitate aparte și, mai ales, o anume acuitate în a surprinde misterioasele evanescențe ale faptului de artă. Analizele lui – desfășurate cu neobișnuită dezinvoltură pe o largă și diversă paletă a formelor de exprimare artistică – surprind prin abilitatea abordării unor limbaje care, prin specificul și *natura* lor, se situează, uneori, la distanțe galactice unul de celălalt. Ceea ce reamintește teza lui Schleirmacher potrivit căreia omul nu mai poate fi considerat *un simplu loc de manifestare a unui unic limbaj care îl transcende.* Ceea ce îl singularizează în mod deosebit aș spune că este prezența unei gândiri, sau – mai degrabă – a unei *Weltanschauung* de sorginte muzicală. Este o viziune ce pulverizează apăsările sufocante ale materiei, în sensul verlainianului *plus vague et plus soluble dans l'air.*

Survenirea acestui mod de gândire își revendică apartenența la teritoriile unui limbaj cu totul diferit ca natură (*limbajul muzical!*), ce determină un alt mod de înțelegere a „obiectelor" de artă, accentuându-le evanescența și vibrația spirituală. Aceasta și pentru că, în modul în care se manifestă percepția sa, arta sunetelor este unicul universal prin care omul se singularizează, eliberându-se de toate *constrângerile alterității,* ea deținând misterioasa și inexplicabila putere de a se refuza decăderilor contingenței, în sensul în care se ilustrează (printr-o celebră *rostire* a poetului Ștefan George) însuși inefabilul: „Să nu fie niciun lucru acolo unde cuvântul lipsește" (*kein ding sei, wo das wort gebricht*). Întâlnim aici dimensiunea aparte a artei sunetelor ca discurs al interiorității ce se exprimă în adevăruri față de care *cuvintele nu știu decât să tacă!* Nu e, deci, de mirare că Ștefan George este chiar unul dintre acei poeți de care eseistul von Aichelburg se va fi apropiat cu o deosebită preocupare.

Interesante în eseistica aceasta sunt și vastele deschideri, întrepătrunderea de orizonturi cu care autorul operează – aș spune – pe coordonatele *interioare* ale fenomenului cultural. Aducând, de pildă, în discuție *aero-futurismul* lui Filippo Tommaso Marinetti, considerațiile sale capătă o plasticitate specială datorată contrastantelor sugestii din sfera *picturalității,* acolo unde forma și culoarea capătă forță de transfigurare, iar viziunile dobândesc acele reliefuri care îl exprimă – de data aceasta – pe Wolf von Aichelburg *pictorul.* Trimiterile la Picasso, Cirico, Braque, Lèger, la Italia ca patrie a lui Carducci, a sonetului, a operei *serria,* acordă discursului auctorial un întreg și fastuos ceremonial de nuanță cvasiorchestrală. Plurivocitatea perspectivelor prin care *cunoașterile și intuițiile* sale ni se adresează vădesc inflexiuni și farmec de polifonie renascentistă. Este ceea ce îi modelează singularitatea rostirilor, cel care „vorbește" fiind când poetul, când muzicianul, când gânditorul subtil, când pictorul (miniaturist) dăruit cu harul special al *înluminurii* și coloristicii.

Dintr-o astfel de perspectivă, Wolf von Aichelburg se apropie de poezia lui Rilke, afirmând că vorbește despre „primul poet care nu numai în literatura germană, ci poate și în literatura universală, a inaugurat /.../ preocuparea poeziei pentru inexprimabil". (Wolf von Aichelburg, *Poetul inexprimabilului*, eseu publicat în 1975 în *Secolul 20;* în vol. *Criza sufletului modern...* apare la p. 217) Acest termen poate fi considerat unul dintre cuvintele-cheie în înțelegerea operei celui care a scris *Elegiile Duineze.* Între el și Mallarmé (preocupat – ni se spune – și el de „poezia pură în direcția frumosului absolut"), eseistul vede, ca diferență, faptul că ultimul ar tinde către o tăinuire și o închidere a sensului. „Rilke, dimpotrivă – se subliniază – tinde spre descoperire, /.../ obsedat de o nouă misiune a poeziei însăși." (*Ibidem,* p. 217) Ne reamintim că *ideea de misiune* a poetului (*Dichterberuf*) își făcuse apariția încă din poetica lui Hölderlin, de unde o va fi preluat și un alt mare poet al graiului (dar și al exilului) românesc, Horia Stamatu, cel care l-a tradus pe Hölderlin în limba spaniolă. (Cu câtiva ani înainte, von Aichelburg publica două eseuri: *Fridrich Hölderlin,* în revista *Secolul 20*, 1970, și *Poezia lui Hölderlin în etapa crepusculară,* revista *Transilvania,* 1972).

Însă atunci când se vorbește despre *tăinuirea și închiderea sensului,* exprimarea duce gândul la acea *înnoptare a sensului* asupra căreia se oprise cândva Schelling, și pe care, ulterior, Martin Heidegger o va fi reluat în meditațiile sale, acolo unde poemele lui Hölderlin păreau să deschidă orizonturi profunde atotcuprinzătoarei *gândiri despre Ființă.*

Ceea ce acordă o stranie singularitate notațiilor lui von Aichelburg asupra *poemelor* lui Rilke se datorează, în proporție apreciabilă, unei gândiri în care imaginile lumii apar *filtrate* prin universul rarefiat, *purificat de obiectualitate* (*die Gegenstandlosewelt* în estetica germană), al artei sunetelor. Atunci când afirmă că arta acestui poet „surprinde un lucru sau o stare în intimitatea lor cea mai ascunsă, acolo unde orice caracterizare aparent adecvată se destramă și devine irelevantă", el descrie în fond modul în care imaginea lumii (înțeleasă – cum ar spune Wittgenstein – ca *totalitate a ceea ce există și, de asemenea, a ceea ce nu există*) survine înnobilată de o puritate spirituală specifică doar muzicii. Tainicele puteri ale acesteia dizolvă tot ce amintește de obiectualitate, de materialitatea oarbă și densă, de substanțialitatea primitivă, mereu exterioară, inoculând *supleței eterată a nousului.* Iată de ce în considerațiile sale, von Aichelburg afirmă tranșant: „caracterizările, denumirile fixează un lucru, indicându-ne *topos*-ul, dar în același timp îl și ascund", *ascunderea,* continuă el reluând, în ecou, asertiunile lui Martin Heidegger, fiind o „funcție primordială a limbii ca atare. /.../ Definind un lucru, vorbirea ascunde fața lui; vorbind, mutăm sensul, fără a-l surprinde, fără a-l dezghioca." (Wolf von Aichelburg, *Criza sufletului modern..., Poetul inexprimabilului,* p. 218)

Impresia de *modelare muzicală* a modului său de a gândi arta e întărită și atunci când eseistul consideră că „Rilke evită așa-numita imitație a lumii din afară: el declanșează parcă un mecanism secret prin care obiectul începe să vorbească de la sine, el însuși", concluzionând, într-un apofatic enunț: „doar prin neexprimare ne apropiem treptat de punctul auto-dezvăluirii obiectului". (*Ibidem*, p. 218) El citează acea *rostire* din *a 9-a Elegie Duineză:* „Erde, is es nicht dies, was du willdst: unsichtbar in uns erstehn?" („Nu e asta oare, ce îți dorești, pământule: să renaști în noi, invizibil?"). Natura muzicală a gândirii ce singularizează eseistica lui von Aichelburg își dezvăluie sorgintea în *distanța* la care se situează față de contingent, în evanescențele și gravitația obstinată întru *spirit*, metafizic gândit, ca *suprasensibil. Fără nume* (*namenlos*), consideră el, înseamnă fără materie și imagini, *pre-simțire în orb* a lucrurilor. Dar ce este, oare, muzica dacă nu arta ce respinge imaginea? Dintr-o asemenea perspectivă, *lumea* lui Rilke – în accepția lui von Aichelburg – capătă certe afinități cu universurile magice. Iată de ce se impune ca *lucrurile și sentimentele să rămână nenumite* (*namenlos*). E singurul mod în care ni le putem însuși: „etichetându-le, mai degrabă le îndepărtăm de noi". Prin urmare, acțiunea poetului trebuie să fie de *ne-exprimare,* de intimă identificare cu ele. Dând „lucrurilor o conștiință nouă, de esență umană, /.../ poetul exaltă inexprimabilul care constituie, în fond, o re-creare a lumii înconjurătoare, prin înălțări poetice sublime: *aber zu sagen, versteh, oh zu sagen, so, wie selbst die Dinge niemals inning meinten zu sein* (*dar să o spunem, înțelege-mă, așa să o spunem, cum niciodată lucrurile însele nu și-au închipuit să fie în adâncul lor*). Contopirea noastră cu firea lucrurilor /.../ pe cale de sensibilitate, nu de acaparare rațională, le *mântuiește*" (*Ibidem*, pp. 220-221) și le face să dăinuie.

→

Homo sapiens

Dacă în discursul cotidian actul înţelegerii şi cel al credinţei sunt separate, arta sunetelor se vădeşte ca teritoriu de exprimare implicită a sacralităţii, tocmai pentru că ea incumbă un tip de înţelegere ce presupune, instantaneu (aşa cum von Aichelburg chiar recomandă), participarea şi explorarea realităţii din interiorul ei, dat fiind că *percepţia prin simţuri ne depărtează de esenţă* (s.n.). (Să ne reamintim: *poemul lui Parmenide* condamna tocmai lumea percepută prin simţuri – *aesteton* – drept ireală!) Din incapacitatea de a se măsura cu infinitul, limbajul era supus astfel unei grave devaluări. Survine însă instantaneu manifestarea unui act care, în specificul lui este – şi totuşi nu este – numai comunicare; căci în muzică spiritul se regăseşte în *ceea ce nu poate fi spus în vorbire.*

Abia de aici încolo avem elementele prin care putem cuprinde şi decripta *Criza* pe care Wolf von Aichelburg o aducea în dezbatere. Ea se profilează ca stare de gravă disonanţă ivită în chiar destinul metafizic al poeziei: „...criză a substanţei poeziei însăşi, /…/ criză metafizică". (*Ibidem*, p. 64) Potrivit lui, *esenţa Poeticului,* aşa cum s-a ivit în lume cu Pindar, cu *trubadurii,* cu Hölderlin, Schiller, Keats sau Francis Thompson, se realiza în preamărirea orfică. „Imnul poeţilor, subliniază eseistul, de multe ori e regret dureros, (poeţii) se îndoiesc de eternitate, de iubire, de Dumnezeu. Dar niciodată de veridicitatea sentimentului lor propriu, de poezia însăşi. *A thing of beauty is a joy for ever*" (*Ibidem,* p. 63), citează el din elegiacul Keats.

Din perspectiva potrivit căreia, laolaltă, poetul şi eseistul îşi exprimă şi îşi argumentează îngrijorarea, se consideră că poezia, în devenirile ei, s-a lăsat traversată de o devastatoare părăsire a *preamăririi orfice.* Semnul prezentului se situează acum sub ceea ce el numeşte *l'avare silence et la massive nuit* (*Ibidem,* p. 66). Marcată de agoniile *insensibilităţii* (*l'insensibilité de l'azur et des pierres*) de un *tragism al infertilităţii* celui sortit să rămână fără har, acum se ivesc îngrijoratele interogaţii faţă de *soarta poeziei închisă în sine însăşi.* Wolf von Aichelburg crede că Mallarmé şi Eliot *se izbesc de limitele verbului,* acelea care frizează amuţirea, drept pentru care citează celebrul vers, repetat de trei ori, în *The Hollow Men* al lui T.S. Eliot: „This is the way the world ends./ This is the way the world ends./ This is the way the world ends;" considerând că în „această fioroasă repetare /…/ conţinutul versului este atât de copleşitor" pentru că „gândirea poetului se izbeşte de neant, de stânca din care nu mai ţâşneşte niciun izvor."

Din perspectiva problematicii care deja se întrezăreşte sub zenituri viitoare, se profilează o secretă nostalgie către repunerea în proporţiile umanului a unei ordini pe care, evident, nu o mai stăpânim şi în care deja nu ne mai recunoaştem. Omul a încetat să mai fie considerat – ca pe vremea anticilor – *măsură a tuturor lucrurilor.* Iată, în fond, semnificaţia adâncă prin care este lecturată această *Criză a sufletului modern* pe care poetul şi gânditorul o resimt şi o denunţă pentru toate tărâmurile spiritului, nu doar pentru acela al *Poeticului,* ci şi al *Artei* în genere. Ecourile ideilor lui Oswald Spengler nu sunt deloc departe, având în vedere că se vorbeşte despre *Timpul Faustic,* timp distructiv, timp al sărăciei spirituale (*dürftiger Zeit*), timp ce se refuză oricărei interiorizări. Poeţii sunt printre cei dintâi care vor resimţi efectul acestor forţe pustiitoare şi avertizează, aşa cum a făcut-o şi Hölderlin în atât de cunoscuta şi des invocata lui interogaţie: *Wozu Dichter in dürftiger Zeit?* (*La ce bun poetul într-o lume săracă?*)

Fiinţări speciale, de necuprins în chingile raţionalităţii, poezia şi muzica formează împreună paradoxalele lumi ale unui veşnic departe şi, totuşi, ale unui inexplicabil aproape. Căci, la nivelul esenţelor, ele cunosc amplexiuni şi intersectări păstrându-şi, cu toate acestea, o indelebilă identitate. Ceea ce sugerează ideea unei perihoreze a tuturor lumilor artei sub raport cu toate celelalte lumi posibile. Într-o asemenea lumină, aserţiunea plotiniană potrivit căreia *în spirit (nous), orice e conţinut în orice, fără a-şi pierde identitatea,* cunoaşte o firească aplicabilitate.

Aşa cum încercam să demonstrăm, personalitatea lui Wolf von Aichelburg este una deosebit de complexă şi ea nu se reduce doar la aceea a unui simplu estet, aşa cum, cu modestie, încerca să-şi motiveze preocupările pentru artă. Frecventând deopotrivă filosofia culturii, metafizica, estetica, practician efectiv al unor forme de artă (limbaje situate la mari *distanţe* unele faţă de celelalte), fostul „cerchist" sibian se dovedeşte un rafinat şi subtil analist, atât în sesizarea unor particularităţi ale fenomenului poetic, cât şi în teritoriile rarefiate ale artei sunetelor. Dincolo de tot ceea ce s-ar putea *broda* pe o asemenea temă, faptul – extrem de important – este că frecventarea universurilor Eutherpei i-a influenţat gândirea până în cele mai mari profunzimi. Astfel se explică de ce, considerată din perspectivele lui, esenţa poeticului posedă nu numai o vizibilă tentă de apofatism, ci şi o situare sub semnul heraldic al condiţiei atât de volatile a muzicii. Se pune în lumină existenţa *unui anume joc,* foarte interesant, ce se concretizează într-o dublă prezenţă: fie aceea a unui vorbitor în numele poeziei, deci fie poetul, fie muzicianul care – şi el – se află mereu pe aproape. Vorbele, gândurile, viziunile aparţin când unuia, când celuilalt. Jocul subînţeles apare la lumină atunci când scriind, de pildă, despre *Muzicalitatea în poezie,* vocea auctorială chiar ţine să-şi precizeze identitatea subliniind: „voi căuta să adaug /…/ câteva reflecţii din punctul de vedere al muzicianului".

Nu va fi, deci, de mirare că eseistica aceasta exaltă evanescenţa (cvasimuzicală) a poemelor lui Rainer Maria Rilke. *Muzicalismul* modului său de a-l gândi pe Rilke devine aici cât se poate de vizibil: în ipoteza că am încerca o definire a artei sunetelor, ce este muzica dacă nu acea artă ce aparţine, în cel mai înalt grad, inexprimabilului? Cine – şi cum – s-ar încumeta să *povestească* ceva despre ce „spune" muzica? Prin urmare, poezia, pe treapta cea mai înaltă a devenirilor sale (aşa cum von Aichelburg o percepe şi o descoperă la autorul *Sonetelor către Orfeu*), se situează, prin *inexprimabilul* ei, în imediata proximitate a artei sunetelor, devenind *voinţa de reprezentare a existenţei pure.* Deci, fără teama de a comite o eroare, putem susţine că, indirect, vorbind despre universul *Elegiilor Duineze* (care se refuză şi se păstrează mereu depărtat faţă de tot ceea ce l-ar putea situa în sfera imanenţei, a „substanţei", a materialităţii brutale şi primitive), vocea auctorială vorbeşte despre toposurile muzicii care sunt situate într-un *dincolo,* depărtat de orice rostire şi *purificat de obiectualitate.* Evident, în respectiva cugetare, arta sunetelor este înfiripată pe dimensiuni de *supra-sensibil,* de migraţie tainică prin universurile sublimului şi ale eteratelor magii amintind de *nousul* anaxagoreic.

Provenite din asemenea orizonturi, reflecţiile lui von Aichelburg gravitează înconjurate de conotaţii seducătoare. Privită astfel, arta sunetelor îmbracă aspectul unui tărâm aparte, *de-ne-cuprins* în chingile raţionalităţii, un *veşnic departe* şi, totuşi, un *inexplicabil aproape.* Ea se păstrează într-o indelebilă identitate cu miraculoasa putere de a străbate aburoasele profunzimi ale fiinţei până în marginea hotarelor acelei depărtări esenţiale ce ne desparte de Dumnezeu. Este ceea ce va fi simţit, probabil, Beethoven atunci când mărturisea că *muzica este o mediere a divinului şi o revelaţie mai înaltă decât orice înţelepciune şi filosofie.*

Când se pronunţă, eminamente, asupra fenomenului sonor, von Aichelburg e preocupat de „mecanismele" secrete, niciodată elucidabile în totalitate. Două sunt elementele limbajului sonor, *tensiunea şi echilibrul* (imponderabile şi ele) ce contribuie, potrivit lui, la configurarea antitezelor fundamentale din care se constituie „un sens muzical".

Un al treilea element prin care autorul creionează fenomenalitatea lumilor sonore este „motivul", *unitatea cea mai mică a unui discurs muzical.* Pornind din perspectiva acestuia, eseistul urmăreşte, desigur lapidar, formele şi travaliul aferent unei simfonii beethoveniene (a V-a) concluzionând: „Vrea motivul nostru să ne comunice ceva? Negreşit că da. Nu însă un conţinut care s-ar putea exprima şi în cuvinte. În acest caz, probabil nici nu ar fi fost compus, de la bun început. /…/ Gestica motivului nu este traductibilă. Are o logică intrinsecă. Este mai mult sau mai puţin expresiv, dar nu datorită faptului că vrea să comunice un conţinut logic, important sau nu." (*Ce ne spune muzica?*)

Pentru Wolf von Aichelburg, arta sunetelor, prin natura ei, cunoaşte desfăşurări la nivelul unor dimensiuni spirituale şi mentale dintre cele mai înalte.

O primă observaţie: spre deosebire de celelalte arte, muzica – în sensul de fenomenalitate auditivă – şi-a pierdut istoria. Nu mai ştim nimic, spune von Aichelburg, despre ceea ce s-a petrecut în imemorialele vechimi ale muzicii: „pentru epocile din antichitate, (istoria) se limitează, în mare parte, la descrierea instrumentelor, aşa cum acestea se văd pe monumentele plastice. În loc să vorbim despre muzică, fenomen sonor, pe egiptenii vechi îi tratăm cu poveşti religioase, iar vorbind despre greci ne oprim la teorii complicate. /…/ Unde rămâne, dar, muzica?" (*Foarte puţină istorie*)

Trecând în revistă ceea ce numeşte *skandalon-ul* lui Igor Stravinski, von Aichelburg ia în discuţie şi rememorează afirmaţia, devenită celebră, prin care autorul *Păsării de foc* scandaliza întreaga lume muzicală într-o prelegere ţinută în Statele Unite ale Americii: „Dacă, spunea Stravinski, precum este întotdeauna cazul, muzica pare să exprime ceva, aceasta este doar o iluzie şi nu o realitate…" Afirmaţia e catalogată de comentator mai mult ca o „exagerare polemică" şi nu ca un adevăr ce ar trebui să tulbure percepţia şi reflecţiile asupra fenomenului muzical. Dar, indirect, un răspuns complex şi interesant la această – doar aparentă! – provocare îl oferă (evident, *muzicianul*) von Aichelburg în eseul despre *Comicul în muzică.* Abordând problema raportului care poate exista (sau nu?) *între muzică şi cugetare,* este adus în discuţie Richard Strauss, care, ni se spune, „în poemul simfonic *Aşa grăit-a Zarathustra,* are un pasaj intitulat: *despre ştiinţă.* Suntem nedumeriţi.

Ce poate să ne spună muzica despre ştiinţă? (se întreabă comentatorul). Strauss însă intenţionează în mod candid o fugă în registrul grav al orchestrei. Bănuim: registrul grav ar reprezenta *seriozitatea ştiinţei,* în forma relativ complicată – dar pur muzicală – a fugii, *metoda* ştiinţifică. Nu-l vom intui niciodată. Nimeni nu poate şti *intuitiv* ce este ştiinţa. Are nevoie de o definiţie. Această definiţie, la rândul ei, nu poate fi decât raţională, deci verbală. Tot ce are nevoie de o verigă explicativă este, în genere, inutilizabil în muzică. Muzica este neexplicativă prin definiţie. De aceea şi comicul nostru, depistat de vreun interpret în muzică, se bazează – credem noi – pe o neînţelegere. Comicul nu poate fi conceput fără o cugetare. Muzica însă se compune prin semne inexplicabile, deci inaccesibile cugetării. /…/ Realitatea rămâne în afara motivului sonor. Contingenţele sunt arbitrare."

Fără îndoială, rememorând o afirmaţie a lui Nicolae Balotă, am putea repeta şi noi că Wolf von Aichelburg reprezintă, în continuare, „acea Europă a verbului" din care şi noi facem parte, iar readucerea în actualitate a scrierilor sale merită, cu prisosinţă, salutată.

Homo sapiens

Literatură şi filosofie (III)

Acad. Alexandru BOBOC

7. Interpretare şi „lumi posibile". Semantică, hermeneutică şi ontologie

În esenţă, *semnificaţia* este un concept fundamental în acest context, temeiul oricărei interpretări şi al oricărei comprehensiuni (*Verstehen*): „Faptul că fenomenologia, îndeosebi Husserl în ale sale *Cercetări logice,* a relevat deosebirea dintre semnele şi semnificaţia cuvintelor a constituit una dintre cele mai importante prestaţii logice şi fenomenologice la începutul veacului nostru (secolul 20 – n.n.). El a arătat că semnificaţia unui cuvânt nu are a face cu imaginile reprezentative real-psihice, care survin în întrebuinţarea unui cuvânt. Idealizarea pe care o capătă astfel un cuvânt, faptul că el are o semnificaţie, şi totdeauna numai pe aceasta, îl deosebeşte de oricare alt sens al «semnificaţiei»"... (H.-G. Gadamer, *Sprache und Verstehen,* 1970, în: *Kleine Schriften,* IV, Tübingen, 1977, p. 106)

Mai îndeaproape considerat „sensul ce-i revine cuvântului într-un discurs în care îl întâlnim nu este numai acela care este aici *prezent.* Aici el este de altfel şi *co-prezent* şi această co-prezentă constituie forţa lui de evocare, pe care o are în discursul viu. Se poate spune de aceea că orice rostire trimite în deschiderea rostirii... Aici este fundamentat adevărul tezei că rostirea premerge în elementul dialogului." (*Ibidem,* p. 107)

Legarea semnificaţiei de poziţia şi comportamentul comprehensiv al interpretului face iminentă „o nouă metodă menită să ducă mai departe travaliul desfăşurat cu bune rezultate de metodele semantice. Este *hermeneutica.* Ambele – preciza Gadamer – au ca punct de plecare modul verbal de exprimare a gândirii noastre. Nu pot trece însă peste forma primară a datului experienţei noastre spirituale. În măsura în care au de-a face cu limbajul, ele au, evident, un punct de plecare de o incontestabilă universalitate. Căci ce nu este semn în cazul datului lingvistic şi ce nu este în acesta moment de comprehensiune?" (H.-G. Gadamer, *Semantică şi hermeneutică*, traducere în: *Filosofie contemporană în texte alese şi comentate* de Al. Boboc şi I.N. Roşca, II, TUB, 1990, p. 246)

De fapt, „în domeniul de cercetare care marchează structura verbală a textului ca tot, survine şi o altă direcţie de cercetare, anume cea hermeneutică. Aceasta are la bază faptul că limba trimite dincolo de ea însăşi, nu se epuizează în ceea ce se exprimă prin ea." (*Ibidem*)

Ideea de „lume" survine astfel ca rezultat al *interpretării,* în care fuzionează semantica şi hermeneutica, finalizându-şi travaliul în planul ontologic. Problematica „diferenţei ontologice" şi, într-un plan mai larg, a „lumii" angajate prin semantică într-o ontologie *sui generis* capătă un spor de claritate prin apelul la conceptul de „lumi posibile".

Prezentă încă în opera lui Leibniz (*Monadologia*, 1, 9, 2: fiecare „monadă" reprezintă „universul" doar „din punctul ei de vedere"; „orice stare prezentă a unei substanţe simple este, în chip natural, o urmare a stării sale precedente, aşa încât prezentul ei cuprinde în sine viitorul") (G.W. Leibniz, *Opere filosofice*, I, Ed. Ştiinţifică, 1972, p. 510, 513), discuţia despre „lumi posibile" a fost reluată în forma semanticii „clasice" (de la Frege la Carnap), îndeosebi ca „semantică a lumilor posibile" (*Possible Worlds Semantics*), la J. Hintikka şi apoi în noile elaborări ale lui Strawson, Kripke, Putnam în teoriile referinţei.

Este de precizat că ideea de „lume posibilă" se prezintă la Leibniz într-un context mai larg, în care se defineşte întâi conceptul de „lume" şi se introduce (conform exigenţelor monadologiei leibniziene) sintagma „mai multe lumi", dintre care, prin decizia Creatorului (prin alegere), una dintre „lumi" este „cea mai bună dintre toate lumile posibile". „Numesc «lume» – scria Leibniz – întreaga serie şi întregul ansamblu al tuturor lucrurilor care există; cu aceasta însă nu se poate spune că mai multe lumi ar putea să existe în diferite timpuri şi în diferite locuri. Căci trebuie să le socotim pe toate în întregime drept o lume, ori, dacă vreţi, un *univers.* Şi când s-ar umple toate timpurile şi toate locurile, rămâne totdeauna adevărat că s-ar fi putut umple într-o infinitate de feluri şi că *există o infinitate de lumi posibile* (subl. n.) dintre care Dumnezeu a ales în mod necesar pe cea mai bună, deoarece El nu face nimic fără a urma Raţiunea supremă." (G.W. Leibniz, *Die Theodizee,* Hamburg, Meiner, 1968, p. 101)

Trebuie să cercetăm „temeiul existenţei lumii... în substanţa care poartă în ea însăşi raţiunea propriei existenţe... Trebuie, de asemenea, ca această cauză să fie înzestrată cu inteligenţă; căci lumea care există este *contingentă* şi o infinitate de *alte lumi* sunt de asemenea posibile şi năzuiesc pentru a o spune aşa, tot către existenţă. De aceea, în cauza lumii trebuie să se ia în considerare şi să se aibă referinţă la toate aceste lumi posibile, pentru a determina una din ele ca existenţă." (*Ibidem*, p. 100)

Aşa cum s-a precizat, „era ideea lui Carnap, aceea de a determina interpretările cele mai bogate sub aspect informaţional astfel încât să stabilească valorile de adevăr ale propoziţiilor nu numai într-o lume anume, a noastră, lumea «reală», ci în toate lumile posibile. O *lume posibilă* nu este astfel de gândit ca un univers îndepărtat, ci ca lumea noastră aşa cum am putea-o privi dacă ea nu ar fi creată aşa cum este." (F. von Kutschera, *Einführung in die intensionale Semantik,* W. de Gruyter, Berlin/New York, 1976, p. 23)

Discursul poartă asupra „stărilor de fapt" (*Sachverhalte*) posibile. „Cum însă, după Wittgenstein, lumea noastră «ceea ce se petrece» («alles ist, was der Fall ist», *Tractatus*, 1 – n.n.), adică mulţimea stărilor de fapt efectiv existente, o lume posibilă nu este decât o mulţime de stări de fapt posibile. Dacă se discută asupra lumii noastre, se discută asupra stărilor de fapt care există; dacă însă e vorba de lumi posibile, atunci se au în vedere stări de fapt posibile, adică stări de fapt care ar putea fie să existe, fie nu, dacă lumea s-ar putea privi altfel decât ea se petrece." (*Ibidem*, p. 23)

Poate tocmai de aceea sintagma *lumi posibile* este complementară cu cea de *lumi imposibile,* în sensul că nu putem să invocăm în toate împrejurările „lumi posibile", fără a risca „o monstruozitate metafizică", adică punerea lor ca cele mai bune dintre toate „lumile posibile", în accepţia implicată în concepţia lui Leibniz. (J. W. Flett, *Impossible Worlds,* în: *International Philosophical Quaterly,* Vol. XXIII, Nr. 3, 1983, p. 251)

În alţi termeni, nu trebuie să rămânem la sensul comun, uzual al termenului „lume". Aceasta este şi ideea de bază a lui Leibniz, care avea în vedere ceea ce numim azi „universul discursului limbajului", înţeles ca „o mulţime de obiecte individuale", privite „în raport cu anumite puncte de referinţă". (Em. Vasiliu, *Sens, adevăr analitic, cunoaştere,* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984, p. 39)

Termen funcţional pentru reconstrucţia modernă în teoriile referinţei, „lumi posibile" oferă astfel, alături de „intenţionalitate" şi „obiectualitate", una dintre căile de acces la înţelegerea statutului „lumii" în „diferenţa ontologică", al „lumilor" din texte, din instituirile valorice în forma operelor de artă. În cazul unui tablou, de pildă, „diferenţa" este între tablou (imaginea, desenul pe pânză) şi „tablou" (opera ca valoare), nu între acestea din urmă şi ceva existent (un peisaj din natură, să zicem!).

În limbajul fenomenologiei, prin instituirea ca operă, „lumea" din „raportarea la lume" (*Weltbezug*) nu mai înseamnă căderea în lume (de la care, eventual, s-a pornit), ci, prin „raportarea la sine" (*Selbstbezug*) proprie actului creaţiei, o „raportare la valoare" (*Wertbezug*) ce pune lumea ca „lume" (semnificativă, valorică), alternativă valorică la lume, dar nu duplicatul acesteia!

Privite din unghiul de vedere al acestor concepte tipic fenomenologice, conceptele semantice, îndeosebi „lumi posibile", capătă astfel o dimensiune ontologică, devin comprehensibile nu prin semnificabilitatea lor, ci prin efectivitatea lor, prin eficienţa lor ca alternativă la lume, ca perspective (esenţiale) asupra lumii ca lume.

În limbajul poetic, de pildă, „lume" nu înseamnă nici „univers al scriitorului" nici „univers al operei", întrucât urmăreşte „nu atât lumea rezultată din prelucrarea proprie a datelor realului, cât prezenţa acestui real în operă". (I. Coteanu, *Stilistica funcţională a limbii române,* vol. II, Editura Academiei, 1985, p. 12)

Sensul principal este aici acela de „lume posibilă", ceea ce „subliniază actul de creaţie, legătura şi condiţionarea dintre limbajul poetic şi felul obişnuit de a vedea şi modifica «lumea ca stare», consecinţele reprofilărilor semantice şi, în genere, ale tuturor schimbărilor implicate în acest act". (*Ibidem*, pp. 12-13)

Este „potrivirea cuvintelor" („cu nimic mai prejos decât alegerea cuvintelor"), de care vorbea încă Dionis din Halicarnas. „Potrivirea cuvintelor" în enunţuri poate duce la o valoare nouă, într-o „lume pe dos", ca bunăoară în *Basmul cu minciunile:* „Privind peste câmpii, văzui nişte ţărani care arau. Uitându-mă mai bine, am văzut albina tatii înjugată ca un bivol la plug." (*Ibidem,* p. 11)

Ceea ce produce această răsturnare este o „forţă de potrivire" ce sălăşluieşte în limbă, manifestându-se astfel: fără a născoci „fiinţe sau obiecte noi, şi nici cuvinte", „lucrurile existente au fost puse să facă acţiuni după alte legi decât cele recunoscute"; din motive diferite de la o situaţie la alta, prin răsturnare, „însuşirile lucrurilor trec de la unele la altele". (*Ibidem*)

Ideea se află la Hegel, ca „lume inversată", o formă teoretică exemplară care permite atât înţelegerea „forţei de potrivire" (şi a „răsturnării" într-o „lume pe dos"), cât şi *structura „diferenţei"* – temă atât de mult dezbătută de critica „postmodernă" a modernităţii.

Dar ce este „lumea inversată" (*verkehrte Welt*)? Hegel introduce discuţia despre „Forţă şi intelect, fenomen şi lumea suprasensibilă", cu următoarea precizare: „Pentru conştiinţă, în dialectica certitudinii sensibile au dispărut auzul, vederea etc. şi, ca percepere, conştiinţa a ajuns la gânduri pe care ea le unifică însă mai întâi în universalul necondiţionat". (G.W.F. Hegel, *Fenomenologia spiritului,* Editura Academiei, 1965, p. 78) De fapt, continuă celebrul filosof, „forţa este universalul necondiţionat, care e deopotrivă în el însuşi ceea ce el este *pentru altul,* adică conţine în el însuşi diferenţa"; tocmai „fiinţa dezvoltată a forţei, fiinţă care, pentru intelect, este acum *ceva ce dispare*", uneşte intelectul cu interiorul, cu întregul „ca întreg universal"; pentru conştiinţă acest „întreg" este „un extrem situat în opoziţie cu ea", dar care „îi este adevărul", deoarece în el „ea are totodată certitudinea ei însăşi". (*Ibidem*, pp. 80, 85)

În acest „adevăr interior", *dincolo de lumea sensibilă adevărată*, „interiorul", adică transcendentul suprasensibil, s-a *construit* însă... Suprasensibilul este sensibilul şi perceptul, aşa cum este el în adevăr: adevărul sensibilului şi al perceptului este însă de a fi fenomen. Suprasensibilul este, deci, *fenomenul* ca fenomen. (*Ibidem*, pp. 85, 86)

De aici şi dificultatea şi soluţia totodată: dacă înţelegem că suprasensibilul ar fi „lumea sensibilă, adică lumea aşa cum este ea pentru nemijlocita certitudine sensibilă şi pentru percepţie, aceasta este *o înţelegere pe dos*". (*Ibidem,* p. 87)

„Lumea suprasensibilă" este „un imperiu liniştit al legilor, anume dincolo de lumea percepută"; ea este „adevărul intelectului", dar numai ca „primul său adevăr", întrucât „legea este prezentă în fenomen, dar ea nu este întreaga prezenţă a fenomenului". (*Ibidem*, p. 88)

→

Homo sapiens

Întrucât intelectul „află” că el „este o lege a *fenomenului* însuși, că survin diferențe care nu sunt diferențe”, intervine aici o *a doua lege,* al cărei conținut este opusul a ceea ce fusese numit la început lege”, exprimând „devenirea neidentică a identicului și devenirea identică a neidenticului”. (*Ibidem*, p. 93)

Prin aceasta, primul suprasensibil (anume, „imperiul liniștit al legilor, copia nemijlocită a lumii percepute”) este „convertit în opusul său”, iar „a doua lume *suprasensibilă* este în acest fel *lumea inversă*”; însă, întrucât „una dintre laturi este deja dată în prima lume suprasensibilă, ea este *inversa* acestei *prime lumi”.* (*Ibidem,* pp. 93, 94) Fiind doar „ridicarea *nemijlocită* a lumii percepute în elementul universal”, „prima lume suprasensibilă” își are în această „lume percepută” corespondentul ei necesar. „Primului imperiu al legilor” îi lipsea „principiul schimbului și al transformării” și, ca urmare, „îl obține acum ca lume inversată” (*verkehrte Welt*), după legea: „omonimul (același-ul cu sine) din prima lume este, deci, neacelași-ul lui însuși, și neacelași-ul acesteia își este deopotrivă lui însuși neacelași, adică își devine același”. (*Ibidem,* p. 94)

Legătura acestor reflecții cu modul de a configura „lumea” din creația umană (teoretică, artistică ș.a.) a scăpat atenției cercetării de specialitate. În discuție rămâne „inversarea” (*Verkehrung*), răsturnarea nu prin faptul inversării ca atare, ci prin dimensiunea sa de universalitate (*Verkehreit – inversabilitatea*), care face ca ceea ce este pus (instituit) ca „inversul” să nu fie nici o iluzie, nici opusul ireconciliabil a ceva, el reprezentând consistență, durabilitate, frizând realul ca „lume”.

Hegel nu privea *Verkehreit* ca neautenticitate, neadevăr: „Inversarea este reflecția în sine, nu opoziție față de un altul. Sensul dialectic al acestei reflecții constă în următoarele: dacă iau opusul (lumea inversată) ca adevărul (*das Wahre*) – în și pentru sine – atunci acesta este în mod necesar însuși opusul său. Căci realitatea fenomenului, în ceea ce ea este în și pentru sine nu se dovedește nicicum a fi o simplă evenimențializare a legii.” (H.-G. Gadamer, *Hegels Dialektik. Fünf hermeneutische Studien,* Tübingen, Mohr, 1971, p. 41)

Mai mult, „lumea inversată este astfel o lume în care totul este reîntors ca în lumea adevărată. Nu este acesta un binecunoscut principiu al literaturii pe care o numim satiră? Ne gândim cumva la miturile platonice, îndeosebi mitul omului de stat, și cumva la maeștrii satirei engleze, la Swift... Ceea ce se prezintă în lumea inversată nu este pur și simplu opusul, simpla opoziție față de lumea care există... Lumea inversată ar fi astfel inversarea inversabilității. A fi «lumea inversată» în inversabilitatea lumii înseamnă a prezenta inversabilitatea acesteia și contrariul ei, iar acesta constituie sensul oricărei satire.” (*Ibidem,* p. 43)

O asemenea prezentare prin posibilitatea opusă lasă să se întrevadă o modalitate adevărată, deși nereală, a lumii care există. Tocmai în aceasta și constă sensul prezentării satirice. „În felul acesta, lumea reală însăși este aceea care se împrăștie în această posibilitate și în posibilitatea opusă. Întrucât lumea inversată se prezintă ca cea inversată, ea exprimă însăși vulnerabilitatea lumii care există... Lumea adevărată este mai mult ambele, adevărul aruncat ca ideal și inversabilitate proprie.” (*Ibidem*) Căci, după Hegel, conștiința este conștiința de sine și principiul autoraportării este pe deplin justificat.

Hegel trece la câteva ilustrări semnificative: „în momente determinate, aceasta se va ivi în felul că ceea ce în legea primei lumi este dulce va fi, în acest în sine inversat, acru; ceea ce în prima este negru este în aceasta din urmă alb” ș.a. și în alte sfere (eticul, juridicul ș.a.); numai privită superficial „lumea inversată este astfel opusul primei lumi”, în sensul că „respinge de la sine această lume ca pe o *realitate inversată*”; de fapt, însă, „dacă una dintre *lumile puse* este ceva perceput și *în sinele ei,* ca invers al acesteia”, „atunci acrul, care ar fi însinele lucrului dulce, ar fi un lucru tot atât de real ca și acesta, ar fi un lucru acru; negrul, care ar fi însinele albului, este negrul real”. (*Fenomenologia spiritului,* pp. 94, 95)

Poate că trezește ideea unei analogii cu acest demers clasic și următorul text din dezbaterile mai noi în problematica referinței: „Ceea ce pare să fie deosebit de problematic în discursul despre lumi posibile este relativizarea sau indexicalizarea ce intervine aici în determinarea lui «actual». Actuală este pentru noi lumea noastră; dimpotrivă, pentru locuitorii unei *lumi posibile luate ca alternativă* (subl. n.), lumea actuală nu este aceea a noastră, ci a lor.” (E. Runggaldier, *Zeichen un Bezeichnetes. Sprachphilosphische Untersuchungen zum Problem der Referenz,* W. de Gruyter, Berlin/New York, 1985, p. 309)

În felul acesta, „lume inversată”, ca „lume pe dos”, conclude tot la „lumile posibile”, „lumi ale interpretării”, al căror statut poate fi abordat și dincolo de „semantica lumilor posibile”, într-o „ontologie fenomenologică”, așa cum o propunea Sartre: „ființa apariției”, adică „prima ființă pe care o întâlnim în cercetările noastre ontologice”, este – întreba Sartre – ea însăși o „apariție”? Întrucât „la început se pare că da”, atunci „trebuie să punem oricărei ontologii o întrebare

prealabilă: *fenomenul ființei* astfel atins este identic el cu *ființa fenomenelor,* adică ființa care mi se dezvăluie, care își apare, este ea de aceeași natură ca și ființa existențelor care îmi apar?” (J. P. Sartre, *L'Etre et le Néant. Essai d'ontologie phénoménologique*, Gallimard, Paris, 1943, p. 14)

Dificultatea încetează dacă „obiectul nu trimite la ființă ca la o semnificație”, mai exact, „nu poartă ființa, iar existența sa nu este o participare la ființă și niciun alt gen de relație”, ci „el *este,* aceasta fiind singura manieră de a defini modul său de a fi”. (Ibidem) Ca urmare, continuă Sartre, „ființa fenomenului, deși coextensivă fenomenului, trebuie să scape condiției fenomenale” – care este aceea de a nu exista decât în măsura în care se revelează” – și astfel „ea (ființa fenomenului – n.n.) depășește și fundează cunoașterea pe care o căpătăm despre ea”. (*Ibidem,* p. 16)

Cu aceasta însă „lumea pe dos” („ființa apariției”) prezintă statutul de „lume” („fenomenul ființei”), o „lume posibilă” („obiectul” care „este”, aceasta fiind „singura manieră de a defini modul său de a fi”) neconfundabilă, alta decât lumea („condiția fenomenală”) căreia îi este într-un fel de coexistensivă, cu care tolerează anumite analogii. Este de precizat astfel că o „lume posibilă”, ca „lume” nu este nici existență în sine (ca atare, ceea ce ar însemna realitatea efectivă, empirică a ființei, a formei universalității alături și printre lucrurile particulare!), nici o simplă posibilitate de actualizat, ci lumea ca fiind (ființând) în „diferența ontologică”, în care ființează orice „lume” instituită valoric într-o anumită operă (creație umană).

Ca atare, o „lume posibilă” are obiectualitate (este în felul „obiectului”, obiectivitate (valabilitate intersubiectivă) și semnificație (este un orizont semnificativ, o perspectivă realizată ca mod valoric de raportare la lume).

Dar logica modalelor nu se poate reduce la unitatea dintre posibil și necesar. Este încă de examinat mai pe larg, spunea Hartmann, și „capitolul *de possibili et impossibili,* în care se află informații importante asupra ființei”; deoarece „modul” ca atare este „ceva ce ține de fapt (*Sache*), nu este însă în sine, anume nu este chiar mod de ființă „al său”, iar în lumea reală nu există «numai posibil», chiar am putea spune „că nu există nici «numai imposibil». Ființa sa neposibilă nu este în el aceeași cu nerealitatea sa, și totul se înrădăcinează într-un context.” (N. Hartmann, *Der Megarische und der Aristotelische Moglichkeitsbegriff,* în: *Kleinere Schriften,* Bd. III, Berlin, W. de Gruyter & Co., 1968, pp. 99, 100)

Ca urmare, poate fi gândită și o „lume imposibilă”. Căci nimeni nu s-ar putea îndoi, de pildă, că „lumea” lui Zarathustra (al lui Nietzsche) ar fi imposibil de gândit. „Cineva este artist – scrie Nietzsche – cu prețul faptului că ceea ce neartiștii numesc «formă» el percepe ca un conținut, ca «faptul însuși». Cu aceasta aparține, firește, de *o lume întoarsă* (*verkehrte Welt*). Căci conținutul devine ceva formal numai celui ce nesocotește viața noastră.” (Fr. Nietzsche, *Nachgelassene Fragmente 1887-1889,* în: *Sämtliche Werke. Kritische Studienausgabe* in 15 Bänden, hrsg. von G. Colli u. M. Montinari, Berlin/New York, dtv. de Gruyter: Bd. 13 (1980), pp. 9-10)

De aceea, Nietzsche vede existența artistului ca răsturnare a conținutului în formă: „Zarathustra, în care e vorba de declinul său, spune mai mult decât o formă oarecare a supraviețuirii”; căci „limba nu poate consta în mod exclusiv din cuvânt” (F. Massini, *Rhytmisch-Metaphorische «Bedeutungsfelder» în Also sprach Zarathustra,* în: *Nietzsche Studien,* Bd. 2, 1973, pp. 227-280).

Este în discuție aici o metalimbă, care nu exclude intrarea în prezență a unei „lumi”, așa încât și „lumea” lui Zarathustra poate fi interpretată ca o „lume posibilă”; căci și „câmpul de semnificație «ritmic-metaforic»” necesită o interpretare. De fapt, „structurile lumii și sinele nostru le avem întotdeauna numai *în* și *ca* interpretare. Căci întrucât o interpretare este transpusă pe terenul logicului, o interpretare schimbată nu înseamnă numai o nouă explicitare a uneia rămase ca temei, ci de fapt, altă lume.” (G. Abel, *Logik und Ästhetik,* în: *Nietzsche Studien,* 16 (1987), p. 116) După Nietzsche, „noi putem concepe o lume pe care noi am creat-o”, ceea ce înseamnă – precizează autorul – că la întrebarea „Cum creăm lumile?” răspunsul sună: „în procese de interpretare. Interpretarea este evenimentul fundamental.” (*Ibidem,* p. 115)

Ca urmare, „există tot atât de multe lumi reale, câte interpretări coerente există... în viziunea lui Nietzsche, realitatea nu este de conceput ca o limitare sau imposibilitate a posibilității pure... De aceea, artisticul ca și logicul pot fi indicate ca originar-productive. Logica și estetica creează lumi, nu aleg pur și simplu din lumile posibile care există.” (*Ibidem,* p. 120)

Poate tocmai de aici nevoia de a asocia semantica și hermeneutica în înțelegerea fenomenului semnificabilității și apoi în analiza semantico-logică a semnificației. Căci totul trebuie pus în relație nu doar cu fenomenele de cunoaștere, ci cu cele ale creației umane (teoretice, estetice ș.a.).

Așa cum s-a precizat, operându-se pe modelul diltheyan al hermeneuticii, „întrucât în expresie nicio comprehensiune nu se află încă, în mod obiectiv, este nevoie de *interpretare comprehensivă,* care relevă ceea ce este conținut în ea... *Expresie și interpretare, creație și comprehensiune* reclamă astfel o interacțiune, și numai în corelarea lor se împlinește dezvoltarea spiritului. Expresia este creatoare, dar în sine ea este încă oarbă și nedeterminată... Interpretarea nu este însă simplă expresie exterioară a semnificației conținute în expresie, ci constituie o performanță creatoare.” (O.Fr. Bollnow, *Studien zur Hermeneutik,* Bd. I. Freiburg/München, Alber, 1982, p. 70)

Elementele unei teorii a interpretării rămân, însă, doar schițate aici și numai în legătură cu preocuparea de a caracteriza statutul și interacțiunile semanticii (în formele ei de bază) și ale analizei semantice (în principal, o analiză a semnificației), în care este asimilată și perspectiva leibniziană.

Este de interes aici următoarea explicație: „Constituirea de lumi posibile se poate prezenta în cadrul teoriei leibniziene a conceptului astfel: să presupunem că sunt date absolut toate conceptele posibile. Prin utilizarea negației și a conjuncției ca legături logice, prin care și formarea de concepte infinit mai largi să poată fi permisă, se lasă să se constituie toate conceptele posibile, adică necontradictorii, ale domeniului ideilor. În gândirea divină, ca și în cea umană, nu poate fi dat niciun concept care să nu fie astfel cuprins. Toate conceptele formate astfel se unesc printr-o copulă în așa fel încât rezultă enunțuri dintre care numai acelea care nu conțin nicio contradicție pot fi puse împreună ca o mulțime a enunțurilor posibile.” (H. Poser, *G.W. Leibniz,* în: *Klassiker der Philosophie*, Bd. I, 1994, p. 389)

→

Homo sapiens

Academiei, colț cu Edgar Quinet (II)

Dragoș VAIDA

Amintiri și idei, istorie și reflecții, subiectiv și obiectiv – Istoria din noi

1. Evocările nu pot fi reduse la înșiruiri de nume și de evenimente, ca într-o agendă. În strânsă legătură, este natural să apară idei și conotații care tocmai acelea – opinii și ecouri personale – *umplu* o amintire cu semnificații. Istoria nu se reduce la o narațiune pur și simplu, la *povestire,* ce sens ar mai avea *fără concepte, idei, evaluări, atitudini și trăiri personale?!* Este o parte din ceea ce am înțeles și în alte lucrări, când am spus *istoria din noi.* Prin delăsare, nebăgare de seamă sau uitare, riscăm să dezrădăcinăm cultura și istoria din inimile și mințile celor care citesc sau ascultă, adică, să le răpim identitatea.

2. Ne plângem de monotonie, de o sărăcie de semnificații în cele trăite. Amestecul obișnuit-neobișnuit ține de un dozaj normal al existenței. De prea multe ori însă, cenușiul, stigmatul neinteresantului, ne sunt imputabile, fiindcă rezultă din faptul că așteptăm ca tot *spectacolul să ne vină din afară.* Ne dăm prea puțin seama că noi înșine *trebuie să venim cu o participare,* cu sentimente și idei care să ajute la *degajarea unor înțelesuri* mai adânci ale celor trăite, la aprofundarea cunoașterii, care să devină o *cunoaștere personală.*

3. Povestea pe care o continuăm se referă la anii '50, *ani de învățătură și cultură,* decisivi pentru noi care i-am trăit, începând cu colegii și prietenii și cu viitoarea soție. Locurile acelor vremuri în care am învățat, de care intelectual m-am legat, pe care le-am amintit, au fost Facultatea de Matematică, de pe Academiei colț cu Edgar Quinet, Facultatea de Arhitectură, cu intrarea de pe strada Biserica Enei, și, pe cealaltă parte a Academiei, Teatrul Național, Sala Comedia (Majestic), azi Odeon, din Calea Victoriei, și Biblioteca Universitară din Piața Palatului.

4. În drumul spre casă, mă mai opream la Sala Comedia, unde puteam să văd neuitatele interpretări ale lui Emil Botta (1911-1977), în Othello, sau Mihai Popescu (1909-1953) în Romeo sau Iago [4] sau ale lui Fory Etterle (1908-1983), tot în Iago. Petreceam ore întregi la Biblioteca Universitară din Piața Palatului Regal. Tuturor acestora și mie le vine acum rândul, ca la o nouă viață.

5. Mi-l amintesc pe Fory Etterle, în rolul lui Dandanache, în regia lui Liviu Ciulei, spectacol preluat în 1982 de TVR, gest denunțat de Radu Beligan (lui Ciulei i se reproșa că alesese libertatea!), artist al poporului. Numai spectacolele sportive erau înregistrate color, asa încât a fost necesară energia lui Tudor Vornicu pentru preluarea spectacolului de la Municipal.

Fory Etterle, român de origine elvețiană, ca și matematicianul Gabriel Sudan, profesorul iubit de arhitecți, crea în sală momente de suspans, când se adresa lui Fănică și Zoei, care îl priveau cu inima strânsă, că iar urma să-l audă spunând *doamna prefect/domnul președinte, familia lui de la '48...* La banchetul final dinspre scenă se lansa în sală un miros de mititei. Elev fiind la Liceul de aplicație pedagogică „Titu Maiorescu", azi „I.L. Caragiale", îl întâlneam pe marele actor la Institutul Cultural Francez de pe Dacia, unde venea să împrumute cărți, să mai citească ceva în franceză.

6. Ar trebui ca povestea anilor '50 să nu lase în urmă ultimii ani de liceu '50-'52. Ar trebui să spun că, până și în acele vremuri de prin anii 1944-1952, unele izbucniri disperate ale îndemnurilor noastre sufletești se puteau totuși agăța de câte ceva, în acei ani când noi nu ne gândeam la cele materiale, la locuri în societate sau haine. Pentru moment, povestea anilor '50-'52 ne-ar duce însă un pic prea departe (s-ar putea relua). Deocamdată, mă rezum la o întâmplare care spune ceva despre nemulțumirile și contestările noastre înăbușite.

Mă plimbam la șosea cu Ionel Vianu, poate și cu Miron, și i-am găsit pe bancă pe Tudor Vianu, Mihai Ralea (1896-1964, înalt demnitar în epocă) și pe doamna Vianu. Dânsa i-a spus lui Ionel că i-a lăsat acasă o salată de castraveți cu iaurt. A intervenit M. Ralea care l-a întrebat pe Ionel – n-am înțeles de ce – că poate preferă cutare sau cutare, tot felul de bunătăți simandicoase pe care nici nu le cunoșteam. Pe vremea aceea, mâncam ce puteau bieții noștri părinți să ne ofere și nici Ionel nu mânca mai bine. După un timp, n-am putut să mă abțin, l-am întrerupt pe Ralea și i-am spus „Domnule Ralea, dumneavoastră aveți o cultură de *maître d'hôtel".* Cum am putut să le spun așa ceva! De atunci și pe urmă mănânc cu plăcere salata de castraveți cu iaurt ca pe o „madelenă" a mea și protestez când o mâncare este disprețuită.

7. Acei ani '50 (și puțin după) de care am început să povestesc au fost *ani de intens studiu matematic* și de *participare de neuitat la cultură.* Am trăit acei ani, la Matematică, împreună cu profesorii, Alexandru Froda (1894-1973), Mihai Neculcea, Caius Iacob, Gheorghe Vrânceanu, Miron Nicolescu (1903-1975), Solomon Marcus (1925-2016), Victor Vâlcovici (1885-1970), Nicolae Teodorescu, Cabiria Andreian, Mihail Benado (1920-?), Gr.C. Moisil (1906–1973), Dan Barbilian (1895-1961) sau Simion Stoilow (1887-1961). Cu Victor Vâlcovici, Miron Nicolescu și Alexandru Froda ne dădeam examenele, în 1954, cu două săptămâni înainte de cea mai teribilă iarnă din istoria noastră modernă din asediul căreia ne-a scos armata. (Armata aducea pâinea, deschidea drumurile și o ducea și pe Lucia Sturdza Bulandra să-și vadă teatrul de pe chei! Acum exact 120 de ani, în seara debutului, marea actriță primea de la bunica ei următoarea telegramă: „Je te défends de porter le nom de ton père sur la scène".)

8. Ne îndreptam către profesorii noștri, ne puneam pe carte, nu odată cu îndoieli și rătăciri, dar din ce în ce mai conștienți că totuși aceasta este calea. Sunt mult îndatorat profesorilor cu care am avut o relație personală, Miron Nicolescu, Gr.C. Moisil [11], [12], Dan Barbilian, Mihail Benado – care ne expunea articolele sale [2], [3], Solomon Marcus și Victor Vâlcovici. M-am bucurat de îndrumarea primită la primele lucrări, dar și după acestea, la înțelegerea spiritului matematic și culturii.

Profesorii Gr.C. Moisil și Solomon Marcus au inițiat la noi atât domeniul informaticii, cât și al istoriei acesteia [7]-[9], ultimul extinzând studiul la întreaga noastră matematică, vezi ampla lucrare [8]. Am lucrat îndrumat de profesorul Gr.C. Moisil, într-o relație personală neîntreruptă din 1954. De la Profesorii Moisil și Marcus am înțeles că *informatica trebuie văzută în legătură strânsă cu matematica,* ceea ce ne conduce la *noi perspective* privind matematica însăși. O a doua idee centrală pe care dânșii au dezvoltat-o consecvent a fost aceea că nu este nici natural și nici benefic să separăm teoria de aplicații.

În acei ani '50 se învăța, ne interesam unii de la alții cum decurgeau examenele. Învățam și eu tot timpul ca să pricep matematica și, în pauze, schimbam registrul cu Verlaine, Rilke sau Blaga, poezii, dar și *Trilogia cunoașterii* (1943).

Ce învățam pe atunci?

9. Profesorii știau să se apropie de noi. Purtam conversații, atât matematice, cât și despre matematică, „furam" ceva din meseria viitoare, cum se spune.

Cursurile cu Miron Nicolescu de Analiză Matematică erau prietenoase, substanțiale, curgătoare, aveau un fermecător *aer de familie.* La seminar, Solomon Marcus venea cu un *thriller matematic* și ne pasiona cu problemele originale pe care ni le punea. În același timp de intensă asimilare, lecțiile lui Victor Vâlcovici de Mecanică Teoretică ne dezvăluiau *raționalitatea lumii,* în toată splendoarea formulelor numerotate cu grijă; vezi [13], [14].

Cursurile lui Barbilian erau un fel de *exerciții spirituale,* meditații, drame de conștiință. Profesorul era dublat de un viu simț critic care venea cu felurite întrebări, revenea, eventual își descoperea scăpări în înlănțuirea demonstrațiilor, pentru ca în final, cel mai târziu la lecția următoare, să facă lumină.

Din aceste modeste *lehrjahre* a ieșit totuși ceva, exemple [10], [13], [14]. Pentru concizie, pe nedrept, mă opresc cu exemplificările, propunându-mi să revin într-un alt moment.

Primii pași spre un studiu independent

10. Amintesc o întreagă *istorie trăită,* exemplificată cât mai pe scurt. Am păstrat extrasul din revista *Numerus* cu articolul lui Dan Barbilian despre David Hilbert [1]. Cu acest articol în față, am discutat cu autorul care, sub ochii mei, făcea îndreptări pe text, cu un mic stilou. În articol găsim *teorema bazei a lui D. Hilbert* din 1888, împreună cu demonstrația respectivă, într-o nouă redactare, cu unele explicitări. D. Barbilian releva caracterul existențial al demonstrației date de D. Hilbert. „Ea nu ne învață nimic în privința limitei superioare a gradului bazei, nici asupra mijlocului de a ajunge la construirea acesteia, printr-un număr finit de procese" [1]. În epocă, lui F. Lindemann metodele lui D. Hilbert i s-au părut „unheimlich", în timp ce lui F. Klein acestea i-au apărut simple și logic satisfăcătoare. P. Gordan (Wroclaw, 1837-1912), de la care plecase problema, a făcut un referat negativ privind articolul lui D. Hilbert. Când a văzut demonstrația ar fi spus „Das ist keine Mathematik, das ist Theologie". Demonstrația arăta că există o bază finită, cu ajutorul căreia putem exprima liniar elementele din mulțime. Nu aveam însă un algoritm, termenul lipsea în epocă, pentru *a calcula* efectiv elementele din bază.

→

În consecință, reluarea ideii de „lumi posibile" în reconstrucția modernă a semanticii și logicii, pe de o parte, și în cea a ontologiei și epistemologiei, pe de altă parte, necesită analize de fond și delimitări în sensul diferitelor stiluri de gândire.

Evident, semanticienii au avut în vedere o altă dimensiune a analizei modale decât cea propusă de „ontologia critică". Punctul de plecare l-au constituit problemele adevărului și ale naturii enunțurilor, ceea ce a condus la asocierea dintre „lumi posibile" și „limbi posibile". Și aceasta survine prin redefinirea conceptului „limbă". În acest sens, se preciza: „Printr-o limbă înțeleg o limbă *interpretată,* și astfel, ceea ce numesc limbă este ceea ce logicienii ar desemna cu interpretare." (D. Lewis, *Konventionen. Eine Sprachphilosophische Abhandlung,* W. de Gruyter, 1975, p. 165)

Trecerea de la Leibniz la „semantica lumilor posibile" este evidentă prin accentul pe dimensiunea semantică și logică: „lumile posibile" survin ca rezultat al interpretării, sunt lumi semnificative, nu se bucură de proprietățile lumilor monadologice, lumi ce aduc în prezență semnificație, valoare și stil și, ca urmare, redispunerea lor prin cunoaștere, acțiune și creație.

Reținem încă atenția asupra conceptului de „lume posibilă", așa cum se află el și dincolo de „semantica limbilor posibile", la Leibniz având o clară determinare ontologică. El funcționalizează o serie de concepte, precum: unitate, multiplicitate, diversitate, perspectivă, varietate, iar, într-o altă dispunere – „substanțe simple"; „universuri diferite"; „varietate pe cât de mult posibilă"; „ordine pe cât de mult posibilă"; „perfecțiune deplină" ș.a. – toate acestea pentru optimizarea relației multitudine-ordine-perfecțiune sub dominanta posibilului.

„Lume posibilă" nu este nici existență în sine, nici o simplă posibilitate de actualizat, ci lumea ca fiind (ființând) în „diferența ontologică", în care survine orice „lume" instituită valoric într-o anumită formă a creației (într-o „operă").

În structura monadologiei leibniziene „lumile posibile" capătă integrare ontologică, dincolo de cea semantico-logică a interpretării, dovedindu-se astfel un concept cu valoare operațională mult mai larg; de fapt, interpreții operei lui Leibniz au recunoscut că autorul *Monadologiei* rămâne nu numai un punct de plecare în reconstrucția modernă a logicii, ci temeiul oricărei dezvoltări în teoria interpretării și, mai larg, în logică și epistemologie. (Sfârșit)

Veteranul Iancu Bondrilă, din Șimian, Mehedinți, își amintește

În 2017 s-a tipărit la Ecko Print din Drobeta Turnu-Severin broșura *Mărturii de veterani din Războiul Întregirii,* realizată de Victor Rusu, sub egida Muzeului Porțile de Fier din localitate, în cadrul proiectului de sărbătorire a Centenarului Marii Uniri. După prefața (Argument) autorului, urmează convorbirile cu veteranii Vasile Dumitrescu și Iancu Bondrilă, ambii din comuna Șimian, Mehedinți, apoi două „reportaje-anchetă", menite „a sublinia participarea eroică a bărbaților" din Vânjuleț și din Dârvari, tot din Mehedinți, care „au plătit un impresionant tribut de sânge și vieți omenești și și-au trecut cu majuscule numele în cronica eroică a neamului" (p. 8). Cu acordul autorului cărții, reproducem mai jos convorbirea cu Iancu Bondrilă. (Redacția)

Să vă povestesc... De ce să nu vă povestesc?! Doar am făcut tot războiul.

Noi eram aici, pe graniță, de la Hinova și până la Severin, când s-a zvonit că o să fie război. Ce mai, era zarvă mare în țară. Mereu ne vorbeau ofițerii despre mersul lucrărilor... Urmăream și ziarele... Citeam azi, să zicem: „Maiorul Aliman din regimentul 17 Mehedinți a înaintat 200 de kilometri în Ungaria"...

Ce să vezi, dumneata? Într-o zi ne-a ridicat pe noi de pe frontieră, ne-a dus aici, pe aproape, pe dealul lui Pec, asa-i zice, ne-a grijit popa o după-amiază întreagă, că altfel nu se putea, așa era obiceiul, că de aia nu au murit de-a valma, mai târziu, și grijiți și negrijiți! De acolo am luat-o toată noaptea prin munți, și mână, mână... Când ne-am pomenit, coboram către valea Bahnei. Când am început din nou să urcăm, pe înălțimile din partea cealaltă a râului Bahna, dușmanii au deschis foc puternic de peste tot: și din față, și din flanc, din munții Tăchiei. Au mai venit și niște monitoare de război pe sub poala munților, și ce flăcări mai vărsau și alea peste noi! Ce mai, strângeau dușmanii în jurul nostru în brâu de foc, să ne sugrume, nu alta! Ne-au prăpădit acolo... Da' noi ne-am continuat, cu mari pierderi, ofensiva. Am scăpat pe Valea Cernei... Acolo m-a rănit pe mine prima dată. Cum s-a-ntâmplat? Păi, uite care-i povestea. Noi nu mai știam de capul nostru, pentru că ne băteau, cum îți mai spusăi, cu foc nimicitor din toate părțile. Mă uitam în jurul meu: nu tu căpitan, nu tu locotenent, nu tu nimic... Eu, sergent, eram al mai mare în grad. Mă mai nimerește și un glonț tocmai aici, în șoldul drept. Băteau mitralierele de nu mai auzeai în lături... Nu știu de unde mai aveam tăria să mai înaintăm mereu. Da' noi înaintam, înaintam și ajunsesem cam prin dreptul Săliștei. Acolo s-a mai întâmplat un lucru care mi-a rupt inima. Multă vreme nu l-am putut uita. M-am pomenit că rămâne în urmă un soldat rănit, unu' Nicolae Sâchim, un băiat de toată isprava, cu care mi-era drag să tăinuiesc, că era tare cuminte și vorbea vorbe așezate. A rămas în urmă, noi nu aveam altă scăpare, ne dădeam bine seama, decât să mergem orbește înainte. Nu ne-am putut întoarce să-l luăm. Iarba câmpului era uscată și a luat foc de la proiectile. Era tot un rug toată valea. Vedeam cu ochii noștri cum înaintează spre el valuri de flăcări, el era rănit rău și nu se mai putea feri din calea lor. Noi nu aveam nicio putere să-l ajutăm. Înaintam târâș pe coastă și mă tot uitam înapoi, până nu l-am mai văzut din flăcări... Tare mi-a părut rău de băiatul acela. L-am plâns multă vreme în urmă, ca pe un frate. Da' ce era să fac? Puteam eu să primejduiesc viața oamenilor de care răspundeam, un pluton întreg, de dragul unui singur om? Că veneau gloanțele de la mitralieră în secerare și mușcau din pământ în fața noastră, de parcă răsturna un plug brazda dracului.

Locotenentul meu nu mai răsărea de nicăieri. L-or fi împușcat și pe el, l-or fi înghițit flăcările și pe el ca pe bietul Sâchim? Nu știu, că nu l-am mai văzut nici în ziua de azi. Ce-am făcut, atunci? Am preluat comanda plutonului și m-am retras după un dâmb. Nu mai da niciun semn de viață nici plutonul II. Atunci mi-am adunat o dată tot sufletul din mine, am chibzuit liniștit cam unde se află inamicul, la ce distanță de noi, și i-am oprit pe soldați să mai tragă gloanțe aiurea, mai mult de frică, mai mult să-și facă singuri curaj. Și am început să tragem la comandă salve de focuri. Le-am ghicit, se vede treaba, destul de bine locul tranșeelor, că i-am potolit mai repede decât ne așteptam. Tocmai atunci a apărut la dreapta mea și sublocotenentul Grigorescu, comandantul plutonului II, și am făcut legătura amândoi. Împreună, am mai făcut un salt puternic înainte și am ajuns la rețelele inamicului de pe creasta dealului. O parte a soldaților susțineau înaintarea cu focuri de salvă și alții tăiau sârmele cu lopețile și baionetele. Când au văzut ungurii că nu e de glumit cu noi, au început să se predea. Ieșeau unul după altul din tranșee cu mâinile sus. Unii fluturau prosopul sau cămașa, alții înfipseseră batistele în vârful baionetelor. Și înaintau spre noi. Le-am făcut semn să stea. Că doar nu știam să vorbesc o boabă pe limba lor. Am făcut semn ofițerului lor să descingă revolverul. L-a descins și l-a aruncat. I-am făcut semn să arunce porthartul. L-a aruncat. I-am arătat pe urmă să arunce benoglu. L-a aruncat. După aia i-am încolonat și i-am trimis în spatele liniilor noastre.

Abia după terminarea luptei mi-am dat seama că nu e joacă rana mea din șold. În frigurile bătăliei nu simțisem nicio durere, nici căldura sângelui care îmi înroșise pantalonii. Ne-au suit pe toți răniții – români, unguri nemți – într-un car lung cu loitre. Așternuseră ei fân sub noi, da' drumul era tot numai gloanțe și fiecare zdruncinătură a carului ne fulgera până în inimă... Era un ungur rănit prin ochi și țipa ăla săracu de-ți sfâșia sufletul: oi, oi, oi!... Și năboia sângele pe sub legătură și i se prelingea pe drevele gâtului în jos. Ne-a dus așa cu caru' până la halta Șimian. Au venit la noi trimiși ai Crucii Roșii, ne mângâiau, ne încurajau, ne dădeau bomboane, ciocolată, ca la copii... Și îmbrăcăminte ne dădeau. Și nouă și prizionerilor, fără să facă vreo deosebire. Ne purtam și noi frumos cu bieții oameni, că doar erau mai amărâți ca noi.

Eu nu puteam să pun nimic pe limba mea. Și cum stăteam eu așa, și mă chinuiam, am văzut o fată, o fată de popă de aici, de la noi, din Șimian, și am rugat-o să-mi aducă și mie măcar un bob de strugure. Mi-a adus, săraca, frumoasă fată, o chema Constanța Florescu, o târnă de struguri. Am mâncat toți pe săturate. Se uitau, ce-i drept, cam mirați prizionerii la noi, când îi îndemnam, prin semne, să ia cât le poftește sufletul din târnă. Nu le prea venea să-și creadă ochilor... Cine știe, bag seama, ce lucruri urâte le-or fi spus despre noi, românii, șefii lor, să le toarne otravă în suflet, să-i înrăiască împotriva noastră... Și acum vedeau că nu e deloc așa... Când s-a umplut trenul cu răniți, am pornit spre Craiova. Acolo ne-au internat în spitalul „Clubul tinerimii". Tare bine am fost îngrijiți acolo. Stăteau numai pe lângă noi, de parcă am fi fost generali, doctori bătrâni, cu ispiriență, și fete tinere, în alb, ca zânele. Erau voluntare la Crucea Roșie...

→

D. Hilbert a apărat legitimitatea argumentului existențial, în termenii următori: „Valoarea demonstrațiilor de pură existență constă tocmai în faptul că în acestea este eliminată construcția individuală și în aceea că multe alte diferite construcții sunt subsumate unei idei fundamentale unice, astfel încât să apară clar numai ceea ce este esențial în demonstrație; conciziunea și economia de gândire sunt rațiunea de a fi a demonstrațiilor existențiale..." (C. Reid, *Hilbert* – with an appreciation of Hilbert's mathematical work by Herman Weyl, Springer-Verlag, Berlin, 1970, p. 37). Cu alte cuvinte, după Hilbert, eliminarea acestui tip de raționament ar implica o sărăcire a matematicii.

S-a putut demonstra inexistența unui algoritm, deci nedecidabilitatea pentru problemele următoare [5]: determinarea primului element dintr-o mulțime nevidă de numere naturale; determinarea generatorului unui subgrup al grupului aditiv al întregilor; determinarea elementelor bazei (teorema lui D. Hilbert). Nu continui povestea care ne duce departe, în informatică.

Exemplul care urmează ar putea lămuri mai bine punctul de vedere constructiv.

Întrebare: *Există două numere iraționale x, y, astfel încât xPy (x la puterea y) să fie un număr rațional?* În *matematica neconstructivă,* răspunsul este *da*. Pentru aceasta, luăm *x* = *y* = radical din 2. Dacă *z* = *xPy* este număr rațional, am terminat. Dacă însă *z* este număr irațional, atunci calculăm *z* = (*xPy*)*Py* = 2, număr rațional, și din nou am terminat. În matematica constructivă, defectul acestui raționament este acela că, de fapt, nu am tranșat problema dacă *z* = *xPy* este număr rațional sau nu. Altfel spus, am furnizat două numere *z* = *xPy* și *zPy* și am spus că unul dintre acestea este număr rațional, *fără a spune care.*

În aceeași epocă, o orientare diferită este afirmată de către E. Noether, care își propunea o formulare pur conceptuală, astfel încât ideile să apară mai clar, menținând abordarea conceptuală care să evite calculul. Dezvoltarea informaticii a profitat de teoria structurilor algebrice și a reabilitat *calculul,* unul dintre conceptele cele mai complexe considerate în matematică.

Bibliografie

[1] D. Barbilian: David Hilbert – Evocare, *Numerus,* X (1943), 1–16.

[2] M. Benado: Asupra unei generalizări a noțiunii de structură, *Bul. Șt. Secți. Mat. Fiz.*, 5, 41 (1953).

[3] M. Benado: Asupra unei probleme a lui Garrett Birkhoff, *Bul. Sti. Secți. Mat. Fiz.*, 6, 703 (1954).

[4] I. Berzuc: Emil Botta și Mihai Popescu: în oglinda spartă, *Studii și cercetări de istoria artei: Teatru, Muzică, Cinematografie*, Serie nouă, Tom 4 (48), 2010.

[5] C. Calude, D. Vaida: The Ehrenfeucht Property and Constructivity, INFO-Iasi'87, *Proc. 5-th Colloquium on Computer Science,* Iași, October 9-10, 1987, 1-16 (în românește).

[6] A. Iorgulescu, S. Marcus, S. Rudeanu, D. Vaida (coordonatori/eds.): *Grigore C. Moisil și continuatorii săi în domeniul Informaticii Teoretice / Grigore C. Moisil and His Followers in the Field of Theoretical Computer Science,* Editura Academiei Române, București, 2007.

[7] S. Marcus: Gr.C. – Moisil A Life Becoming a Myth, *International Journal of Computers, Communications & Control,* I, 1 (2006), 73-79.

[8] S. Marcus: *Mathematics in Romania,* CUB PRESS 22, 2004.

[9] Gr.C. Moisil: Activitatea Centrului de Calcul al Universității din București, *AMC,* 13-14 (1970), 9-20, în [6].

[10] D. Vaida: Extensiunea teoremei de aproximare a lui K. Weierstrass la funcțiile hiperbolic continue de două variabile, *Com. Acad. RPR,* VI, 10 (1956), 1173-1178. (Comunicare prezentată de acad. Miron Nicolescu, cu o notă a acestuia: „Observație asupra notei precedente", 3 martie 1956.)

[11] D. Vaida: Profesorul Gr.C. Moisil – pionierul informaticii românești (în două părți), în [6].

[12] D. Vaida: După 40 de ani, despre Gr.C. Moisil și vremea sa (I și II), *Revista Curtea de la Argeș,* mai și iunie 2013.

[13] V. Vâlcovici, D. Vaida: Asupra unei ecuații funcționale, *An. Univ. C.I. Parhon, St. Mat. Fiz.*, 25 (1960), 21–24.

[14] V. Vâlcovici, D. Vaida: Asupra existenței unor soluții olomorfe pentru ecuația *f*(*a z*)= *g*(*z*)*f*(*z*), *Com. Acad. RPR,* X, 5 (1960), 403–407.

Centenarul Marii Uniri

După ce m-am făcut bine, m-am prezentat la partea sedentară, la Craiova. Am stat câteva luni aici ca instructor al contigentelor noi și al soldaților vărsați de la artilerie la infanterie, că infanteriștii, săracii, mureau pe capete, de ei era mult mai multă nevoie. Tot ca instructor am stat câtva timp și la Slatina. Că mie, nu că mă laud, da' îmi plăcea armata și instrucția și cine trecea prin mâna mea nu ieșea orice fleac de soldat... Eu îi executam după regulament, să știe ce să facă în fața inamicului, să nu moară prostește, ca muștele...

Când au început să ne rupă frontul, pe la Câneni, m-au dat într-o unitate de vânători. Pe lângă trecătoarea aia, zi-i să-i zic, din apropierea Târgu Jiului, luptau „babarezii"... Veneau nebuni, așa, pe noi... Da' și noi nu ne lăsam de fel. Porneam spre ei ca vijulia la atac, să-i ajungem la baionetă. Da' ei fugeau ca de foc de baionetă, că-i topeam! Ei erau buni ochitori și pricepuți în lupta de „stabilizare". Fugeau de mâncau pământul când vedeau că e rost de luptă corp la corp. Și când auzeau „Hura! Hura!", îi băgam în frigurile morții că ne-a spus un prizioner neamț mai târziu, ei credeau că asta înseamnă în românește: „Unu să rămână, unu!" Săracii, le era și lor frică de moarte, ca și nouă... Că noi țipam așa cu foc să ne facem singuri curaj...

Pe Valea Jiului l-au rănit pe generalul Dragalina. Am văzut cu ochii mei cum s-a întâmplat totul. Uite așa, cum mă vezi, am stat la doi pași de generalul Dragalina și l-am auzit vorbind, cum te aud acum pe dumneata... „Băieți, or murim, or învingem! Copiii mei, să nu vă lăsați, copii, că victoria va fi a noastră"... Apoi ne încuraja, săracu' da' l-au rănit grozav, să știi... Era un bărbat frumos, înalt și bun. Era bănățan de felul lui. Că el a fost în armata austriacă, da' i-a venit doru' de țară, săracu', și a trecut peste munți să-și ajute frații de-un sânge cu mintea lui. Că era școlit tare și cap luminat în ale armatei... Venise atunci direct de la București, într-o mașină frumoasă și lungă ca o corabie. Venise să dea ordine și să ne încurajeze... După ce a vorbit soldaților, că de unde vorbea el se transmitea și prin telefoanele de câmp la fiecare unitate, după ce ne-a vorbit, cum spusei, s-a suit în mașină și a plecat, încotro nu știu... Cum a prins de veste inamicu' cum l-a ocheat așa bine, că a dat în mașină cu totul, cu tunu' l-a ocheat, și l-a rănit de moarte... L-au dus la București repede, da' a murit acolo în spital. Așa am auzit și mi-a părut tare rău. Că, să știi dumneata, pe mine el m-a făcut sergent! Cum m-a făcut sergent? Păi, asta e altă poveste. O poveste întreagă! Ce mai! Mare comedie! (Râde cu poftă și dă din cap ca un copil gata să facă o poznă.)

Eram caporal la postul de trecere de la Valea Copcii. Post întărit, că se făcea mult spionaj înainte de începerea războiului. Se făcea spionaj țării că, vezi dumneata, nu se hotărâseră încă ai noștri: or intrăm de partea nemților în luptă, or de-a franțujilor. Va să zică, eram șeful postului de la Valea Copcii și, într-o zi, se apropie de noi o mașină deschisă. Eu îl cunoșteam din poză pe Dragalina, da' când l-am văzut așa, picat ca din senin, mi-am zis că n-are ce căuta el pe la noi. Dacă o fi vreun spion mascat în Dragalina? I-am spus santinelei de lângă mine să oprească mașina. I-a făcut semn și mașina s-a oprit într-un nor de praf până la cer. Când să ne apropiem noi mai bine de mașină, ce să vezi dumneata, a pornit ca glonțul din loc... Am ordonat soldaților să tragă focuri în vânt, de amenințare. Soldații au tras. Mașina s-a oprit și m-am apropiat cu soldații de ea. Dragalina a scos, fără să scoată o vorbă și cam întunecat la față, legitimația. Când am văzut eu legitimația, să-ți spun drept, m-au lăsat picioarele. Și mi s-a pus un nod în gât, de n-am putut scoate un cuvânt de iertăciune. Dragalina s-a uitat câteva clipe la mine pe sub sprâncene, cum stătea el așa, tolănit pe perinile moi, de piele, din spate, și mi-a zis cu un glas gros, de popă, care m-a băgat în răcori: „Lasă un soldat mai deștept în locul tău și imediat te prezinți la regiment!" Am rămas stană de piatră în urma mașinii lui. „Doamne, cu ce ți-am greșit eu așa rău, de-mi dăduși și nenorocirea asta pe capul meu?! Ordin, neordin, ăsta mă-mpușcă acum! Să-i fac eu rușinea asta unui general?! Să pun eu soldații să tragă focuri de armă peste capul lui?! Ce mai, or mă-mpușcă, or mă mănâncă pușcăria"... Ei, da' ce era să fac? Am plecat cu moartea-n sân spre regiment. Am ajuns ca vai de capul meu, la Ergheviţa, că acolo era cartiruit regimentul. Noi, două companii, eram în Bistrița, aproape... Când am ajuns, mă ia de-o parte căpitanul Bălănescu și mă întreabă: „Mă, ce-ai făcut, mă?!" „Domne căpitane, n-am făcut nimic rău. Uite a venit, așa și pe dincolo, domnul general... Eu ce era să fac? Am făcut ce m-ați învățat dumneavoastră: să-l legitimez dacă vine și pe Dumnezeu!" „Bravo, mă... Uite că vine și domnul colonel Bădescu Bucur"... Am trecut în front și colonelul a citit ordinul de zi: „Din ordinul domnului general Dragalina, caporalul Bondrilă Iancu este înaintat la gradul de sergent"... Și se spunea acolo și de ce. Pe la toate posturile pe la care a trecut, soldații îl cunoscuseră și nu îndrăzniseră să-l oprească. Și au fost toți șefii de post mustrați în ordinul de zi și în fața frontului... Și uite-așa am ieșit eu cu fața curată din încurcătură și am rămas cu mare dragoste pentru generalul Dragalina.
Că s-a purtat cu mine ca un om cu cap și cu suflet... Altul cine știe ce mi-ar fi făcut...

1

2

În locul în care vă povestii eu că l-au rănit pe bietul Dragalina, m-au rănit și pe mine. A doua oară... M-au dus la București și m-au făcut sănătos... De aici... Da' uite ce vă rog, nu mă mai ispitiți așa să vă povestesc totul, din fir în păr, că așa nu mai terminăm o săptămână... Mie-mi convine, că, la 87 de ani, nu mai am vreo treabă de făcut. Numai eu și cu strănepoții ăștia ai ghiavulu de nestajnici nu avem altă treabă în curtea asta decât să mâncăm și să durmim... Ei se mai joacă, eu nici atâta nu mai pot face... Așa că eu am timp berechet de taifas, da' nu știu dacă v-o conveni și dumneavoastră să vă uitați în gura mea, așa, ore în șir... Vă convine? Bine... Da' eu zic să mă mai iertați să vă spun asa, mai pe sărite. Nu-i bine pe sărite? Fie... Ei, va să zică, de la București m-au dus pe frontul de la Flămânda (Flămânda sau Flămânzi?, n.n.), în Moldova. Apoi la Câmpina, Prahova, Buzău... De acolo, de la Buzău, m-am retras în Munții Vrancei. Acolo am stat toată iarna lu' 16 spre 17. Am pătimit rău o iarnă întreagă în transeu. Un ger tare, ger de plesneau pietrele. Lemnele ne lipseau, hrana ne lipsea, hainele rupte abia mai atârnau pe noi... Averescu ne încuraja toată ziua: „Copii, lasă, a noastră e victoria!" Făcuse planurile dracu de luptă: or muream, or învingeam! Altă cale nu ne lăsau planurile lui. Așa auzeam și eu de pe la ofițerii mei... Că mă cam băgau în seamă... De, eram și eu sergent... Ei, și s-a desprimăvărat. Noi tot în tranșee. Lupta a mai urâtă: de stabilizare. Te scoate din sărite, te nervează... Veni și vara.
La 14 iulie a început atacul tare. Atunci am luat noi ofensiva. Averescu, parcă îl văd, sta tot pe front și mergea cu vorbe bune din om în om... Că noi, uitai să vă spun, făceam parte din divizia lui, aveam toți bărbi. El purta barbă cioc... Vorbea cu foc în glas soldaților. Când îl auzeam, parcă ne trecea așa fiori pe șira spinării... Va să zică noi făceam parte din divizia lui, eram toți bărboși... Ei, mare comedie și cu bărbile astea... Ce crezi dumneata că ziceau nemții când ne vedeau bărboși, prin benoglu? „Uite, mă, că au băgat și popii pe front! Toți popii din țară luptă! Oamenii dracu românii ăștia!"... Da' noi, vai de popia noastră... Țărani toți, unul mai sărac decât altul!

Când a început lupta a mare, pe 14 iulie 1917, n-a trecut timp nici cât trecu de când îți aprinseși dumneata otrava asta de țigarie și s-a făcut în jur tot un fum, o negurime. Băteau nemții cu tunurile lor, băteam și noi cu ale noastre. Aveam tunuri procopsâte, trimise de franțuji. Mult ne-au ajutat pe noi franțujii atunci! Da' de fapt nu ar fi trebuit să încep așa spusa mea. Ar fi trebuit să încep cu spălatul rufelor...

Era o zi frumoasă și ofițerii ne-au spus să dăm apa în clocot în cazane și să ne spălăm rufele. Că, luați cu luptele, trecuseră luni de zile de când nu mai spălasem măcar o cămașă și apăruseră păduchii. Stăteau ciorchine pe la cusăturile albiturilor, care nu mai erau de mult albe... Cum spusei, spălam și spuneam glume și povești. Ne mai aminteam în vorbe și de-acasă... Când colo, ce să vezi dumneata, ne pomenirăm cu gornistul că sună de atac. Cântau și muzicile militare, că erau pe acolo și de-alea, cântau una într-una... Nouă ne spuseseră mai-marii că oriunde ne-am afla și ori în ce fel, când auzim că se trâmbițează înalt la atac, să punem mâna pe armă și să plecăm la luptă. Așa am făcut! Am pornit, cum nu s-a mai pomenit de când sunt rezbelele, numai în cămăși și în izmene la atac. Nemții aveau o poziție întărită, nu glumă, pe coasta dealului Mărăști. De acolo veneau valuri, valuri spre noi ca turbații. Noi eram la poalele dealului și trebuia să-l luăm pieptiș. Și am pornit, taică, la atac cu urale tari de parcă am fi avut de gând să doborâm peste nemți cerul cu ele și ne-am întâlnit unii cu alții, cam pe la mijlocul dealului Mărăști, la baionetă, cum ne convenea nouă și lor nu. I-am măcelărit rău, rău de tot pe bieții nemți acolo. Doamne, ce poată să facă războiul din om! Fiară, domnule, nu alta! Da' ce spun eu? Nici fiarele nu cred că sunt în stare să-și cășune una la alta atâta rău! Înfigeam, taică, baionetele în nemți cum înfigi custura vara în lobenițe. Că n-ai de ales: or îl omori tu, or te omoară el, omul din fața ta. Te uiți în ochii lui și îi înfigi fără să clipești baioneta în măruntaie. Ce să mai vorbesc? Un deal de morți! Unul lângă altul, numai oameni în bălți de sânge. A ținut nenorocirea asta omenească, atacul ăsta vreau să zic, cam trei ore. Au luat-o bieții nemți la fugă înapoi. Și atunci a fost punerea lor de cap a mai mare! Îi împușcam din urmă, cum fugeau ei îngroziți. Cădeau săracii, grămezi, ca brăbeții în ciur! Da' ce era să le facem! Îi împușcam și noi de frică să nu le mai dea în gând să ne atace. Și nici că le-a mai trecut prin minte să mai dea ochii cu noi! Am luat atunci 400 de prizonieri (morții cine-i mai știa număra!), 50 de tancuri, 80 de vagoane de muniții. După ce i-am îngenunchiat așa de rău, după ce au pățit ei rușinea asta de înfrângere, a trecut generalul lor Machensân spre pozițiile noastre, s-a întâlnit cu generalul Averescu și-a dat mâna cu el: „Mă, Averescule, mă eu nu am crezut că ești tu aici, că dacă știam, nu mă apucam de lupta asta"... Că, vezi dumneata, ei se cunoșteau de mult, erau prieteni, făcuseră amândoi școala de război în Germania și Averescu al nostru ieșise la carte peste Machensân.

A venit atunci și împăratul lor, Wilhelm, uitai să vă spun, și a dat din cap a pagubă la Machensân: „Machensâne, Machensâne, mult m-am fălit eu și țara cu tine, da' aici m-ai făcut de rușine. Ce-i cu tine de nu le rupi frontul?" „Prea mărite împărate, peste Averescu nu pot să trec. Că a făcut școală de război la noi în Germania – îi spunea, înțelegi dumneata, asta pe nemțește – și el a ieșit la toate izamenele peste mine! Nu pot și gata..." După întâmplarea asta a trecut în Moldova și s-a întâlnit cu Averescu: „Mă, Averescule, mă, trebuie să încheiem armistițiu', că nu se mai poate! Nicio rezistență de luptă nu am mai pățit-o ca aici"... Și ne-am liniștit și noi și nemții, de ne-am dus să ne vedem de treburi pe la casele noastre...

Dacă mi-au dat decorații? Mi-au dat vreo treipatru, nu le mai știu, că s-au amestecat cu ale lu' tata, de la '77. Și eu, dacă nu mai văd să citesc, nu mai știu care sunt ale mele și care ale lui. Sunt la fel de ruginite. Da' ți le aduc dumitale acușica, de sub căpătâi, să le citești și să le deosebești...

(Fig. 1: Generalul Dragalina; fig. 2: Generalul Averescu)

Horia Bădescu şi troiţa sa din cuvinte

Maria VAIDA

Este o datorie a scoate la lumină scrierile şi faptele cu semnificaţii adânci, pentru a ne reîmprospăta memoria cu întâmplările petrecute acum 100 de ani, o piatră pentru templul neuitării. Argeşeanul la origini, Horia Bădescu, valorifică artistic (*Joia patimilor*, Ed. Libra, Galaţi, 1993) un moment sinistru din istoria Transilvaniei: masacrul din 4 decembrie de la Târgu-Lăpuş, petrecut imediat după Marea Unire din 1918, cu personaje reale, dar presărat cu numeroase simboluri şi tablouri lirice, ivindu-se din ţesătura prozei calităţile de poet ale cunoscutului scriitor; este primul său roman, cronologic vorbind, un roman dens, eroic, construit cu o măiestrie în care ideea este vizualizată, făcând din *Joia patimilor* o scriere epică de excepţie, care stă alături de *Pădurea spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu, *Sacrificiul* lui Mihail Diaconescu şi altele care au teme adiacente Marii Uniri.

Istoria nu e numai o chestiune de fapte, domnule Szecsok! (p. 5), rostise personajul Titus Ciortea, avocat român, cel care va muri la Târgu-Lăpuşului în urma unor răni foarte grave, personaj viu şi dinamic al romanului. Horia Bădescu reînvie paginile de istorie tragică a Transilvaniei, prin romanul său pentru care autorul nu putea găsi un titlu mai potrivit decât acesta, *Joia Patimilor,* prin analogie cu patimile Mântuitorului... *Primpretorul stătea în picioare, masiv, colţuros, ursuz în scurta aceea din blană de lup pe care nu şi-o scosese, cu cizmele de vânătoare înnoroiate până dincolo de carâmbi, (...) puternic, dar cu o putere sleită, adunată în pumnii care strângeau spătarul scaunului.* (pp. 5-6)

Primul Război Mondial a marcat o tragedie pentru românii din Transilvania, care au fost obligaţi la un moment dat să lupte contra propriilor fraţi români, din cauza apartenenţei la Imperiul Austro-Ungar. Frământarea acestei realităţi istorice o prezintă Liviu Rebreanu în romanul său psihologic, unde personajul principal, Apostol Bologa, refuză să lupte împotriva românilor. Chiar şi după dezmembrarea imperiului, încrâncenarea celor care aveau mai multe privilegii în Ardeal decât românii nu poate fi stăvilită, iar formele ei de manifestare sunt adesea bestiale; obişnuiţi cu puterea, ungurii nu vor să renunţe la ea.

De câte ori ceruse permisie, care altora li se oferea cu uşurinţă, Latiş, locotenentul român, fusese refuzat; nici atunci când soţia sa fusese bolnavă, colonelul Beck nu-i acordase permisia, deşi de doi ani nu-şi văzuse familia. Pe front, românii trăiesc momente de groază şi teroare, precum acelea pe care le-a trăit locotenentul Latiş în Galiţia, unde îi trecea pe la urechi *sâsâitul şerpesc al gloanţelor, foşnetul aproape liniştitor şi otrăvit cu care vin să te caute.* (p. 58) Sub mormanul de trupuri ale celor morţi, calde încă, locotenentul simţise o mână încleştându-i-se pe trup şi o voce care bolborosea: *Oi, maia milaia, maia milaia!* Locotenentul Latiş trăise un şoc; nu se putea desprinde din capcana morţii, deşi scăpase cu viaţă din încrâncenata întâmplare: *Îl găsiseră spre seară, din întâmplare, lângă un post de santinele, îngenuncheat în zăpadă, fără manta şi cu capul gol, plângând şi murmurând fără şir vorbele nălucii muribunde, uimindu-se cu toţii cum de mai trăia, aşa dezbrăcat, cum de rezistase ore în şir în frigul acela de pe altă lume. Zăcuse săptămâni întregi în spital.* (p. 63)

Abia atunci nu-i putuseră refuza permisia, iar la întoarcere nimeni nu aflase ce lucru cumplit îl adusese aproape de hotarele nebuniei. Scriitorul face o analiză psihologică a personajului Latiş, un fel de rememorare a trăirilor interioare ale locotenentului după întoarcerea din anticamera morţii. Meditaţia lui Latiş este cutremurătoare: *Acela fusese chipul adevărat al fricii, al groazei! Iar ceea ce simţea acum era cu totul altfel, o nelinişte vagă, un presentiment din care trupul lui era expulzat, în care îi erau implicate mai mult gândurile. Era o grijă în care, îşi dădu seama înaintând prin viscol şi ferindu-se de rafalele tăioase de vânt, nu numai trupul, ci întreg el însuşi era cuprins foarte puţin, o grijă care-i privea mai mult pe ceilalţi, cei pe care-i chemase pentru mâine, faţă de care se simţea răspunzător. Să nu se întâmple ceva! Să nu se întâmple!* (pp. 63-64)

În familiile ungureşti, apropierea zilei stabilite pentru masacru era privită în mod diferit de către cei doi soţi; femeile aveau un mod realist şi uman de apreciere a hotărârilor luate de şefii locali, împreună cu Kuhn. Iată ce spune soţia lui Gyurka, văzându-l că-şi curăţă puşca de vânătoare pentru urşi: *Tu nu eşti sănătos la minte, repetă privindu-l ca pe ceva ciudat şi înfricoşător totodată, cum priveşti capul unei reptile lângă care piciorul tău s-a odihnit fără grijă, crezându-l un vreasc încurcat printre ierburi şi care ţâşneşte dintr-odată spre tine, oribil şi ameninţător, trăgându-se înspre perete şi pornind să îmbrace repede copilul.* (p. 82) Epicul lui Horia Bădescu se dezvoltă prin amplitudine, val după val, în fraze largi, adevărate perioade, alternând adesea cu comparaţii homerice, la fel de ample şi de surprinzătoare prin ineditul lor, aşa cum se poate observa în citatul de mai sus. Iese în evidenţă cu pregnanţă poeticitatea frazelor, chiar în acest roman istoric, unde tema este masacrul săvârşit de jendarii unguri asupra românilor din Târgu-Lăpuş. Motivul principal este cel al manuscrisului redescoperit, oferit autorului de un învăţător ardelean. În scena masacrului, autorul stăpâneşte cu măiestrie psihologia mulţimii, care acţionează la momentul de maximă tensiune asemeni unei turme de bivoli dezlănţuită de propria sa spaimă.

Romancierul împleteşte modurile de expunere cu măiestrie de artizan: naraţiunea cu dialogul şi descrierea, iar frumuseţea scrierii vine din ţesătura ce se formează sub ochii cititorului. Un bun exemplu este descrierea naturii fermecătoare din Montello: *Iarba grasă năpădea malurile şi insulele, grămada de insule minuscule ce păta apele capricioase ale râului, în care vara cuibăreau raţe sălbatice într-o uluitoare îndiferenţă faţă de bătălia din jur, obişnuite cu tunetul artileriei şi pârâitul puştilor, o rasă ideală pentru vânătoare din moment ce a devenit insensibilă la pocnetul armei, decretase locotenentul Schwartz, surde de duelurile tot mai îndrăcite ale mortierelor, scoţând pui pe care-i învăţau să înoate şi să se scufunde, trăgând impasibile micul lor şir de bărci remorcate sau speriind cu zborul lor şuierat santinelele moţăind în gropile de veghe inundate, atunci când se întorceau în stufărişurile amurgului.* (p. 83) Obiectivitatea naraţiunii rezidă din toponimele româneşti ori străine prezente în textul epic şi din numărul mare de personaje care şi-au împletit destinul în realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 a Transilvaniei cu România: *Lui Ciortea avea să-i rămână proaspătă în memorie figura lui Alexandru Vaida, pe care-l întâlnise întâmplător pe bulevardul Andrassy, în dimineaţa acelui octombrie cu pânze de ceaţă subţire coborând dinspre Gellert: Cu ce treburi tocmai aici, domnule Ciortea?, îl întrebase deputatul, căruia Mihali îl prezentase odată, la o reuniune politică ţinută în casa lui de la Dej. Un recurs la procesul unui amărât de-al nostru, domnule doctor, răspunse Titus. Cred că n-o să mai ai nevoie de el!, zisese Vaida, privindu-l dintr-o parte cu ochii lui rotunzi şi acum îngustaţi şi aproape cenuşii. (...) Astăzi e începutul sfârşitului, domnule Ciortea!* (pp. 110-111)

→

Măcelul de la Târgu-Lăpuş

La finele anului 1918, fosta monarhie austro-ungară se năruia, iar românii din ţinutul Lăpuşului se sfătuiau cu cărturarii lor pentru a decide ce au de făcut în continuare. Într-o întrunire din 28 noiembrie 1918, românii şi-au ales delegaţii pentru marea adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie. Pentru ca românii să fie bine informaţi despre hotărârile luate la Alba Iulia, s-a decis ca în 5 decembrie să aibă loc o altă întrunire. Săcuii (60 de jendari înarmaţi) care stăpâneau în domeniile statului de la Băiuţi, s-au năpustit cu puşti şi mitraliere asupra celor adunaţi. Au murit pe loc 24 de români, iar 86 au fost grav răniţi. Între morţi se găsea şi învăţătorul Vasile Suciu, iar între răniţi era şi avocatul dr. Titus Ciortea care a decedat după câteva zile de suferinţe. Raportul oficial despre modul în care a decurs barbaria ungurească a fost publicat în ziarul *Românul* din Arad, nr. 31 din 4-17 decembrie 1918, iar apoi dr. Aurel Gociman a publicat aceste date în lucrarea sa intitulată *România şi revizionismul maghiar,* editată de ziarul *Universul* în anul 1934. Raportul oficial din data de 11 decembrie a fost semnat de membrii Consiliului Naţional Român al comitatului Solnoc-Dăbâca, în Dej; preşedinte dr. Liviu Micşa, secretar dr. G. Ciupe. După relatarea desfăşurării evenimentelor, aşa cum s-au petrecut, s-a dat publicităţii lista românilor ucişi de soldaţii maghiari în comuna Lăpuşul-Unguresc.

Iată numele martirilor:

1. Filip Vasile, plutonier din comuna Libotin, ucis în modul cel mai barbar; plutonierul român avea 32 de împunsături de baionetă în piept şi în spate, două împuşcături, un deget tăiat pe care avea două inele, o cicatrice în frunte în formă de cruce, tăiată cu baioneta şi era complet dezbrăcat.
2. Ungur Teodor, agricultor din Libotin;
3. Perhaiţa Varvara, ţărancă din Libotin;
4. Dr. Ciortea Titus, avocat din Târgu-Lăpuşului, mort din cauza rănilor grave;
5. Vasile Suciu, învăţător din Dobricul Lăpuş;
6. Maria Titu, ţărancă din comuna Rohia;
7. Vasile Vlaşin, din comuna Răzoare;
8. Petru Pop, din comuna Suciul de Sus;
9. Maria Poliar, din comuna Suciul de Sus;
10. Ioan Chindriş al Petrii, din Suciul de Sus;
11. Pavel Casian Bude, din Suciul de Sus;
12. Simion Filip, din Suciul de Sus;
13. Niculae Luchian, din comuna Costeni;
14. Lucian Gavrilă, din comuna Costeni;
15. Ioan I. Teodor Pop, din comuna Groşi;
16. Nicolae Ungur, din comuna Groşi;
17. Vasile Bude, din comuna Ungureni;
18. Vasile Herman, din Strâmbul Băiuţului;
19. Gheorghe I. Santa Ioan, din comuna Rogoz;
20. Năstăcuţa Perhaiţă, din comuna Libotin;
21. Rachilă Teot, din comuna Dămăcuşeni;
22. Ion Pop Melinteanu, din comuna Lăpuş;
23. Gheorghe Herţa, agricultor din Rogoz;
24. Ileana Santa, ţărancă din Rogoz.

(După Gelu Neamţu, Mircea Vaida-Voievod, *1 Decembrie 1918. Mărturii ale participanţilor,* Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2005, pp. 180-185.)

În afara acestora, au fost răniţi 86 de români, dintre care 10 au rămas invalizi, iar ceilalţi s-au vindecat, rămânând doar cu urmele hidoase ale rănilor. Fie-le memoria binecuvântată!

În semn de recunoştinţă, vrednicii români ai ţinutului au ridicat un monument în piaţa Târgului Lăpuş, prinos de recunoştinţă pentru martirii aşezaţi la temelia patriei reîntregite. Între cei care au contribuit la înălţarea monumentului se numără Constantin C. Brătianu, preşedinte al organizaţiei naţional liberale din judeţul Someş, dr. Ion Olteanu, prefectul judeţului, Nicolae Perhaiţa, primarul comunei Târgu-Lăpuş, dr. Valeriu Roman, subsecretar de stat, numeroşi ţărani şi toţi intelectualii regiunii Someşului. (*Ibidem,* pp. 178-186) Dezvelirea monumentului s-a făcut în 21 mai (de Sfinţii Constantin şi Elena), 1936. *In memoriam...*

Centenarul Marii Uniri

Fraza barocă, în stil călinescian, este încărcată de poeticitate; autorul nu-și trădează nici aici prima iubire, poezia, lirismul prozei sale aducând adierea lyrei atât de necesară pentru faptele oribile pe care le relatează. În tresăririle memoriei involuntare, proza lui Horia Bădescu aduce elemente proustiene care sporesc și ele complexitatea textului epic, metamorfozând un fapt istoric în operă epică de mare valoare. Amenințările și presentimentul masacrului stopează fluxul memoriei involuntare: *Simți că ceea ce-i bloca intrarea spre adâncul memoriei era o neliniște sumbră și amenințătoare, pe care imaginea lui Bizo, atât de vie și puternică, încât le estompa cu totul pe celelalte, rămânând singură ca o mare și unică obsesie, i-o strecura în suflet.* (p. 112) Astfel, aparițiile angelice feminine creează un suspans epic necesar, atât în trăirile de pe front, cât și la întoarcerea eroilor în țară. Peste toate ororile războiului și ale suferințelor românilor plutește vălul magic al iubirii, fie că vorbim de grofița din Șomcuta, de Iuliana cea tandră, de Monica Vittoria (*Și de aceea în universul acela de teroare și animalitate, apariția Monicăi Vittoria părea inexplicabilă, aproape de domeniul fantasticului. Nimeni nu mai știa dacă o găsiseră acolo, ieșită din vreuna dintre căsuțele cochete și pitorești din Mosnigo, pentru că pe vremea când veniseră ei aici încă mai rămăseseră câteva în picioare, sau apăruse pe urmă, pentru că în conștiința lor ea nu se înfiripase treptat, ci dintr-odată, brutal, în imaginea unică și inconfundabilă a trupului ei subțire cu sâni uitați la marginea adolescenței, a picioarelor ei lungi, atât de lungi încât se încolăceau în ele însele, stârnind vârtejuri de aer, părând că pășesc pe deasupra lor, și a nelipsitului coș cu cartofi mari și plini de pământ.* – p. 84), apariție angelică pe frontul italian, de Iovanca cea caldă, de văduva unguroaică ce-l salvează pe unul dintre eroi, ascunzându-l în propriul ei hambar de grâne din fața furiei jendarilor criminali. Umanitatea învinge atitudinea vindicativă a celor 60 de jendari, care încep atacul trăgând cu o pușcă pentru vânătoarea de urși; de aici se declanșează iadul asupra celor 1500 de români, adunați în curtea Școlii confesionale greco-catolice pentru a discuta deciziile de la Alba Iulia ale Marii Adunări Naționale. Fie că vorbim de avocatul Titus Ciortea, de avocatul Ioan Oltean, de locotenentul Vasile Latiș, de alți români din Târgu-Lăpușului, ori de protopopul stavrofor Andrei Ludu, personajele sunt reale, ele apar în listele credenționalelor sau a participanților la Marea Unire din 1 Decembrie 1918, fără credenționale.

Horia Bădescu *atinge unul din vârfurile ce și le poate propune un prozator în munca sa, anume: realizarea unei parabole care să rămână în cele din urmă o istorisire până în cele mai neînsemnate detalii* (Eugen Uricaru). La vremea apariției, romanul atrage atenția criticilor literari, mai ales ardeleni, cum ar fi Petru Poantă, Ioan Adam, Adrian Popescu, Eugen Uricaru, Virgil Mazilescu ș.a., deoarece Horia Bădescu *realizează o proză memorabilă în care, paradoxal, spațiile lirice și simbolurile, câte există, nu sunt ale unui poet care vrea să scrie neapărat proză, ci ale unui prozator obiectiv care are nostalgia poeziei* (Petru Poantă).

Romanul *Joia patimilor* aduce în memoria cititorilor aspecte ale conviețuirii românilor, ungurilor, cehilor, slovacilor, sașilor, secuilor în vechiul și perimatul Imperiu Austro-Ungar, cu relațiile interumane de mare profunzime, dar și de mare dușmănie, din cauza privilegiilor unora și a iobăgiei altora, a inechității sociale și a asupririi românilor, deși erau majoritari și moștenitorii de drept ai pământului Transilvaniei, de atâta vreme asuprită de imperiile continentului. Cartea se înscrie sub motto-ul *in memoriam,* pentru fiecare dintre noi care a avut un strămoș sacrificat pe altarul unității și libertății naționale. În ce mă privește, îl pot evoca pe Teodor Vaida, zis Teodoroc, care hălăduia prin satele de la Stâna de Vale (Saca, Budureasa, Talpe), luptând din păduri împotriva jendarilor unguri, ucis la Cluj, sau la unchiul Niculae, mort pe frontul rusesc, fără să știm unde-i zac osemintele... Pentru toți ai noștri sacrificați pe roata istoriei, Horia Bădescu ridică troița sa din cuvinte, la colțul bibliotecilor românești.

Mulțumim, Horia Bădescu, în numele tuturor!

Lacrima Anei

Gheorghe Tomozei s-a născut la 29 aprilie 1936, la București, a murit la 31 martie 1997. Face liceul la Târgoviște, apoi a absolvit Școala de Literatură „Mihai Eminescu" din București. A debutat cu poezie, în 1953, în *Tânărul scriitor* și editorial în 1957, cu volumul *Pasărea albastră.* Redactor la *Cinema, Tânărul scriitor,* revista *Argeș* de la Pitești. A publicat un mare număr de volume de poezii, traduceri, proză, însemnări autobiografice. Câteva titluri: *Steaua polară* (1960); *Lacul codrilor, albastru* (1961); *Vârsta alintului* (1963); *Fântâna culorilor* (1964); *Noaptea de echinox* (1964); *Poezii* (1966); *Patruzeci și șase de poezii de dragoste* (1967); *Altair* (1967); *Cântece de toamnă mică* (1967); *Filigran, proze jurnalistice* (1968); *Dincolo de nebunii* (1969); *Poezii de dragoste* (1970); *Toamnă cu iepuri* (1970); *Târgoviște, monografie lirică* (1971); *Miradoniz (Copilăria și adolescența lui Eminescu cu Veronica Micle)* (1970); *Misterul clepsidrei* (1971); *Atlantis* (1971); *Moartea unui poet* (1972); *Mașinării romantice* (1973); *Negru Vodă* (1974); *Carul cu mere* (1974); *Gloria ierbii* (1975); *Cronica lui Stavrinos* (1975); *Istoria unei amfore. Țara lui Făt-Frumos* (1976); *O oră de iubire* (1978); *Peregrin valah. Ierbar de nervi* (1978); *Amintiri despre mine* (1980); *Focul hrănit cu mere* (1981); *Manuscrisele de la Marea Neagră. Ninive* (1982); *Prea târziu, prea devreme. Poeme fără final* (1984); *Carte de motanică* (1984); *Urmele poetului Labiș, biografie* (1985); *Plantația de fluturi, însemnări* (1988); *Un poet din Tibet* (1995).

Poemele alăturate sunt reluate din volumele *Suav anapoda,* 1969, și, respectiv, *Poema patriei,* 1977.

n-am mai zidit demult

N-am mai zidit demult mănăstiri
și tot ce-am dobândit între timp mă sufocă:
vechi iaduri scrise peste ploapele subțiri,
raiuri, cu sângele scrise în rocă,
trunchi de femei, de lipit bolovanii în ziduri,
mâinile mamei pentru netezit pragul
de lemn
clopote pentru colorat asfințituri
și degete arse, pentru desemn...
Lacrimi pentru mestecat nisipul și varul
și-al coastelor sfânt os de chiparos
câteva litere pentru poleit altarul
și-ale ochilor candele cu lumini de prisos.
E gata totul. În somnul meu înfipte
schelele trândave încolțesc
și se destramă piatra pentru cripte;
acum nu știu decât să irosesc...

Vorbește Manole

1
Am înălțat glas mare
până la pământul
în care-am scobit
tălpile bisericii
mereu năruindu-se.

O biserică, o biserică, doamne,
și nicio rugă
oricât de mică
pe țeasta căreia să o așez!

2
Iubește-mi femeia! i-am spus
zidului în surpare
și varul i-a cuprins ei sânii,
a umplut-o cu ger,
stâlpii i-au lins gleznele reci,
sub temelii
iar firidele s-au tăiat după
tiparul dulcelui cap
așa cum îl îngropa perna mea
când carnea vie o iubeam
și nu bolțile.

Și au luat-o de sub puterea mea
nisipul și piatra. Acum
numai prin lemnul grinzilor
mai curge mirosul
trupului în care
ca-n aluat de pâine
intram...

Să-ngropi muiere fără copii
sub bărbile mucede ale sfinților!
Am rămas singur,
la mila clopotelor de pripas
și a ochiurilor de fereastră
cu sticlă mincinoasă, am căzut
sub îndurarea lumânării
ce nu se mai cheltuie.

Atâtea turle
și nicio rugă întreagă, atâtea
cuvinte roase
și niciun cuvânt al pierdutei,
oricât de mic,
de dragoste ori de osândă!

Până la pământ m-am ridicat,
Până la iarbă,
până la apă...

4
O raclă cu grâu să fi-ngropat,
un chivot cu struguri
ori bietele oscioare ale pruncilor
ce nu mi s-au născut...

5
Nu crinul trebuia să-l îngrop
ci acest cap prostit de atâtea
sterpe frumuseți,
acest cap în care
minunea s-a cuprins de la-nceput
și-n care mai era loc, o, mai era
pentru trupul din care
nădăjduiam să-mi vie copii!

Acest păr de cal,
acești dinți de lup
și-această limbă de șarpe
trebuia să le fi pus în zidul
neînchegat
și-această piele a ochilor, tăbăcită
de vederea din vis...

6
Și nu era ea, biserica?
De ce-am zidit
doamne, biserică în biserică,
frunză în frunză?

Nu frumusețea ei voiam s-o ridic,
să bucure cugetele și să aurească
zăpada din lună?

Era întreagă, cu os
mai alb ca marmora grecilor,
noroasă
ca-n zugrăveli
și numai preajma ei
te lipsea de picioarele jumătate
că o așteptai în genunchi
și-o urmai cu bolovanii
genunchilor.

7
Nu trebuie să fie frumos
mormântul frumuseții.

Mai bine nu lăsați frumusețea
să moară!

Și nu te jertfi cu trup
ce nu-i al tău!

Zidul cere cap viu?
Fără știrea calfelor
pune-l noaptea, pe-al tău
să-i fie hrană!
Și din puterea frumuseții
să nu mai ieși. Dă-i-te rob,
s-ajungi mâncare împărătească
la cina pietrelor!

8
...Acestea s-au găsit scrise în zid
de către unul,
Manole.

Și colea, lângă el
s-ar fi găsit, firave,
oasele unei copile...

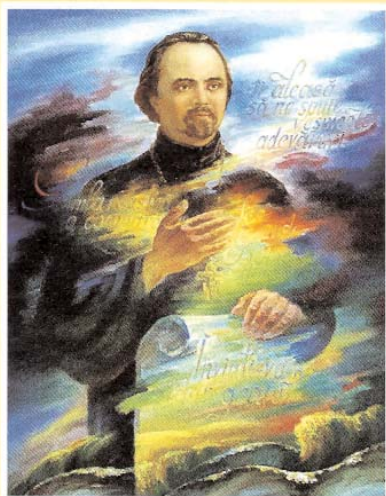
Basarabia în Actul Marii Uniri

Raia ROGAC

Minunata Sală Mare a Muzeului Naţional de Artă a Moldovei din Chişinău (proaspăt renovat graţie unei substanţiale donaţii de un milion de euro din partea Guvernului României, păstrându-i-se originalitatea arhitecturii lui A. Bernardazzi de la edificare, şi anume, în 1900, de către şi cu banii principesei Natalia Dadiani; localul a fost construit pentru Gimnaziul de Fete, ulterior a devenit Liceul de Fete, care a purtat numele distinsei profesoare) a găzduit recent un eveniment de o imensă importanţă: lansarea albumului *Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918.* Acesta este o impecabilă lucrare istorică, bilingvă (text român-englez), format mare, apărut la prestigioasa Editură „Ştiinţa", cu efortul şi străduinţa istoricilor Ion Ţurcanu şi Mihai Papuc, ilustrat de pictorul Romeo Şveţ. După cum a menţionat în debutul lansării Gheorghe Prini, directorul editurii menţionate, moderatorul manifestării, demult se impunea editarea unui astfel de album, care să descrie şi să ilustreze drumul spre Unire, adevărata istorie, cu imagini bogate de epocă. Cititorul, parcurgând materialul iconografic – fotografii, documente originale, hărţi – însoţit de texte şi legende explicative, se simte de parcă ar viziona filmul evenimentelor din anii 1917–1920.

Înainte de a sublinia cele mai semnificative momente din luările de cuvânt, vom prezenta succint conţinutul acestei noi apariţii editoriale, care cuprinde cinci capitole şi un *Cuvânt înainte,* semnat de autorii Ion Ţurcanu şi Mihai Papuc. Primul compartiment se intitulează *Lupta basarabenilor pentru eliberare de sub dominaţia rusă* şi reuneşte secţiunile: *Basarabia în vâltoarea Revoluţiei Ruse; Crearea Sfatului Ţării; Formarea Republicii Democratice Moldoveneşti;* al doilea compartiment se numeşte *Pregătirea şi realizarea Unirii,* divizat în *Proclamarea Independenţei Republicii Democratice Moldoveneşti; Primii paşi spre Unire; Şedinţa istorică a Sfatului Ţării din 27 martie/9 aprilie 1918; Acţiuni ce au contribuit la materializarea şi consolidarea Unirii;* urmează capitolul *De la Unirea condiţionată la anularea condiţiilor de Unire,* care detaliază: *Pregătirea pentru integrarea completă a Basarabiei în Regatul României şi Basarabia la etapa finală a Reîntregirii României;* vine apoi capitolul *Recunoaşterea internaţională a Actului Unirii,* care insereaza următoarele teme: *România îşi demonstrează drepturile asupra Basarabiei; Recunoaşterea Declaraţiei de Unire a Sfatului Ţării la Conferinţa de Pace de la Paris* şi capitolul de la sfârşit, cu genericul *Breviar. Sfatul Ţării,* care include *Scurte date despre membrii Sfatului Ţării şi ai Guvernului Republicii Democratice Moldoveneşti cu referire la atitudinea lor faţă de Actul Unirii.*

Revenind la atmosfera evenimentului, care a fost onorat de prezenţa ambasadorului României în R. Moldova, Daniel Ioniţă, şi a secretarului de stat la Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării, Andrei Chistol, vom mai arăta că domnul Prini a specificat că albumul *Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918* cuprinde 180 de pagini cu peste 450 de imagini. Editura a adresat mulţumiri persoanelor care au contribuit la completarea iconografiei şi în special Gabrielei Mocioacă din Craiova, moştenitoarea dreptului de autor a cărţii *Albumul Basarabiei. În jurul marelui eveniment al Unirii,* editat la Chişinău în 1933 de căpitanul Gheorghe V. Andronachi, domnului Iurie Colesnic, autor al volumelor *Sfatul Ţării. Enciclopedie* (1998), *Chişinăul din inima noastră* (2014) şi *Generaţia Unirii* (2016), de asemenea, doamnelor Maria Işaev-Vieru din Chişinău, Eleonora Popa-Cioflec din Bucureşti, Maria Login-Bosica din Cluj, domnilor C.T. Zeletin, Stelian Obiziuc, Mihai Ionescu şi Dumitru Ţopa din Bucureşti.

În luarea sa de cuvânt, directorul Institutului de Istorie, doctorul habilitat Gh. Cojocaru, a calificat evenimentul ca pe unul deosebit, de-a dreptul istoric, care se înscrie fericit în contextul Centenarului Marii Uniri, iar albumul *Basarabia în Actul Marii Uniri de la 1918* ca pe o capodoperă de mare preţ, ca pe un document de mare valoare, pe care autorii l-au alcătuit cu migală, adunând filă cu filă, faptă cu faptă, pentru a prezenta cititorului evoluţia evenimentelor înainte şi după Marea Unire, pe baza documentelor de arhivă. În carte se află şi poezia lui A. Mateevici *Limba noastră,* scrisă cu mâna lui în grafie latină, citită mai întâi la Congresul Învăţătorilor în 1917, care astăzi este Imnul R. Moldova. Poetul s-a stins în august 1917, răpus de o boală incurabilă, afectat fiind în timpul aflării pe front în Primul Război Mondial, cu doar câteva luni înaintea evenimentului istoric care i-ar fi împlinit visul lui de-o viaţă.

Un alt vorbitor, istoricul Ion Negrei, a ţinut să sublinieze bucuria breslei pentru această lucrare, dar şi pentru fiecare personalitate de bună-credinţă în parte. Dintre cărţile de acest gen a fost şi *Albumul Basarabiei. În jurul marelui eveniment al Unirii,* scris şi editat în perioada interbelică de Gheorghe V. Andronachi, originar din satul Bieşti, judeţul Orhei, simpatizant al Unirii. În perioada sovietică, aproape toate exemplarele au fost distruse, dar, din fericire, s-au păstrat câteva în original, unul şi la nepoata autorului, Gabriela Mocioacă. Noul album este mult mai complet şi extins. Sincere felicitări autorilor şi aşteptăm şi alte lucrări de asemenea anvergură!

Prezent la lansare, academicianul Mihai Cimpoi şi-a amintit în legătură cu Muzeul Naţional de Artă al Moldovei că acesta a fost pentru o vreme gazdă şi pentru Uniunea Scriitorilor din RSSM. Domnia sa a întărit afirmaţia că apariţia noului volum este binevenită pentru legitimarea Actului Marii Uniri de la 1918. Istoricul Ion Ţurcanu, chiar de la începutul discursului, a reamintit motivarea care l-a făcut să accepte provocarea colegului său Mihai Papuc de a pregăti acest album, şi anume, dorinţa de a anticipa încercările unor pseudoistorici de a scrie şi edita lucrări antiunioniste. Practici de acest gen, din păcate, se întâmplă şi în prezent, nu doar în perioada socialistă. *Aşadar, ne-am apucat să pregătim albumul cu efort comun pentru ca alţii să nu apuce înaintea noastră să denatureze adevărul istoric,* a subliniat vorbitorul. Abia acum, când se publică în album multe documente istorice, se clarifică situaţia anului 1918 şi după, o parte dintre ele fiind absolut inedite. Evident că, aşa cum a fost menţionat şi în Cuvânt înainte, până la destrămarea Uniunii Sovietice o astfel de carte nu putea să apară, nici în România, nici în Moldova de la est de Prut. Din păcate, ea nu a apărut nici în anii scurşi de la 1990 încoace, fapt ce poate fi considerat o datorie ratată. Autorul a mai spus că albumul nu poate să umple toate golurile, încă destul de mari, în cercetarea istoriei Basarabiei şi nici nu-şi propune un astfel de scop. Din acest punct de vedere, ea are un obiectiv mult mai modest – acela de a-i familiariza pe toţi cei interesaţi de tema Unirii cu aspectele de bază ale fenomenului. *Când ne-am decis să purcedem la realizarea lui* (albumului, n.n.) *ne-am propus reanimarea în Basarabia a ideii Unirii şi sensibilizarea cetăţenilor noştri în privinţa acestui măreţ deziderat naţional. În ciuda faptului că actul istoric al Sfatului Ţării din 27 martie 1918 a readus Basarabia pe făgaşul ei istoric firesc, de la care aceasta fusese abătută prin ocuparea ţaristă din 1812, îndelungata şi extrem de aspra stăpânire sovietică, instaurată prin forţa armelor în 1940, avea să prejudicieze foarte mult, prin teroare şi printr-o agresivă propagandă antiromânească, luminoasa imagine a Unirii,* precizează autorii. Albumul încearcă să refacă şi să reabiliteze această imagine şi, astfel, să contribuie la afirmarea mai conştientă şi mai hotărâtă a sensibilităţii naţionale a românilor basarabeni, la o mai grabnică şi mai temeinică integrare a acestora în comunitatea tuturor românilor. *E un obiectiv ambiţios, desigur, dar dacă acesta s-ar realiza măcar în parte, am avea îndreptăţirea să credem că nu ne-am străduit degeaba,* a concluzionat istoricul Ion Ţurcanu.

Cu certitudine că nu a fost o strădanie zădarnică, dovadă fiind prezenţa unui public select şi numeros, între care s-au aflat nu doar istorici, editori, scriitori, oameni de cultură şi artă, profesori, ci şi persoane din alte domenii, dornici să afle adevărul istoric din surse demne de toată încrederea.

În cadrul lansării şi-au mai exprimat opiniile cercetătorul Octavian Tâcu, prof. Ion Şişcanu, secretarul de stat Andrei Chistol ş.a.

Albumul *Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918* a apărut într-un tiraj de 1000 de exemplare şi a fost susţinut financiar de Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării din R. Moldova.

Nu pot să trec cu vederea că, luând în considerare importanţa lucrării şi specificul ei, în cadrul luărilor de cuvânt, în repetate rânduri, s-au făcut auzite propunerile de a reedita noul volum, pentru a-l face prezent în toate bibliotecile, inclusiv sau mai bine-zis, în special, în bibliotecile şcolare din Basarabia şi, de ce nu, şi a celor din România, cel puţin în marile biblioteci publice şi universitare. Cu diverse ocazii se vorbeşte de la diferite tribune despre necesitatea schimbării mentalităţii oamenilor din R. Moldova şi România, pentru a face posibilă Reunirea cu Patria-Mamă, dar şi integrarea europeană a primeia. Această nouă lucrare, frumoasă şi cuprinzătoare, serveşte cu precădere acestui scop nobil.

(În imagine, coperta volumului apărut la Editura Serebia, Chişinău, în 2017, de unde este reluat poemul din stânga paginii.)

Basarabenilor
Alexei Mateevici

Să ştiţi: de nu veţi ridica
Din sânul vostru un proroc,
În voi viaţa va săca.
Zadarnic soarta veţi ruga,
Căci scoşi veţi fi atunci din joc
Şi-ţi rămânea făr' de noroc.

Din cheag de lacrimi, de dureri,
Din trăsnet de mânie sfântă,
Şi din nădejdi şi zbuciumări,
Din năzuind şi frământări
El trebui facla să-şi aprindă
Şi-n el pe toţi să vă cuprindă.
Şi-n ţara voastră va purcede
Pe drum de spini şi chinuire
Cu gloata celor cari l-or crede;
Şi duh aprins de înnoire
Va duce-n propovăduire.

El jalea vechilor câmpii
Numa-ntr-o lacrimă va strânge,
Din spic, din strugurul de vii
În stropi va scurge ape vii:
Din spic – sudori, din viţă – sânge
Le va sorbi şi nu-ţi mai plânge,

C-atunci sorbiţii stropi vor arde
Din ţară toată vrăjmăşia,
Clevetitori, duşmani de moarte,
Şi cei cu limbi în două sparte
Atunci vor căuta frăţia
Şi lepăda-vor viclenia.

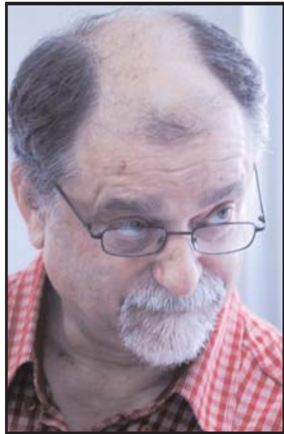
Şi toţi veţi fi un gând ş-un nume
Şi înfrăţiţi veţi făuri
Un viitor mai bun în lume,
Iar el va şti să vă îndrume
Acolo, unde va zări
C-a voastră stea va răsări.

Dar ştiţi: de nu veţi ridica
De printre voi pe-acest proroc,
În voi viaţa va săca,
Zadarnic soarta veţi ruga,
Căci scoşi veţi fi atunci din joc
Şi-ţi rămânea fără noroc.

(Mărăşeşti, 10 iulie 1917)

Sub crugul Eminescului

Eminescu unifică... (IV)

Lucian COSTACHE

Solomonar este un vrăjitor care se crede stăpân pe fenomenele meteorologice (călare pe un balaur, el se suie în nori, de unde poartă ploi, furtuni şi grindină), dar şi persoană care are noţiuni de astronomie. *A solomoni* înseamnă a fermeca, a vrăji: „Cerbul acela este solomonit şi niciun fel de arme nu-l prinde." – Creangă. *Solomonie:* 1. *şcoală diabolică* sub pământ unde se învaţă toate tainele naturii şi toate farmecele şi vrăji; 2. *carte de farmece* atribuite lui Solomon: „Cu slova ce a fost scris împăratul Solomon în solomonia sa" (Stamate); 3. *vrajă*: „Eu unul ştiu solomoni şi nu mă tem nici de balaur." – Creangă; 4. *vicleşug*, şiretlic. *Solomonit*: vrăjit, vorbind de un animal a cărui piele nu se poate vătăma de nicio armă – „cerbul era solomonit" (Creangă). În Orient, Solomon trece drept stăpânitor peste lumea spiriţelor; un hronograf român povesteşte despre Solomon Împărat: „Au aflat firea a tot ce este în lume, pe subt ceriu şi pre pământ şi în ape, toate cu înţelepciunea sa le au aflat; asişderea şi planiţele şi crugurile şi toată tocmeala ceriului şi de subt ceriu ştia şi cum va lega pre diavoli, şi cum îi va chema pe numele lor, şi toate vrăjile." *Crug* e de asemenea un cuvânt de reţinut, folosit de Eminescu şi cu sensul de orbită, cerc, ciclu: crugul soarelui, crugul lunii, ciclul lunar. *Crugul cerului, bolta cerească* – în viziunea sa cosmogonică şi cosmologică. Câteva notaţii ale lui Constantin Noica sunt, fără alte comentarii, revelatoare; de aceea le integrăm ca atare în studiul nostru.

Noica (*Cuvânt împreună...*, p. 230): „Ultima ispită a tinereţii este nemurirea, care dădea lui Goethe concepţia despre divin." „Dintr-un simplu gând, gândul omului, anume tinereţea, şi din ispitele ei (bucuria, sănătatea, înţelepciunea, productivitatea, nemurirea), se naşte un întreg univers."

Noica (p. 158): „Demonicul goetheean poate apărea şi în natură, poate fi şi în lumea animală, dar el se iveşte mai ales la om şi în lumea omului. (...) La oameni, în general, nu se iveşte neapărat în cazul celor eminenţi, cât mai ales la cei cu puteri uriaşe. (...) Mefisto nu era demonic, căci reprezenta „o fiinţă mult prea negativă", cum îi va răspunde poetul lui Eckermann. Şi totuşi, Mefisto insistă: „Ba şi eu sunt demonic!" Mefisto e la început inteligent, „ca filosof", dar nu propune nicio soluţie, pentru ca, în partea a doua, să se „îndrăcească cu adevărat". Şi Mefistofeles, ca şi Faustus cunosc un „dublu".

Noica (p. 160): „Sunt câteva cuvinte româneşti – *petrecere* (a face să treacă prin, a însoţi, a întrebuinţa timpul, a se întâmpla; ca subst., însoţire; de văzut şi C. Noica, în *Cuvânt împreună despre rostirea românească,* III. *Ciclul devenirii. Trecere, petrecere,* Ed. Eminescu, 1987, pp. 50-51 – „a însoţi, a conduce" – *Norocul vă petrece* – în *Luceafărul.* Multe alte semnificaţii, dintre cele enumerate de Noica, pot fi implicate în versul citat), *cumpăt* (potrivit, moderat; înfrânat de la plăceri, stare de echilibru a sufletului, cu a cumpăni – a pune în echilibru, a compensa, a chibzui), *întruchipare* (în Moldova, a împreuna, a alcătui cam cu anevoie; de la chip: 1. imagine, figură; chip cioplit, idol, statuă; 2. înfăţişare, faţă; 3. formă; 4. mod, mijloc), mai ales *împeliţare* (încarnare, îndrăcit – ca adjectiv şi adv.) şi *ba* (un nu mai energic; în alte contexte: nicidecum, într-adevăr, dar, cu totul dimpotrivă, d-apoi cum nu? când..., când...) – care te ajută să înţelegi pe Goethe. Dar la rândul său, Goethe te ajută să înţelegi cultura românească. Ce i se întâmplă lui Goethe este ce se întâmplă culturii noastre folclorice."

Noica (p. 161): *Învăţăturile lui Neagoe Basarab:* „cine n-are îndârjire acela vede cerul". Goethe „n-are îndârjire". „E marele duh sănătos în cultura lumii, sănătos cum era şi cealaltă faţă a lui Eminescu (pe care numai *Caietele* lui în întregul lor ne-ar putea-o arăta) şi în orice caz sănătos cum a fost cultura noastră folclorică." *Îndârjire, a se îndârji* are sensul a deveni sau a face să devină dârz, a persista, a se înverşuna, a se înfuria, perseverent, înverşunat, întărâtat, înverşunare, întărâtare. A nu avea îndârjire e negativul acestora. În Moldova, *a se face dârz,* ca în exemplul lui Creangă: „În ce te bizui de te îndârjeşti aşa?". Pp. 161-162: „Dar el (Goethe) s-ar fi reflectat peste tot în folclorul românesc. Mitologia noastră populară, cu blânda ei însufleţire a firii,îi este mai apropiată decât cea nibelungică, în care nu se găsea. Eresurile şi păgânitatea credinţelor noastre ar fi încântat păgânul deliberat din el; primatul simţului artistic asupra celui filosofic este pe linia graţioasei sale desprinderi de filosofie ('nu mă pot desprinde de filosofie şi n-am ce face cu ea'); lipsa de sentiment tragic este ca a folclorului nostru, sentimentul luminosului, bucuria, 'ocazionalul', până şi ceva din împăcarea dorului sunt în Goethe, aşa cum măsura şi cumpătul nostru sunt goetheene, disoluţia bună în devenirea întru devenire, în petrecerea vastă a lumii, e goetheeană, organicismul şi sentimentul cosmic, primatul naturii şi născutului asupra făcutului sunt goetheene. 'Lumea are mai mult geniu decât mine', spun şi una, şi celălalt."

Noica (p. 163): „Cultura noastră are, în arsenalul ei, trei deschideri către universul pe care nu le pot invoca multe alte culturi naţionale: are deschiderea către presocratici (e semnificativ că singură limba noastră, poate, a păstrat pe „stoicheion", element, care a devenit la noi „stihie", cu un sens nu mult depărtat de spiritul presocraticilor); are deschiderea către adânca înţelepciune indiană, către cea persană şi poate către un Orient ce va constitui marea problemă de mâine, în sfârşit, are deschiderea către Goethe."

Noica (p. 165): În actul V care „începe cu emoţionanta întâlnire dintre lumea idilică, sortită să piară, şi cea a ordinii raţionale, sortită să se instaureze, ce este el decât chipul, mirat şi întrerupt de spaime, al lumii în care societatea e controlată de omul însuşi, iar libertatea se cucereşte în fiecare zi?"

Noica (p. 166): „Aşa se întâmplă în lumile unde *nu* rămâne nu."

Noica (p. 167) „Naivitatea Vicleanului este de-a crede că poate amăgi pe om trezindu-i ispitele *raţiunii* – cum se întâmplă în *Faust* II –, când în realitate el înalţă astfel pe om, îi dă răspunderi şi sensuri."

Revenind la textul lui Goethe, *Spiritele (în sală)* atrag atenţia: „Unul dintre noi e prins înăuntru! Un diavol bătrân se zbate ca o vulpe în capcană. Dar luaţi seama! Plutiţi încolo, plutiţi încoce, în sus şi în jos şi l-am scăpat. Dacă puteţi, nu-l lăsaţi prins, căci şi el ne-a slujit de multe ori." Urmează replica lui Faust: „– Mai întâi, ca să dau ochi cu monstrul, voi întrebuinţa farmecul celor patru." Aşa apare Mefistofeles şi se instituie dialogul dintre el şi Faust, la prima lor întâlnire. Oricum, un Mefistofeles ghiduş, poznaş, amuzant. Cupido, din mitologia romană e şi el poznaş, asemenea lui Mefistofeles, şăgalnic, chiar şugubăţ. În Moldova, *şugubăţ* se folosea şi cu sensul de „primejdios", „răutăcios", chiar cu semnificaţii mai rele, conform vechiului românesc: „ucigaş", „criminal". E venit din slavul *şugubiti* – „ucigaş" – de aceeaşi origine cu *şugubină* („amendă pentru o crimă"). Slăbirea sensului e analogă cu a lui *bazaconie* (la origine, „nelegiuit" şi „necuviinţă"; „bazaconii de cari iscodeşte şi vrăjeşte dracul" – Creangă); apoi, cu sensul slăbit: „comédie", pozná, iar accepţiunea de „glumeţ" rezultă din influenţa lui (a) *şugui* – „a glumi", derivat din *şagă* – „glumă" („Şugueşti ori ţi-e într-adins"; „Nu-i lucru de şagă" – Creangă). În Muntenia, cuvântul e folosit cu sensul de „bucluc/bocluc", „pocinog". *Pajul Cupidon* cuprinde ceva mai mult din aceste semnificaţii. Versul *El dă gânduri ne 'nţelese* (/ *Vârstei crude şi necoapte*) trimite, cu siguranţă, la starea Floricăi din *Zburătorul,* dar şi la gândul Cătălinei, în dubla sa ipostază: întâi, *Deşi vorbeşti pe înţeles,/ Eu nu te pot pricepe;* apoi, *Dar nici nu ştiu măcar ce-mi ceri,/ Dă-mi pace, fugi departe –/ O, de luceafărul din cer/ M'a prins un dor de moarte.*

Dorul de moarte e însă de o altă substanţă, cu implicaţii de interpretare sensibil diferită. E de văzut şi aici o delicată antiteză, cu trimitere către aceeaşi condiţie diferită a fiecăruia. În timp ce, pentru astru, e diriguitor *dorul de viaţă, atras în viaţă de un dor nemărginit,* pentru a rupe hotarul veciniciei şi cunoaşterii, pentru Cătălina, iubirea cere sacrificiul suprem, pe care îl poate da fiinţa umană. Expresia populară a emoţiei e *a muri de dragul cuiva.* Tristeţea iubirii neîmplinite, tainică şi ascunsă, e cu însoţitorul plâns (semn al fragilităţii şi emoţiei umane, trăite „corporal"; nu al unei vinovate slăbiciuni femeieşti; nimeni nu se aşteaptă ca, în *Luceafărul,* să întâlnească femeia-intelectual-academică, ci femeia în frumuseţea ei fizică şi „copilă" încă, semn al atracţiei femeii neprihănite, cu naivitatea adăugătoare de farmec şi de vulnerabilitate: *Venere şi Madonă, Înger şi demon;* aici nu e vorba de viclenia femeii „coapte", de dragostea de felul lui Ladima, de exemplu, sau de ipostaze prezente în alte poezii eminesciene, cu dorinţe *ca la păsări,* instinctuale, cu singura diferenţă a frecvenţei!) al femeii nefericite, cuprinsă de fiorul iubirii şi de „distanţa" care desparte: *Şi tainic genele le plec/ Căci mi le umple plânsul...; Luceşte c'un amor nespus/ Durerea să-mi alunge,/ Dar se înaltă tot mai sus/ Ca să nu-l pot ajunge.* Luceafărul, din alt aluat sau cel puţin dintr-unul cu altă „destinaţie", va *coborî cu al său senin,* fără lamentaţii şi manifestări lacrimogene. Dar, iarăşi! diferenţele nu vin din intenţia de a înjosi o categorie, pentru a-i aduce mai multă strălucire celeilalte. Fiecare, pentru că nu se poate altfel, e hotărnicit în propria determinare.

Tema, elegiacă, e nu numai cu semnificaţie sacrificială, dar şi cu un adaos de fragilitate a iubirii, poate chiar de inocenţă, de naivitate. Că Eminescu foloseşte acest simbol nu e nefiresc, dar chiar de aici, de la *Pajul Cupidon,* dincolo de nota amuzantă dată de „situaţia" poetică, de expresia versurilor (*necoapte, o îngână* – cu sensul de „se preface", „îi face jocul fetei credule", „îşi joacă rolul", *fata mică, pui, zâmbirea... vicleană, ochii... galişi,* ca ai *vădanei*), e un dram de tristeţe. E de precizat ce distanţă de interpretare există de la primele judecări ale creaţiei eminesciene la cele de astăzi sau din toate epocile de maturitate interpretativă. „Căderea" analizei în biografia poetului era o manieră comună. Pe la 1892, germanul Wilhelm Rudow considera că sonetele sunt închinate „minunii cu ochi mari şi mână rece", cea „pe veci pierdută vecinic adorată", adică Veronica Micle, cea care l-a dus de nas la fel cum făcuse şi cu mulţi admiratori. De altfel şi Eminescu a fost la fel de nestatornic."; iar despre pajul Cupidon: „poetul îl prezintă pe acest viclean, atât de cunoscut lui, care *Cu copii se hârjoneşte,/ Iar la dame doarme-n pat.*" (*Mihai Eminescu,* în *Eminescu în critica germană,* Selecţie, Traducere, introducere, note şi bibliografie de Sorin Chiţanu, Junimea, 1985, pp. 38; 39) [În *Dicţionarul* lui Lazăr Şaineanu, *hârjoană, a se hârjoni,* în Moldova înseamnă „a se juca, a glumi cu fetele (îmbrâncindu-le, piscându-le)". Se citează versurile din *Pajul Cupidon* şi, în sens figurat, din Alecsandri: *poţi în toată liniştea să te hârjoneşti cu Muzele; hârjoană* e: 1. „joc în glumă", tot cu precizarea „în Moldova": *noi băieţii ne luam la hârjoană* – Creangă; 2. „în special, jocul flăcăilor şi fetelor la ţară": *îmi vine să apuc fetele la hârjoană* – Alecsandri.]

După cum se vede, deşi „personajul", Cupidon, e din altă „tradiţie", se *hârjoneşte* e cu semnificaţie pur românească, provincială, şi cu atât mult mai mult sugestivă local.

Din astfel de raţiuni ce concluzie s-ar putea desprinde!? Că infidelitatea e tema poeziilor lui Eminescu!?... (Sfârşit)

Despre naționalism și cibernetica lui Ștefan Odobleja

Eufrosina OTLĂCAN

Ceea ce voi scrie aici despre naționalism se leagă de numele savantului român Ștefan Odobleja și de Academia de Cibernetică ce-i poartă numele.

În acest an, 2018, se împlinesc 40 de ani de la moartea lui Ștefan Odobleja, membru post-mortem al Academiei Române, și 80 de ani de la publicarea la Paris, de către Librairie Malonie, a cărții sale, *Psichologie consonantiste.* Cartea este o lucrare de pionierat în știința ciberneticii, fapt pentru care autorul ei este considerat părinte al ciberneticii generalizate.

Noua știință a fost numită *cibernetică* după ce, 10 ani de la apariția cărții lui Odobleja, Norbert Wiener (1884-1964) publica *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine,* carte apărută în același timp la Paris și New York. Definiția ciberneticii aproape că este cuprinsă în titlul acestei cărți. Ceva mai explicit, o găsim în dicționare: Cibernetica este știința care studiază principiile comune ale funcționării legăturilor, comenzilor și controlului în sistemele tehnice și în organismele vii. S-a mai spus și astfel: Cibernetica este teoria controlului prin retroacțiune. Termenul s-a răspândit mai ales în legătură cu sistemele digitale, dar domeniul este mult mai larg: cibernetica se ocupă de modul în care un sistem (digital, mecanic, biologic) prelucrează informațiile și reacționează la acestea; tot cibernetica se interesează de modul în care sistemele se modifică sau permit modificări pentru a-și optimiza acțiunile.

Argumentele pentru care *Psihologia consonantistă* este o carte de cibernetică au fost prezentate în studiul lui Gheorghe M. Ștefan „Concepția cibernetică a lui Ștefan Odobleja", capitol al cărții *Precursori români ai ciberneticii,* apărută la Editura Academiei RSR în anul 1979. Autorul studiului remarcă trei subdiviziuni ale cărții: prima parte, consacrată studierii aspectelor statice și dinamice ale psihicului uman; partea a doua, în care expune legile generale care guvernează demersul cognitiv în orice domeniu științific, și partea a treia, în care se arată cum principiile enunțate se aplică domeniilor particulare de investigare științifică. În prima secțiune se enunță principiul circularității și posibilitatea realizării modelelor fizice pentru unele manifestări ale psihicului uman. Partea a doua este scrisă în ipoteza că există un anumit nivel de abordare a realității, în care guvernează legi universal valabile, cu puternic caracter operațional. Gheorghe M. Ștefan scrie că, mai târziu, acest nivel a fost caracterizat ca fiind cel cibernetic, iar o serie de legi universale conțin enunțurile de bază care fundamentează cibernetica drept știință universală. Ultima secțiune a cărții este o demonstrație amplă a validității legilor universale anterior enunțate. În cibernetică este abordată o gamă largă de domenii ale activității umane, de la cele economico-sociale și până la cele matematice și filosofice.

În *Psihologia consonantistă*, arată Gh.M. Ștefan, principiul conexiunii inverse (legea reacției și reversibilității) capătă locul ce i se cuvine în studiul realității și în activitatea creatoare, spirituală și materială a colectivităților umane.

În lucrarea citată mai sus se afirmă că *Psihologia consonantistă* a medicului român Ștefan Odobleja a fost gândită ca un studiu dintr-o nouă perspectivă a psihologiei și a implicațiilor acestui nou punct de vedere asupra celorlalte științe. Sunt analizate, sub aspect cibernetic, concepțiile despre existență, despre cunoaștere, despre acțiune. Studiul lui Gheorghe M. Ștefan face, în mai puțin de 50 de pagini, o analiză a cuprinsului celor aproape 900 de pagini ale cărții, într-o expunere convingătoare despre valoarea de teorie cibernetică a teoriei lui Odobleja. Trebuie menționat faptul că acest studiu este scris cu circa trei ani înainte de publicarea în limba română a cărții *Psihologia consonantistă.*

Anul publicării în limba română, 1982, este și anul confirmării valorii internaționale a acestei cărți, în Elveția, la Lugano, unde se înființează Academia de Cibernetică Odobleja, cu sprijinul financiar al lui Iosif Constantin Drăgan.

În anii 1990, au loc mai multe manifestări științifice de amploare sub egida Academiei Odobleja. Pentru exemplificarea extinderii cercetărilor din domeniul ciberneticii, am în față volumul *Conferinței Naționale de Cibernetică, 15-16 noiembrie 1993, la comemorarea a 15 ani de la încetarea din viață a savantului Ștefan Odobleja* (Editura Europa Nouă, 1994). Conferința a fost organizată de Universitatea din Oradea, Academia de Cibernetică „Ștefan Odobleja" și Academia Tehnică Militară (reprezentând Ministerul Apărării Naționale). Transcriu din *Cuvânt înainte* al președintelui Academiei Odobleja, Iosif Constantin Drăgan: „Odobleja este și astăzi prezent în aprigile dispute privind misterul fundamental al existenței spiritului uman și implicațiile care reies din căutarea legăturilor dintre proprietățile mentale și cele fizice

în perspectiva complexă, bioenergetică, psihologică și filosofică, inclusiv de modelare neurologică". Din mesajul doctorului Dumitru Constantin-Dulcan, reținem că „Ștefan Odobleja reușește să unifice prin gândire materia, universul, situând la baza evoluției principiul circularității, al controlului recepției, sau *feed-back*-ul, cum l-a numit Wiener". Comunicarea în plenul conferinței s-a intitulat *Inteligența artificială. Stadiul actual și perspective* și a aparținut lui Edmond Nicolau, iar comunicările pe secțiuni sunt cuprinse în următoarele capitole, pe care le menționez, pentru a demonstra cât de mult se extinseseră cercetările de cibernetică în România, cu 25 de ani în urmă: 1. Cibernetică și consonantică, 2. Probleme de biocibernetică și psihocibernetică, 3. Aspecte de informatizare și inteligență artificială, 4. Probleme de cibernetică tehnică, 5. Probleme de cibernetică socială, 6. Filosofie și logică.

Pe linia manifestărilor științifice legate de noua știință, în 13-15 iulie 1995 s-a desfășurat în Spania, la Palma de Mallorca, Congresul de Cibernetică Generală și Biocibernetică, organizat de Iosif Constantin Drăgan. Articolul de față este inspirat de comunicarea pe care a ținut-o la acest congres George A. Pordea din Biarritz (fost deputat în Parlamentul European din partea Franței). Titlul acestei comunicări este *Le nationalisme en tant que concept moral et socio-politique. Quelques données fondamentales d'une vision épurée en function de la théorie générale des systèmes.*

Lucrarea la care mă refer, *Naționalismul, atât concept moral, cât și socio-politic. Câteva date fundamentale ale unei pure viziuni în funcție de teoria generală a sistemelor,* conține, pe de o parte, definiții, precizări, descrieri ale evoluției istorice a noțiunilor de naționalism, națiune, populație, patriotism, fascism, exclusivism național, șovinism, terorism, sionism, minorități etnice, iar, pe de altă parte, analizează manifestările naționalismului prin prisma teoriei lui Odobleja asupra psihicului uman.

Preiau, traducând, unele pasaje din comunicarea lui George A. Pordea.

„Definit pe rând, ca o stare de spirit, un sentiment sau o ideologie, *naționalismul,* în accepțiune obișnuită, cuprinde atașamentul unei ființe umane la pământul natal, o predilecție pentru poporul în care trăiește – nația în care s-a născut – și un interes marcat pentru patrimoniul spiritual (tradiții și obiceiuri); acesta este intensiv trăit în prezent și proiectat în viitor sub forma de aspirații corelative. Prin extensie, aici este inclusă loialitatea mărturisită, individual sau colectiv, către organizarea și funcționarea puterii publice locale, întruchipată de Statul corespunzător; aceasta [ființa umană] se vede asimilată la așa-zisa comunitate și la membrii săi. Este vorba de un proces care dezvăluie o identificare dublă, consecutivă și simultană: individ – națiune, națiune – stat, în care geografia, etnia și politica se confundă pe plan emotiv, sub forma unei efuziuni afective intense și constante."

În continuare, autorul descrie etape ale evoluției noțiunii de națiune. Trecând peste acele rânduri, continui să mai traduc din considerațiile sale legate de naționalism, în care va introduce ideile ciberneticii.

„Ca identificare a ființei cu națiunea din care face parte, naționalismul se înscrie – în perspectiva mecanismelor de comunicare și control – în seria de legi psihice, mai ales ale senzațiilor, afectivităților și fixațiilor; fiind caracterizat prin legile funcțiilor gnoseologice, el se manifestă în dreptul public și, de aceea, în morala economico-socială și politică."

Preiau din lucrare, citând: „*Patriotismul* se definește ca dragostea de patrie, aceasta fiind o entitate complexă, care cuprinde solul pe care trăiește o comunitate umană unită de originile, trecutul istoric, cultura, valorile și aspirațiile sale. Naționalismul și patriotismul reprezintă, în consecință, concepții apropiate, mai exact, juxtapuse. Revoluționarii francezi de la 1789 au fost primii numiți *patrioți.*"

„Naționalismul, devenit impetuos, irezistibil, a fost în Europa una dintre cauzele determinante ale dislocării formațiunilor imperiale. Primul Război Mondial a marcat triumful naționalismului, mai ales în partea orientală a Continentului, pe urmele celor trei imperii dezagregate."

„În privința minorităților etnice, se pune «problema suveranității (naționale)» a Statului. [...] În sânul Națiunilor Unite (pe baza prescripțiilor Cartei Organizației), imixtiunea în treburile «care țin esențial de competența națională» este interzisă. [...] Problema intervenției «comunității de State» pentru a proteja drepturile omului este însă pusă, cu rigoare, sub forma unei auto-limitări a suveranității acordată de Statul membru al organizației internaționale, o fracțiune a prerogativelor fiind delegată voluntar cu scopuri umanitare." (Ghilimele din interiorul acestui paragraf aparțin textului original.)

„Pentru a fi condamnat naționalismul, acesta este asimilat, fără nuanțare, cu șovinismul, rasismul, xenofobia. Globalizarea economică servește în această privință, așa încât apărarea drepturilor omului și protecția minorităților naționale să fie invocată pentru a culpabiliza aprioric națiunea (majoritară) și Statul. Se pretinde că, devenit caduc, Statul național este destinat să fie înlocuit printr-un *Stat de drept* aspirând la federalism."

George Pordea își propune să urmărească naționalismul prin „normele expuse în opera principală a lui Ștefan Odobleja, elementele lanțului cauzal al fenomenului, sub diverse aspecte care se inserează printre legile esențiale ale procesului psihic".

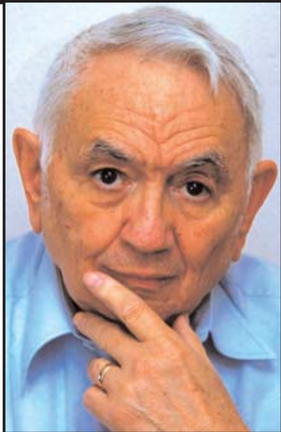
Mă opresc asupra câtorva considerații oferite de autor. Apelând la teoria lui Odobleja, se face observația că, pe plan conceptual, naționalismul merge pe lanțul percepție, recepție, emoție, memorie, fiind întărit de experiență și educație; i se adaugă imaginația, raționamentul, fixația și comunicarea.

(În dreapta fotografiei - sursa: Internet - apare Ștefan Odobleja, în curtea Mănăstirii Argeșului.)

→

Ştiinţa, parte a culturii

Academicianul profesor Miron Nicolescu

Octavian STĂNĂŞILĂ

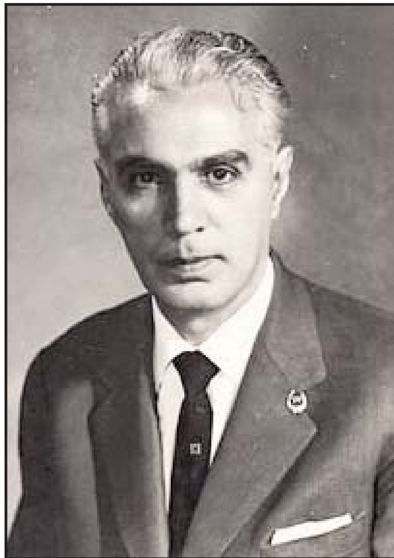
Au existat puţine personalităţi care să întrupeze atâtea calităţi: un mare creator în domeniul său de specialitate, un profesor pedagog desăvârşit şi un apărător al cetăţii sale asediate. Nu în ultimul rând, un bărbat puternic, impunător prin argumente, elegant şi deosebit de frumos.

I-am urmat (mai bine spus, i-am sorbit) cursul de Analiză Matematică în anul universitar 1955/56 şi apoi pe cel de Teoria potenţialului (1957/58). Am văzut ce înseamnă dascălul care îşi domină domeniul şi auditorul şi un curs impecabil, adresat deopotrivă minţii şi inimii; ca posesor al unei culturi largi, îşi permitea incursiuni neforţate în istoria conceptelor matematice, pe care le motiva înainte de a le prezenta şi a le arăta rostul; uneori, evoca anii săi de şcoală, de elev colaborator al *Gazetei Matematice* la Liceul din Giurgiu sau la Liceul „Matei Basarab" din Bucureşti, prima sa notă matematică, primul articol ştiinţific...

Aflasem de studiile sale la Şcoala Normală Superioară din Paris, finalizate cu un doctorat la Sorbona (1928), în domeniul Analizei reale şi complexe, sub conducerea profesorului Paul Montel. La întoarcerea în ţară, a ocupat o catedră de Geometrie superioară la Universitatea din Cernăuţi, apoi postul de profesor titular de Calcul diferenţial şi integral la Universitatea din Bucureşti, devenind din 1948 şeful catedrei. Profesorul Miron Nicolescu participase activ la modificarea modului de predare a Analizei, în sensul adoptării unui limbaj riguros, care înlocuia reţetarele de calcul şi expedientele teoretice cu prezentarea didactică sistematică. A avut dreptate şi a fost confirmat de nevoia studiului structurilor topologice şi algebrice sub presiunea tehnologiilor informatice care se anunţau.

Ne-a lăsat câteva manuale fundamentale: *Calcul diferenţial şi integral* la Editura Academiei, 1947, tratatul său în trei volume (Ed. Tehnică, 1957–1960) şi *Manualul de Analiză matematică,* vol. I – 1962 şi vol. II – 1971, la Editura Didactică şi Pedagogică, scris împreună cu prof. Nicolae Dinculeanu şi acad. Solomon Marcus. Aceste cărţi au direcţionat învăţământul modern de matematică, facilitând rezultatele excepţionale ale elevilor români la Olimpiadele internaţionale de matematică de după 1970.

Profesorul Miron Nicolescu a avut contribuţii personale excepţionale în Teoria ecuaţiilor cu derivate parţiale (problema Dirichlet pentru funcţiile poliarmonice, autor al unei teoreme celebre în studiul funcţiilor policalorice) şi în Analiza hiperbolică globală, [2], [3]. Memoriile sale ştiinţifice, publicate în reviste internaţionale de renume şi citate de mari specialişti, i-au adus alegerea ca membru titular al Academiei Române (în 1955), de membru al mai multor academii şi societăţi ştiinţifice de peste hotare, inclusiv consacrarea ca vicepreşedinte al Uniunii Internaţionale a Matematicienilor (ales la Congresul de la Vancouver, Canada); nu în ultimul rând, pe cea de preşedinte al Academiei Române, din 1966 până la moartea sa tragică în 1975. În perioada 1961–1972, academicianul Miron Nicolescu a fost director al Institutului de Matematică al Academiei Române (IMAR), continuându-l pe acad. Simion Stoilow, creatorul şcolii româneşti de Analiză complexă, un aristocrat de stânga sensibil la orice nedreptate. Sub conducerea acad. Miron Nicolescu, IMAR şi-a diversificat domeniile de cercetare, consolidând seminariile ştiinţifice şi, pe cât posibil, contactele cu mari matematicieni contemporani, primind vizita lui A. Grothendieck, L. Ahlfors, J. Dieudonné, L. Sobolev ş.a. În 1969 a avut loc la Bucureşti un simpozion internaţional dedicat spaţiilor analitice, cu participarea celebrului academician francez H. Cartan, care i-a spus fostului său coleg normalian că „poate fi mândru pentru opera sa".

Am fost bucuros în 1966 când profesorul Miron Nicolescu a acceptat să-mi conducă doctoratul, pe care l-am încheiat la IMAR în 1970 cu o teză din teoria locală a spaţiilor analitice, după ce publicasem câteva lucrări ştiinţifice. Mi-a spus că deşi domeniul îi este mai puţin apropiat, are încredere în mine şi în colectivul profesorului Martin Jurchescu care mă acceptase. Mai mult, „îmi va administra progresele şi trimestrial îi voi prezenta rapoarte orale". Mă întreb câţi conducători sau îndrumători de doctorat mai fac astăzi aşa ceva? În 1973, m-a primit în biroul său de preşedinte al Academiei şi m-a încurajat să-i vorbesc de unele „vibraţii ciudate" în mediul ştiinţific liniştit de la IMAR, după mutarea sediului din str. Polonă în Calea Griviţei, după venirea Zoiei Ceauşescu în institut şi zvonurile despre o nouă abordare a partidului în domeniul cercetării matematice şi programului nuclear românesc. Profesorului nu-i plăceau abaterile de la preocupările de bază ale cercetătorilor şi mi-a iertat gestul de a concura la Politehnică pe un post de conferenţiar, aprobând totodată apariţia la Editura Academiei a cărţii *Metode algebrice în teoria spaţiilor complexe* (în colaborare cu C. Bănică), tradusă ulterior la J. Wiley şi Gauthier-Vilars. A fost ultima dată când l-am întâlnit...

La 1 iulie 1974, s-a produs o „catastrofă academică", odată cu trecerea unor institute ale Academiei Române în subordinea Ministerului Educaţiei şi Învăţământului şi cu desfiinţarea practică a IMAR, cu înlocuirea directorului şi împrăştierea cercetătorilor. După 1989, IMAR a fost refăcut şi a redevenit unul dintre puţinele centre de creaţie şi excelenţă ale ţării. Nimeni nu a estimat prejudiciul moral şi material al unui act inexplicabil de autoritate. Este însă cert că fostului director i-a grăbit sfârşitul. Iată cuvintele academicianului Alexandru Rosetti [4]: „Discret, reţinut, suferind în tăcere, inima lui generoasă, dar deosebit de sensibilă a înregistrat toate vicisitudinile prin care a trecut instituţia pe care o prezida, rănit, după vechea zicală, de fiecare secundă şi răpus de ultima. Părăsea masa de lucru a matematicianului pentru o aventură academic-administrativă, care i-a fost fatală."

Este uimitor cum Dumnezeu a strâns în acelaşi om un profesor mare de tot, un spirit creator şi un ctitor exigent şi generos de şcoală ştiinţifică perenă.

Bibliografie

[1] D. Nistor Teodosiu, *Poveste la Institutul de matematică,* Ed. Curtea Veche, 2008.

[2] S. Marcus, *Academician Profesor Miron Nicolescu, 1903–1975, Gazeta matematică,* LXXX, nr. 11, 401-403, 1975.

[3] S. Marcus, *Din gândirea matematică românească,* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976.

[4] Al. Rosetti, *Călătorii şi portrete,* Ed. Sport–Turism, pag. 244-245, 1977.

În articolul de mai sus se spune că Miron Nicolescu (conducătorul de doctorat al profesorului Solomon Marcus, la rândul său, conducătorul de doctorat al subsemnatului) şi-a făcut doctoratul la Paris, cu Paul Montel. Există un site, la adresa https://www.genealogy.math.ndsu.nodak.edu/ (*The Mathematical Genealogy Project*), unde se pot găsi atât „urmaşii", cât şi „înaintaşii" unui matematician, în sensul relaţiei doctorand – conducător de doctorat, mergând secole bune în trecut, până prin anii 1400. Iată, de pildă, „înaintaşii" lui Paul Montel: Émil Borel (şi H.L. Lebesgue – în continuare urmăm doar „genealogia" lui É. Borel), Gaston Darboux, Michel Chasles, Siméon Denis Poisson, Joseph Louis Lagrange (şi P.S. Laplace), Leonard Euler, Johann Bernoulli, Jacob Bernoulli, Peter Werenfels, Theodor Zwinger Jr., Sebastian Beck, Johann Jacob Grynaeus, Jacob Andreae... Nu mergem mai departe, deja de mai multe „generaţii" doctoratele nu mai sunt în matematică, ci în teologie. De pildă, teza lui J.J. Grynaeus, susţinută la Eberhard-Karls-Universität Tübingen, Germania, în 1564, are titlul *De Maiestate hominis Christi: deq[ue] vera & substantiali corporis & sanguinis eius in Eucharistia.* (Gh. Păun)

Ca fapt naţional, se pot distinge zece elemente determinante ale naţionalismului, în ordinea următoare: înţelegerea şi sentimentul, memorizarea şi experimentarea, evocarea acompaniată de raţionament, imaginaţia (ca o proiectare în viaţă), conceperea caracterului părţilor implicate, sintetizarea ansamblului şi, în sfârşit, exteriorizarea propriu-zisă. Citez:

„Una dintre problemele fundamentale formulate în circuitul cibernetic este cea a diferenţierii între fiinţa umană şi maşină. Urmărind confruntările de rigoare în acest sens, se contrapun dispozitivele mecanice, a se vedea roboţii cei mai sofisticaţi, puterii de gândire creatoare şi a celei de auto-transcendenţă a omului. Aceste facultăţi ale lui sunt exclusiv specifice, neputând fi exprimate în termeni mecanici. Şi poate că nimic nu ajunge mai bine la a demonstra că însăşi natura fenomenului de care ne ocupăm, blocul conceptual şi inductiv, concentrează paradigmele mai sus enumerate." Se precizează că aceste consideraţii trimit la conceptul de rezonanţă, care se aplică destul de bine culturii, cât şi ştiinţei.

Urmăresc mai departe amplul articol, pentru a ajunge la *consonanţă,* cartea de referinţă fiind *Psihologia consonantistă* a lui Odobleja, din care Pordea citează: „Totul e analogie (*ressemblance*), totul e armonie". Consonanţa, reieşită din însăşi logica sistemului naţionalist, este teoretizată de Odobleja în sensul consonanţei cu societatea.

Spicuiesc dintre concluziile studiului lui George Pordea:

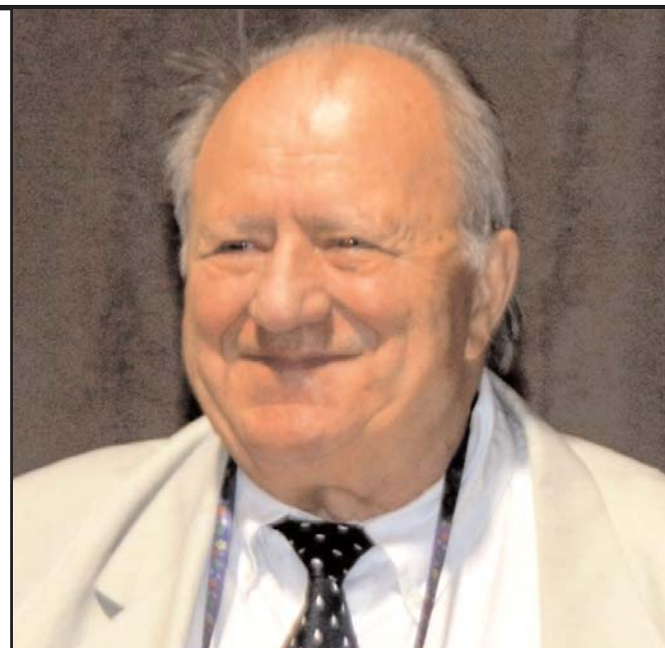
Chintesenţa naturii naţionalismului se înscrie în filosofia morală, în raport cu conceptele de bine şi rău, de just şi injust. Naţionalismul a jucat un rol de prim ordin în istoria popoarelor. Războaiele europene au fost declanşate pentru aspiraţii naţionale cuplate cu elanul către libertate, pentru a modela de o manieră decisivă intrarea pe calea bunului simţ a istoriei moderne şi contemporane. Formula statului–naţiune rămâne în actualitate valabilă integral şi semnificativ, datorită ponderii ei morale şi utilităţii practice. „La ce-ar servi o pace făcută de duşmanii legii?" (e citat La Fontaine). Meandrele savante ale *Psihologiei consonantiste* exprimă imaginea unei păci autentice. Contribuţia naţionalismului, judicios concepută şi aplicată la soluţionarea problemelor interetnice este revelatoare, chiar pentru că aplică studiul mecanismelor de comunicare şi control. Culpabilizarea sistematică a statului şi a majorităţii populaţiei este o gravă eroare, îngreunată cu preferinţa acordată cetăţenilor grupurilor minoritare. Măsura largă în care cibernetica vine să clarifice problemele naţionale, ca şi sistematizarea lor realistă, nu poate fi negată. Odobleja are un aport indirect la problema naţională în integralitatea ei, prin unele dintre ideile sale, încadrate de unitatea ştiinţelor, mai ales prin consonantism, care rezumă trinomul armonie–echilibru–stabilitate.

Pun punct articolul de faţă citând încheierea pe care George Pordea o face studiului său:

„Acordând memoriei lui Ştefan Odobleja omagiul datorat, atât ca eminent om de ştiinţă, cât şi ca mare patriot român, regăsim cu seninătate şi încredere acest naţionalism, a cărui aparentă complexitate este contrazisă de ireductibilitatea propriei naturi schematice: aceea a unei grandioase şi salvatoare simplităţi."

Ioan Barbu

Satul oltean Corbu este atestat documentar din 1531, când voievodul muntean Vlad al VI-lea, „Înecatul” (1530-32), cel pierit în apele Dâmboviței, la Popești-Leordeni, într-un accident „nătâng”, semnează un zapis domnesc, întărit de „dumnealor” Petro și Dobrian, negustori localnici, care consemna o vânzare de pământuri. Atent la izvoarele trecutului, culese din poveștile bunicilor și străbunicilor, Ioan Barbu, născut într-o familie de „truditori” ai pământului, din Corbu, la 15 mai 1938, confirmă că numele localității vine de la corbii ce populau codrii cei „merei” și care se hrăneau cu leșurile sălbăticiunilor atinse de boldul vânătorilor. În zonă, mai este consemnat și satul Buzești, locuit din vechime de boierii care l-au însoțit pe Mihai Viteazul în campaniile sale victorioase. „Și multă bărbăție arată Buzeștii înaintea lui Mihai Vodă, căci se luptară cu vrășmașii și izbândiră să-l salveze pe domnul de la pieire”, cum spune *Letopisețul Cantacuzinesc,* de la 1598.

Pe aceste meleaguri, ai căror locuitori au trudit o viață întreagă la câmp, sperând ca urmașii lor „să simtă parfumul holdelor”, a venit pe lume gazetarul și scriitorul Ioan Barbu, nume ce amintește de marele ban Barbu (al II-lea, Craioveanu), uneltitorul care i-a dorit moartea domnului său, Vlad al V-lea, „Cel tânăr”, tatăl Înecatului. A crescut la sat, furat de parfumul poveștilor locale cu vânători singuratici, dar și cu recruți duși cu de-a sila pe frontul rusesc, unde au văzut cu ochii lor „binefacerile” colhozului („Porcii ăia de bolșevici le-au luat țăranilor pământurile și animalele și i-au băgat pe toți la colhoz. Muncesc cu pușca mitralieră în spate și mănâncă la cazan”, povestește înfricoșat Ioniță al Leanei, din cătunul Corbeni, în preambulul romanului *Clopote în lacrimi* (Rm. Vâlcea, Ed. Antim Ivireanul, 2016, p. 13).

Amintirile din vremea liceului, corespunzătoare primilor ani ai colectivizării românești, i-au marcat destinul și i-au inspirat scrisul lui Ioan Barbu, căci, toată viața l-au urmărit vorbele „maicii Aurica”, cea care îl îndruma: „Maică, să nu visezi imposibilul și să nu ceri niciodată nemurirea... Folosește-ți cu rost viața, băiatul mamii, căci altfel ajungi un mort între vii” (*Ibidem,* p. 14). Absolvent al Liceului „Brătianu”, din Pitești, dar și al Universității București, secția română-istorie, Ioan Barbu a practicat, o vreme, profesoratul, la București, la Școala de muzică de pe strada Principatele Unite, apoi gazetăria, la *Scânteia tineretului,* sub înrâurirea lui Ilie Purcaru (1933-2008), „prințul reportajului românesc”, căruia îi va și publica, postum, manuscrisul autobiografic *Cine sunt,* la Editura Antim Ivireanul, în 2014, pentru a se retrage, apoi, la Râmnicu Vâlcea. A lucrat, până în ianuarie 1990, la gazeta locală *Orizonturi noi,* unde a publicat mai ales reportaje de pe șantierele patriei, reunite mai târziu în culegerea *Îmblânzitorii de ape,* unde își rescrie textele, bazându-se pe „însemnările din caiete regăsite”, păstrând însă „emblema gândită atunci” (*Îmblânzitorii, op. cit.,* p. 144).

După Revoluție, renunță la colaborarea cu *Gazeta/Ziarul democrației,* noua denumire a gazetei (care și-a încetat apariția, de altfel, după nici 5 luni!) și editează, cu o echipă alcătuită din Traian Dobrinescu, Dan Manolăchescu, Lilian Zamfiroiu, ș.a. publicația *Curierul de Vâlcea. Ziar independent,* ce apare în 10.000 de exemplare, purtând pe frontispiciu sintagma: *Primul ziar particular din România.* Din martie 1990, echipei de conducere li s-a alăturat publicistul și dramaturgul Doru Moțoc, iar, din 2005, Ioan Barbu rămâne singurul director al publicației, ce apare și azi. Cu precizarea că sintagma de ziar independent era revendicată, în anii ’90, și de alte gazete locale vâlcene, de la *Cronica vâlceană,* la *Reporter, Experimentul¸ Evenimentul* (care a înlocuit *Ziarul democrației,* fost *Orizonturi noi*), *Universul,* ori *Alutus,* lui Ioan Barbu îi revine meritul de a extinde activitatea publicistică, înființând, pe lângă ziar, suplimentul *Curierul literar și artistic,* Editura Antim Ivireanul, Societatea culturală Curierul și, din 2011, Salonul Național de Literatură și Artă *Rotonda plopilor aprinși*, ce reunește, anual, scriitori și artiști plastici din țară, dar și din întregul areal românesc, precum și publicația de cultură *Rotonda valahă.*

Scriitor neobosit și ubicuu, Ioan Barbu, „nenea”, cum îi zic cei apropiați, este azi un veritabil „vector” cultural, un creator cu o personalitate „arborescentă și complexă”, cum îl numea Narcis Zărnescu, publicând, de la debutul în volumul (colectiv) de reportaje *Călătorie spre izvoare* (1986) și până în prezent, peste 50 de cărți originale, majoritatea după 1997, cu tematică diversă, de la povestiri inspirate din fapte reale, unele cu o vădită tentă socială, reunite în culegeri precum *Bazar sentimental, Bâlciul cu amintiri, Un oraș pe lună* (2013), ori „recuperata” *Îmblânzitorii de ape,* la literatură de călătorie, precum *Franța – kilometrul 0, Îngerii emigrației, Drumul spre Bruxelles* (2 ediții, 2005 și 2006, una în limba franceză, în traducerea lui Jean-Yves Conrad), ori *Italia, pământul de acasă* (tradusă în italiană, sub titlul *Italia – terra di casa mia*), ori cărți cu conținut ecumenic, precum *Soarele ortodoxiei, Vatra Românească sub trei episcopi, Familia ortodoxă, O floare cu 21 de petale* ori *Ortodoxia română și cauza ecumenică* etc., care l-au îndreptățit pe cunoscutul și regretatul mitropolit Valeriu Anania (Părintele Bartolomeu) să declare: „Ioan Barbu este unul dintre cei mai importanți și mai plini de ardoare reporteri și scriitori ai ortodoxiei”.

Recompunându-și și extinzându-și treptat propriile povestiri, Ioan Barbu a sfârșit prin a crea o adevărată epopee epică, reunind, sub titlul generic *Moartea roșie*, o serie de romane, mai vechi și mai noi, precum *Clopote în lacrimi* (2 ediții, eLiteratura, 2013 și 2016), *Duba de noapte* (tot 2 ediții, 2008 și 2013), *Vulturul albastru* (2013), serie încă în curs de completare, toate inspirate din realitățile românești postbelice. Specific pentru majoritatea volumelor publicate de Ioan Barbu este prezența ilustrației, ce poartă adesea un adevărat „dialog” cu opera scrisă, datorată unor artiști consacrați precum Doru Drăgușin, Tudor Meiloiu, Constantin Dican și chiar unui creator de peste hotare, pictorul și ceramistul catalan Joan Panisello di Chavarria, un adevărat urmaș al lui Salvator Dali, chemat și el, post-mortem, la a da viață unei cărți a lui Ioan Barbu (*Răpirea sângerândă,* Ed. Inspirescu, 2016), o nuvelă-parabolă cu subiect istoric inspirată din istoria recentă a Basarabiei, provincie aflată, de mai bine de două veacuri, sub ocupație străină (luminată doar de 2 decenii de libertate!): „Sub o aparentă înșelătoare trăiește (în Basarabia – n.n.) o altă viață, profundă și prețioasă, viața neamului. Ca sământa ascunsă sub zăpada iernii, așteptând soarele reînvietor, stă această viață sub obida soartei dușmane” (*op. cit.*, p. 27). (Marian NENCESCU)

Secvențe dintr-o epopee identitară

Marian NENCESCU

Poate că niciuna dintre cărțile lui Ioan Barbu nu reflectă mai bine poziția sa de scriitor social decât *Covrigul din coada câinelui* (Ed. Antim Ivireanul, 2016), purtând incitantul subtitlu, *România jupuită de vie.* Compusă din interviuri-portrete cu o serie de personalități românești din țară și de peste hotare (de la diplomatul Lazăr Comănescu la Mitropolitul de Bihor, Sofronie Drincec, și de la academicianul Ioan-Aurel Pop la „corsicanul” Patrik Delton, directorul Liceului „Arthur Rimbaud”, din Marsilia, ori Jaques Myard, primarul orașului francez Maison-Lafite), cartea este, printre rânduri, dar explicit, un răspuns, cu multiple fațete, la întrebarea fundamentală și adesea insinuantă – *De ce este România altfel?* Pentru un comentariu avizat, Ioan Barbu îl invocă inclusiv pe „uitatul” azi gânditor Dumitru Drăghicescu (1875-1945) cel care, într-o carte celebră, *Din psihologia poporului român* (reeditată de Ed. Vicovia, Bacău, 2013), pune, în fruntea piramidei „carențelor caracteriologice românești”, pe *doamna corupție,* cea care domnește și azi „cu ghearele înfipte adânc în carnea țării”, cum plastic ne spune Ioan Barbu (*Covrigul, op. cit.,* p. 10). Dacă pe vremea lui Drăghicescu „românul trăia cu convingerea, ivită din practica vieții de toate zilele, că nimic nu se face fără plocon și bacșiș, iar ploconul îi face fiecare după pungă”, cu atât mai mult azi, când România se află, după mai bine de două decenii de democrație... tot pe drumul tranziției, constatarea că democrația la noi, făcută după un program de... neguvernare, este dezolantă.

Pentru a înțelege însă mai bine demersul ideatic, cu vocație *identitară,* a lui Ioan Barbu, merită să ne reamintim câteva adevăruri, cu valoare de normă colectivă. Despre o populație, o comunitate, un neam se poate spune că devine *națiune* atunci când capătă *conștiință de sine,* când, dintr-o succesiune de elemente aleatorii, de reflecții morale și filosofice, de secvențe disparate ori momente simbolice de dramatism public, prelucrate cu măiestrie de vocile obștești, până când și *piatra devine vorbitoare,* se naște ceea ce, generic, se numește *conștiința socială,* suportul moral ce ne obligă la recunoaștere pentru înaintași și la răspundere pentru urmași.

Această conștiință colectivă, mai firavă ca dunga timpului, clădite pe literatură și morală, duse la cel mai înalt nivel, este însăși viața noastră, căci fără ea „numai de râsul altora suntem, căci orbi, muți și surzi suntem la lucrurile și faptele de demult”, cum spunea cândva Stolnicul Constantin Cantacuzino.

Din acest „ghem” de evenimente, întâmplări cu caracter simbolico-social, Ioan Barbu își croiește o veritabilă armă socială cu care potențează substanța epică a cărților sale. Născute din întâmplări reale, din secvențe trăite ori doar iscusit brodate pe canavaua vremii, textele lui Ioan Barbu din *Covrigul din coada câinelui* sugerează, la fel ca unele secvențe similare din *Răpirea sângerândă, Regimentul alb* ori *Călător din Țara Fragilor,* o stare spirituală ce potențează la maxim sinele (corpul națiunii), cu sentimentul de sine (componenta socială), termen identificat de Ilie Bădescu prin sintagma *sinele reflectat, ori gândit.* Ioan Barbu, este, prin aceste demersuri, mai mult decât un simplu povestitor, el este un glas public, aflat în „miezul problemelor”, care, mai mult decât să reitereze tarele morale ancestrale, îndrăznește să ne aducă aminte că „Europa nu și-a plătit nici pe departe datoriile față de România” și, chiar dacă o va face cândva, „își va scoate cu vârf și îndesat pârleala, chiar și în ce privește darurile nerambursabile” (*Ei ne-au făcut un nume în lume – op. cit.*, p. 25).

Vorbind despre viitorul comunităților românești (de muncitori!) din Italia, profesorul academician Ioan-Aurel Pop observa, de pildă, că „prezentul nu există, el se transformă instantaneu”. De aceea, trebuie să ne gândim la viitor, căci cu siguranță acesta *va fi* (s. I.A.P.), iar eu nu-l văd fără o Europă unită”.

→

Podul de reviste

Memoriu pentru Basarabia

Sergiu I. CHIRCĂ

Sergiu I. Chircă este, după cum scrie în prembulul cărţii sale *Memoriu pentru Basarabia,* apărută la Chişinău, în 2018, în ediţia a treia, „un român basarabean", născut în 1934, la Chişinău.

Este profesor universitar, economist, om emerit în ştiinţă (din 1992), membru de onoare al Academiei Române (din 1997). A fost deputat în primul Parlament democratic al Republicii Moldova (1990-1994). Cărticica sa (64 de pagini în total) are următorul cuprins: Ce sunt Basarabia şi Republica Moldova, Cine am fost, unde am ajuns şi ce ne promite ziua de mâine (A. Formarea noastră ca Neam şi Ţară în spaţiul Daciei istorice, B. Două valuri de dezrădăcinare şu deznaţionalizare, a. Politica ţaristă de transformare a românilor în velicoruşi (1812-1918), b. Genocidul fizic şi spiritual efectuat în Basarabia şi în Nordul Bucovinei de către ocupantul sovietic după 1940 şi 1944, C. Moştenirea lăsată nouă de către strămoşi, D. De ce nu s-a făcut reunirea cu Ţara în 1990-1991, E. 22 de ani (1918-1940) de Renaştere (Românism) şi 26 de ani (1991-2017) de statalism (separatism)), Drepturile basarabenilor şi nord-bucovinenilor la unire cu ţara (A. Drepturile seculare ale basarabenilor şi nord-bucovinenilor, b. Recunoaştere internaţională, C. Dezmembrarea URSS. Soarta teritoriilor româneşti ocupate în 1990), Epilog.

Reluăm în continuare câteva pagini din capitolul al doilea, al cărţii. (Redacţia)

Formarea noastră ca Neam şi Ţară în spaţiul Daciei istorice

Noi, românii (moldovenii, muntenii, ardelenii, bănăţenii etc.), suntem unul dintre cele mai vechi popoare ale Europei şi am rămas pe acelaşi teritoriu al strămoşilor noştri încă înainte de Hristos, aceştia fiind geto-dacii (peste 100 de triburi) care vorbeau aceeaşi limbă (după istoricii antici greci). În prezent, suntem unica naţiune cu acte de naştere în regulă, din Europa, dezmembraţi în două ţări: România şi Republica Moldova, iar o parte a teritoriului şi populaţiei româneşti – sub administraţie ucraineană. Dezmembrarea s-a făcut în 1940, fără voinţa noastră şi contrar intereselor naţionale ale românilor, de către Stalin şi Hitler. Aceştia, în august 1939, au semnat un tratat în a cărui parte secretă era prevăzută redistribuirea sferelor de influenţă asupra ţărilor şi regiunilor ce trebuiau să fie ocupate şi lichidate. În felul acesta, soarta basarabenilor şi nord-bucovinenilor a fost hotărâtă de aceşti călăi conform înţelegerii „nemţii ne-au cedat, iar ruşii ne-au ocupat".

Românii au nu numai rădăcini adânci în istoria europeană, dar mai fac parte şi din ginta latină, aşezaţi de Domnul la marginea răsăriteană a acestei lumi, unde începe un ocean al slavilor de răsărit – nişte popoare numeroase şi cu tendinţe expansioniste. Toate „familiile" neamului românesc (moldovenii, muntenii, ardelenii etc.) au fost relativ mici la număr şi, constat, au fost supuse năvălirilor barbare. Însă unitatea de limbă, istorie, neam, cultură, credinţă, sânge şi susţinere reciprocă din cele mai grele perioade le-au permis să supravieţuiască, să depăşească pluralismul statal al epocii feudale (când mai fiecare boier, puternic din punct de vedere economic şi militar, dorea să-şi formeze o ţară, un cnezat aparte) şi să-şi formeze un stat unic, România.

Tendinţa de unire, integrare şi consolidare a neamurilor s-a manifestat la toate popoarele europene, însă unificarea, ca atare, în state naţionale s-a făcut diferit. La popoarele ce locuiau în actualele ţări, ca Franţa şi Rusia, unificarea a avut loc în perioade timpurii, pe când în alte ţări, precum Italia, Germania şi România, cu mult mai târziu. Unele popoare s-au unificat în state integre cu arma (Rusia, Germania), pe când românii s-au unit paşnic, la dorinţa conştientizată a lor, deşi aceştia au avut nevoie de mai mult timp, suferinţe şi sacrificii. Acest fenomen se explică prin faptul că românii (moldovenii, muntenii, ardelenii etc.) au fost puţini la număr (în comparaţie cu ruşii sau francezii). Apoi, cnezatele româneşti au nimerit sub ocupaţia (sau tutela) celor trei mari imperii care au dominat continentul european: Imperiul Otoman, cel Habsburgic (ulterior Austro-Ungar) şi Imperiul Tarist. Unificarea Rusiei, de exemplu, a început-o Ivan al III-lea, urmat de Ivan cel Groaznic, ţar al Rusiei Moscovite, care, cu forţă militară, a supus celelalte cnezate feudale ruseşti. Cel mai dezvoltat cnezat rusesc a fost Velikii Novgorod, care a rezistat presiunilor şi atacurilor Rusiei Moscovite (de aici şi numirea ruşilor „moscali"). Ivan cel Groaznic şi-a înfăptuit ideea de unificare mişeleşte – într-o noapte, armata moscovită a atacat oraşul-stat Velikii Novgorod, a decapitat peste 90 de persoane (conducători, comercianţi etc). De maniera aceasta au fost unificate toate cnezatele. Nemţii, deşi s-au unit mai târziu, au folosit şi ei forţa armelor (meritul lui Bismarck), însă nu au fost unificaţi ca ruşii, au păstrat numirile istorice ale cnezatelor (landurilor), cel mai mare fiind Bavaria, cu capitala la München.

Imperiile continentale deja menţionate se confruntau între ele, dar şi conveneau pentru a stabili o anumită ordine în Europa, la care ordine mai participa şi Imperiul Britanic maritim. Toate aceste imperii au tratat cu duritate şi cruzime popoarele şi ţările mici. Românii au fost nu doar supuşi, dar şi dezmembraţi de aceste forţe imperiale: Moldova (ca stat feudal, întemeiat în 1359) a căzut sub stăpânire turcească şi rusească; Valahia (de la bun început, din 1324, se mai numeşte şi Ţara Românească, deci, noţiunea de stat România a apărut cu 35 de ani mai înainte decât cea de Moldova) – sub turci şi ruşi, o parte sub austrieci ca şi Banatul. Ardealul – ba sub austrieci, ba sub unguri. Imperiul Ţarist, spre deosebire de celelalte imperii, a intervenit brutal să falsifice limba, istoria, etnia, cu scopul de a-i transforma pe români în velicoruşi, politică urmată şi mai dur de către Imperiul Sovietic.

Prima încercare de a unifica statele medievale româneşti a întreprins-o Mihai Viteazul (1593-1601), voievodul Munteniei, la 1600, deşi Ştefan cel Mare al Moldovei (1457-1504) se angajase, şi nu fără succes, cu vreo sută de ani mai înainte, să apere şi să consolideze Europa creştină şi unită. Ştefan avea la Suceava o permanenţă a Veneţiei catolice, iar Papa de la Roma din acele vremuri l-a numit pe voievodul moldovean „Atlet al lui Hristos", deoarece Ştefan apăra creştinii, indiferent că ei erau ortodocşi sau catolici, de hoardele otomane, numite şi păgâne.

Încercarea lui Mihai Viteazul era foarte greu de realizat la 1600, fiindcă, afară de cele trei imperii continentale cu interesele lor expansioniste, mai era şi Polonia, care avea pretenţii asupra teritoriilor vecine. Reunificarea principatelor valahe (române) la acea vreme venea în contradicţie directă cu interesele Imperiului Habsburgic, ale Poloniei şi ale Imperiului Otoman. Cu acordul Curţii Imperiale de la Viena, generalul imperial Gheorghe Basta pune la cale asasinarea lui Mihai Viteazul, act înfăptuit în 1601, lângă oraşul Turda. Măria Sa a demonstrat că şi popoarele mici din principatele române trebuie să urmeze calea întregirii neamului, cum au făcut-o, până la el, francezii şi ruşii. Apoi, el a demonstrat în practică că moldovenii, muntenii şi ardelenii sunt un singur neam, iar exemplul lui a rămas un punct de orientare pentru generaţiile următoare. Pentru un timp foarte scurt, principatele române au fost unite.

Dacă la prima încercare de unificare a statelor medievale româneşti iniţiativa a fost din partea muntenilor, în persoana lui Mihai Viteazul, la realizarea primei Mici Uniri reuşite, din 1859-1861 (cu 261 de ani mai târziu), iniţiativa au avut-o moldovenii, care au înţeles pofta şi năravul expansionist al Imperiului Ţarist, formulând, la 1806, şi o scrisoare adresată lui Napoleon Bonaparte al Franţei pentru protejare. Basarabenii au fost primii care au contribuit la întregirea definitivă a neamului românesc în 1918. Moldovenii basarabeni au fost printre primii şi în luptele pentru înlăturarea regimului comunist, însă, din păcate, nu au fost în stare să se unească cu moldovenii de peste Prut, cu România. Este necesar ca moldovenii din Basarabia să conştientizeze un eveniment istoric foarte important: în 1859-1861, la unirea Moldovei de peste Prut cu Muntenia, au participat şi moldovenii basarabeni din trei judeţe ale Basarabiei (Cetatea Albă, Ismail şi Cahul), acestea fiind retrocedate Principatului Moldova încă din 1856, în urma Războiului din Crimeea (1853-1856). De aceea, sudul Basarabiei, aflat astăzi sub stăpânirea Ucrainei, este pentru noi, pentru întregul neam românesc, un teritoriu sfânt şi nu trebuie să uităm de el, trebuie adus acasă, ca şi nordul Bucovinei, ocupat cu forţa de către URSS, în 1940, iar după dezmembrarea Imperiului Sovietic rămas în administraţia Kievului. Apropo de nordul Bucovinei şi de Bucovina, în general, acestea niciodată nu au fost sub ruşi, ci numai sub ocupaţia austriacă, din 1775.

→

Tot despre unitate ne vorbeşte şi episcopul român de Jula: „Numele de Drincec vine de la apa Drinei, din Serbia Centrală, patria ilirilor romanizaţi, a unei romanităţi dispărută prin emigrare. Dar cine poate vorbi de puritate etnică în ţinuturile noastre? Acela, cu siguranţă, are simpatii fasciste, în ciuda pretenţiilor de deschidere europeană şi ecumenică" (*Suntem un popor al sintezei, op. cit.,* p. 122). Remarcabil, în această carte despre *predestinare,* înstrăinare ori deznaţionalizare, teme frecvent întâlnite în multe dintre textele „profetice" ale lui Ioan Barbu, întâlnim şi destulă duioşie, mai ales când vorbeşte de cei dezavantajaţi, muncitorii emigranţi şi femeia română („E firesc ca doamna casei să mănânce alături de noi, fiindcă vreau să stau de vorbă şi cu ea. Femeile din Franţa s-au revoltat demult împotriva acestei poziţii subalterne. Singur că da, sunt bărbaţi care preferă ca soţiile lor să nu iasă din umbra bucătăriei. Dar viitorul femeii în Europa nu va fi la coada cratiţei", *op. cit.,* p. 63.)

Direct, umanist, pozitiv, Ioan Barbu vorbeşte deschis despre bani, despre muncă, despre mentalităţile ce ne ţin (încă!) la coada Europei: „Poporul se zbate încă în nevoi... dar până nu se va alerga şi la noi după munca tenace, aspră şi serioasă, economia nu va sălta" (*Ibidem,* p. 70). Aşadar, dacă nu am atins încă standardul economic visat, ne punem încă speranţa în cultură, în resurecţia limbii, dar mai ales în pronia divină, căci, ne place să credem, „Sub mandatul Tatălui ceresc, România nu e chip să dispară."

Scrisă cu suflet, cu obidă şi cu dulceaţă de cronicar, *Covrigul din coada câinelui* e o carte pentru viitor, pentru că azi, vorba poetului Ion Iancu-Vale, autorul unei poezii-manifest ce ţine loc de postfaţă, „La cârma vremii azi sunt tot mai mulţi bolnavi / Scăpaţi din balamuc, se dau drept oameni bravi..."

Aceasta este, pe scurt, evoluţia formării statului unitar şi integru numit România. Aici se cere o mică explicaţie. Deşi s-au scurs 157 de ani de la Mica (prima) Unire, iar în 2018 au a se împlini 100 de ani de la unirea definitivă a românilor, şi astăzi s-au păstrat numirile ţărilor medievale (feudale): Ţara Românească (Muntenia), Transilvania, Moldova, precum şi componentele istorice ale acestora. Această situaţie ţine de faptul că unirea a avut loc în urma luptei contra străinilor care au ocupat aceste provincii şi a deciziei maselor populare de a se uni paşnic, într-un singur neam. În plus, cei ce au venit în fruntea neamului întregit au decis să păstreze numirile arhaice, istorice, dar nu să le lichideze, păstrând, în felul acesta, specificul şi tradiţiile strămoşeşti, ceea ce a avut drept urmare îmbogăţirea culturii românilor. De aceeaşi manieră au procedat italienii şi nemţii, în timp ce ruşii, de exemplu, care au fost uniţi de către Ivan cel Groaznic prin războaie, au lichidat, de la bun început, numirile voievodale şi cultura veche. Pe când România, Italia şi Germania se prezintă cu o gamă arhaică foarte mare şi bogată.

De faptul că românii, italienii şi nemţii şi-au păstrat numirile arhaice, istorice şi nu au insistat cu brutalitate să unifice absolut totul, aşa cum au procedat ruşii şi francezii, unele puteri mari şi expansioniste, în primul rând Rusia, s-au folosit de aceasta pentru a-şi găsi pretext de dezmembrare, de anexare. În felul acesta, ruşii au inventat naţiunea de moldovean şi limba moldovenească drept ceva aparte de cea românească, falsificări care ulterior au devenit o politică oficială a fostei URSS, a succesoarei acesteia, Federaţia Rusă, şi a comuniştilor rămaşi după dezmembrarea imperiului. Însă oamenii de ştiinţă şi cultură din Rusia, specialiştii în domeniu, au demonstrat că noi suntem români şi vorbim limba română. Aceeaşi opinie a împărtăşit-o şi fondatorul Uniunii Sovietice, Vladimir Lenin, în 1914. Încep să se corecteze chiar şi unii tribuni ai falsificării. Şovinul velicorus Mihail Leontiev, renumit prin programul său televizat *Odnako,* constată: „Să nu ne minţim. Aceşti moldoveni nu există în natură. Au fost inventaţi de către sovietici. Sunt parte a poporului român. Sunt vorbitori de limba română” (2006). Fiind nu numai jurnalist, dar şi istoric, Leontiev şi-a dat seama unde-i minciuna şi unde-i realitatea. Şi consilierul lui V. Puţin, Maxim Şevcenko, la 10 septembrie 2015, în toiul protestelor în masă din Chişinău, a recunoscut că „Moscova nu exclude eventualitatea unei reuniri a Republicii Moldova cu România, care sunt o naţiune şi vorbesc aceeaşi limbă”, iar scriitorul şi istoricul rus Boris Sokolov, în ianuarie 2012, a demonstrat că „România a luptat contra URSS (în cel de-Al Doilea Război Mondial - n.n.) din cauza Basarabiei şi a Bucovinei”.

B. Două valuri de dezrădăcinare şi deznaţionalizare

Românii din stânga Prutului au avut de înfruntat două valuri de dezrădăcinare şi deznaţionalizare:

a) Politica ţaristă de transformare a noastră în velicoruşi (1812-1918).

b) Genocidul fizic şi spiritual realizat în Basarabia şi în nordul Bucovinei de către ocupant după 1940 şi 1944. Imperiile care au dominat continentul european, ca toate imperiile din lume, au avut şi au un singur scop: de a se extinde, de a ocupa alte popoare şi teritorii, pentru a deveni mai mari şi mai puternice. În felul acesta, imperiile înţeleg să nu admită ca toate popoarele să se întregească şi să devină ţări de mărime medie, cu atât mai mult să fie ţări mari. Nici Imperiul Austro-Ungar, nici cel Otoman şi, mai ales, cel Ţarist şi cel Sovietic, iar actualmente Federaţia Rusă, devenită imperiu, niciodată nu au dorit ca România să fie ţară întregită, mai mare şi mai puternică. Prin aceasta se explică faptul că partea de sus a Moldovei, numită ulterior Bucovina, a fost ruptă de către Imperiul Austriac la 1775, aflându-se sub stăpânirea habsburgilor până în 1918, deci, 143 de ani, ca apoi, în 1940, să fie ocupată de către sovieticii lui Stalin.

Sora Bucovinei, Basarabia, de asemenea, parte integrantă a Moldovei, a fost răpită mişeleşte de către Imperiul Ţarist în luna mai 1812. Timp de secole armatele ruseşti au staţionat în principatul moldav în repetate rânduri: la 1738-1739,1758-1774, 1806-1812,1828-1832,1849-1851 şi 1853-1856, iar după Unirea din 1859-1861 şi România, obligând populaţia locală să aprovizioneze aceste armate ruseşti cu provizii, nutreţ pentru cai, transport (căruţe şi care) şi cazare fără nicio plată. La retragere, aceste armate deportau mii de localnici, mai ales bărbaţi. În 1739, de exemplu, peste 100.000 de moldoveni din ţinuturile Hotin şi Cernăuţi au fost duşi, cu forţa, la Bugul de Sud. Pierderi colosale nu numai pentru acele timpuri.

a. Politica ţaristă de transformare a românilor în velicoruşi (1812-1918)

Rusia Ţaristă a tăiat Moldova în două: n-a cruţat pe nimeni. Ruşii au despărţit fraţi, surori, rude, părinţi şi au sfâşiat un popor întreg, dezmembrându-l.

Marele patriot şi istoric Ion Nistor (1876-1962), în lucrarea *Istoria Basarabiei,* menţiona că Vulturul cu două capete al imperiului „îşi înfipse adânc ghearele blestemate în trupul însângerat al Moldovei, îl izgonise din ţară pe voievodul Scarlat-Calimachi şi a încredinţat cârmuirea Moldovei rusului Kutuzov”. A urmat instalarea cortinei de fier şi a frontierei Rusiei pe râul Prut, foarte bine păzită. A fost interzisă limba română, obligatoriu s-a trecut la limba rusă, chiar şi preoţii au fost obligaţi să slujească în biserici în limba ocupantului, deşi mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni (1746-1821), numit de regimul ţarist de ocupaţie în fruntea Bisericii Ortodoxe din Basarabia, a tipărit la Chişinău, în 1815, Liturghia, tradusă din limba rusă, despre care mărturiseşte „drept aceia de trebuinţă am socotit a arăta aicea la toţi, iară mai ales preoţilor care slujesc în limba românească”. Ulterior, toate cărţile de limbă românească din biserici au fost arse de către colonelul rus Lebedev, devenit arhiepiscop. Acest „slujitor al Domnului”, îmbrăcat în haină bisericească, cu circa 100 de ani înainte de invazia naziştilor, a arătat cum trebuie să lupţi cu cultura unui popor, dacă vrei să dispară. Se părea că românii basarabeni şi limba lor română vor dispărea din istorie pentru totdeauna, însă nu a fost să fie aşa. Biserica strămoşească, recunoscută de către Constantinopol la 1401, deci cu circa 47 de ani înaintea celei ruseşti (1448), şi-a spus cuvântul în menţinerea sufletului românesc. Ajutorul cu cărţi, bani şi instruire din partea României, dar şi cărţile şi ziarele de peste Prut, care, totuşi, pătrundeau, au contribuit la menţinerea spiritului românesc în Basarabia. Pe la 1905, un grup de intelectuali români basarabeni a început să tipărească ziare în limba maternă şi să lumineze populaţia. Istoricul Gheorghe Negru din Chişinău, în lucrările sale, a discutat în detaliu aceste procese şi fenomene. Vom recurge doar la două materiale din arhiva ţaristă, studiate de acest om de ştiinţă, după cum urmează:

1. Un oarecare angajat al Ministerului ţarist de Interne, cu sediul la Odessa, îi informa, la 1863, pe patronii săi că „sunt de părere că va fi greu să oprim populaţia românească din Basarabia să folosească limba din principatele învecinate (Moldova de peste Prut, Muntenia şi Ardeal - n.n.), unde populaţia românească concentrată poate dezvolta limba bazată pe elementele ei latine, care nu sunt bune pentru limba slavă. Directivele guvernamentale imperiale, legate de acest caz, care urmăresc crearea unui nou dialect în Basarabia, mai puternic şi bazat pe limba slavă, vor fi, aşa cum se vede, fără folos.”

2. La 7 noiembrie 1909, reprezentantul administraţiei ţariste de ocupaţie îşi informa şeful de la Sankt-Petersburg: „Faptul că poporul moldovenesc nu s-a contopit până acum cu poporul cult rus e doar din cauza necunoaşterii limbii ruse. Limba română e mult mai răspândită în Basarabia decât cea rusă... Şi iată de ce: chiar dacă frontierele politice ale României se întind până la Prut, graniţele influenţei ei culturale se întind până la Nistru. Un cântec popular sau o romanţă cântată azi la Bucureşti, peste o lună sau două vor răsuna prin satele Basarabiei. În sate şi târguri se observă o puternică mişcare de apropiere faţă de cei de acelaşi neam.”

b. Genocidul fizic şi spiritual efectuat în Basarabia şi în Nordul Bucovinei de către ocupantul sovietic după 1940 şi 1944

Sovieticii au ţinut cont de acest fenomen şi, după 1940, au izolat Basarabia de România şi mai dur. Instruirea a fost antinaţională, antiromânească, politizată, rusificată, iar românismul prigonit şi pedepsit. Însă nici aşa nu au putut să distrugă definitiv elementele şi cultura românească, românismul. Altfel nici nu putea să fie, fiindcă românii şi românismul niciodată nu au părăsit Basarabia, sunt aici de la începuturi. Cum a demonstrat Constantin Stere (1865-1936), aceştia nu au venit de undeva şi nici nu au unde să plece. Pentru a dezrădăcina românismul Basarabiei, ocupantul ţarist a adus colonişti slavi din Rusia şi din guberniile ucrainene, precum şi bulgari, nemţi şi găgăuzi (aceştia, iniţial, au fost admişi în Basarabia ca fiind bulgari). Coloniştii primeau cele mai bune pământuri şi nu erau obligaţi să-şi satisfacă serviciul militar, iar moldovenii erau mânaţi după pământ în Orientul Extrem, în nordul Caucazului şi al Mării Negre. Sovieticii, însă, şi-au pus scopul să realizeze un genocid fizic şi spiritual în Basarabia şi nordul Bucovinei, în baza aşa-numitei teorii sociale periculoase a celor „trei generaţii”: *prima generaţie,* cea cultă, cu carte şi verticalitate (învăţători, preoţi, într-un cuvânt, intelectuali, ţărani gospodari şi muncitori etc.) a fost nimicită (arestări, condamnări la moarte, la muncă silnică, deportări). Deportările au început chiar din iulie 1940, apoi în 1941, 1945, 1949,1951. În 1944 au fost mobilizaţi bărbaţii apţi să ţină arma şi basarabenii care se întorceau acasă din armata română au fost îmbrăcaţi în uniformă sovietică şi trimişi pe front, deşi nu ştiau limba rusă. Majoritatea s-au trezit în Prusia Orientală (actualmente, regiunea Kaliningrad), de unde foarte puţini s-au mai întors. Să mobilizezi bărbaţi care nu cunoşteau limba rusă şi să-i trimiţi pe prima linie a frontului la moarte e genocid. A urmat foametea organizată de către comunişti în 1946-1947, când au murit zeci şi sute de mii de basarabeni. Apoi, în decursul anilor 1948-1988, au avut loc deportări anuale masive sub formă de permutare a basarabenilor cu traiul în Federaţia Rusă şi în Kazahstan. Fostul GOSPLAN din Moscova planifica, în secret (divulgat de economistul Sergiu Chircă), aceste permutări pentru RSSM în planurile anuale şi cincinale. *A doua generaţie,* în condiţii de frică şi educaţie antinaţională, antiromânească, cu o denaturare şi falsificare a istoriei, etniei şi culturii, începe să se supună, iar *a treia generaţie* începe să creadă în minciună. În locul românilor basarabeni au fost aduşi slavi din URSS, pentru a schimba structura demografică a populaţiei.

Genocidul fizic şi spiritual, aplicat de către partidul-stat comunist, a fost studiat de către Comisia „Cojocaru” – 2010 (istorici, jurişti şi un economist - autorul acestui Memoriu). Pericolul a fost extrem de mare, fiindcă „a existat primejdia unei sterilizări spirituale prin distrugerea sistematică a elitelor şi ruperea legăturilor organice cu tradiţiile culturale autentic naţionale” (Mircea Eliade, 1907-1986).

Românismul Basarabiei a suferit şi a pierdut mult, însă nu a dispărut, devenind ceea ce putem numi **Miracolul Basarabiei.**

Recuperarea diasporei

Ion Omescu

Florea FIRAN

Personalitatea lui Ion Omescu este legată în primul rând de teatru, dar profilul său spiritual este de o mai mare cuprindere, afirmându-se ca poet, eseist, traducător, dramaturg, teoretician, regizor de teatru și actor de talent. Este unul dintre cei mai importanți shakespeareologi ai noștri, îmbinând fericit calitatea de scriitor cu cea de traducător.

S-a născut la 26 noiembrie 1925, în Arad; tatăl său, Corneliu Omescu, era farmacist, iar mama, Aurelia (născută Știrbulescu), pictoriță, absolventă de Belle-Arte. În orașul natal își face studiile primare și pe cele secundare în cadrul Liceului „Moise Nicoară" (1936–1944). La București urmează, între 1944–1948, cursurile Facultății de Drept, ale Facultății de Litere și Filosofie, în același timp și pe cele ale Conservatorului de Artă Dramatică, unde are profesor de istoria artei pe Alice Voinescu.

De la debutul ca actor în piesa *Lângă draga mea* de Marcel Achard (1947) și până la trecerea în eternitate, Ion Omescu desfășoară o activitate prodigioasă, dar plină de privațiuni. Este angajat în trupa Teatrului Național din București, alături de celebra actriță Aura Buzescu, fiind distribuit în *Toți fiii mei* (1948). La nici un an este suspendat din funcție de comisia disciplinară a Teatrului, după care, pentru tentativă de trecere frauduloasă a frontierei în Occident, este condamnat la patru ani de închisoare, din care o parte îi face pe șantierele cumplitului Canal, la Stoienești sau Gherla (1949–1953). Cei care i-au fost alături în închisoare și-l amintesc pentru „cultura uluitoare..., extraordinara sa memorie, capacitatea de asociere ieșită din comun, interpret pasionat din Shakespeare, juca mai multe roluri, modela din gest și cuvânt personajele, le aducea printre noi, mutându-le în altă dimensiune…" (Al. Mihalcea).

Au urmat ani grei pentru Ion Omescu, trăind din munca de zidar; o perioadă lucrează și la renovarea interiorului Teatrului Municipal din București. Treptat se apropie din nou de lumea teatrului, în 1955 regizează un recital Shakespeare la Teatrul Național „Vasile Alecsandri" din Iași, când traduce o parte dintre texte. Joacă pe scena ieșeană în tragedia *Romeo și Julieta,* interpretând rolul titular, alături de Gilda Marinescu, în stagiunea 1956–1957. După o scurtă perioadă ca angajat al Teatrului de Stat din Galați, revine în Capitală la Teatrul Giulești, unde este distribuit în rolul lordului Windermere, din piesa lui Oscar Wilde.

Aflat în vizită la un prieten, a cărui locuință tocmai fusese perchiziționată, i s-a găsit în servieta personală un manuscris în care descria ororile din închisoare și va avea de suferit o nouă detenție de șapte ani (1957–1964), acuzat de „redactarea și difuzarea de texte interzise". Este eliberat în 1964, cu ocazia grațierii generale a deținuților politici.

Din 1965 reintră în viața teatrală, își reia activitatea de regizor și actor la Teatrul Național din Iași, interpretează rolul unor personaje celebre precum Romeo, Neron, Orin, Bălcescu, Franz Moor, Oreste, Thomas Becket, alături de actori de primă mărime, între care Teofil Vâlcu.

Pasiunea și vocația de actor îi vor marca profund scrisul atât în poezie, cât și în teatru și eseu. Ca scriitor, Ion Omescu debutează publicistic în 1965, în revista *Cronica* din Iași, cu poezii concepute și memorate în a doua detenție. Unele poezii le semnează cu pseudonimul Oniga. Colaborează la *Gazeta literară, Viața Românească, România literară, Luceafărul, Ateneu, Secolul 20, Argeș, Convorbiri literare* și *Teatrul.* Editorial debutează cu volumul de versuri *Filtru,* în 1968. Prin personajele schițate – Oedip, Prometeu, Ulise, Hamlet, Don Juan, Don Quijote – poetul își susține cu pasiune recitalurile: „Nu timpul, doamnă, teama din noi ne-mbătrânește", „Murim atât de singuri și o dată" etc. Scrie și publică mult, teatrele îi joacă piesele, interpretează roluri din Schiller, Sartre, la diferite teatre din București. Traduce și interpretează rolul titular din *Britanicus,* de Racine, pusă în scenă la Teatrul Național din Iași, în 1964. Doi ani mai târziu îi apare în revista *Teatrul* (nr. 11/1966) prima sa piesă, intitulată *Veac de iarnă,* jucată în 1967 de trupa Teatrului Național din Iași. Regizorul Dan Nasta îi pune în scenă la Teatrul „Nottara" din București piesa *Vlad Anonimul* (1967). *Săgetătorul* vede lumina tiparului tot în revista *Teatrul* (1968) și este jucată în premieră la Teatrul Național din Iași, un an mai târziu. Tot atunci își publică piesele în volumul *Dramele puterii.* La apariția volumului, Nicolae Manolescu, într-o cronică publicată în *Contemporanul* (nr. 6/1969), îl considera pe Ion Omescu „un remarcabil dramaturg, cu un perfect simț al scenei. Dar ceea ce ne izbește mai ales este replica: vie, acută, ironică sau chiar paradoxală. Simpatia tânărului autor merge spre teatrul lucid și concis al lui Bernard Shaw, dacă nu și spre acela, pe latură mai mult ironică decât poetică, al lui Giraudoux."

Cele trei piese au aceeași idee, lupta disperată pentru dobândirea și menținerea puterii. Cei care urmăresc scaunul Țării Românești sau al Moldovei sunt conduși de imbolduri diferite: Domnul este stăpânit de un autentic patriotism, Scarlat, de hotărârea răzbunării pe un trecut monstruos, Mihnea și Duca Vodă, de lăcomie, Hâncu, de ambiție, dar toți se îndreaptă în principal pentru păstrarea puterii țării, ca forță morală a pământenilor: „Câtă vreme mai dăinuie înghețul? Un an, o sută, sau mai mulți? Nimeni nu știe. Dar noi să veghem rădăcina. Ca-n ziua când viforul va istovi, neamul acesta bântuit să-și împlinească rodul." (Domnul în *Veac de iarnă.*)

Teatrul Național „I.L. Caragiale" din București îi pune în scenă comedia *Iadul și pasărea,* care va fi jucată în stagiunea 1971–1972.

Cenzura este atentă la tot ce scrie Ion Omescu și în 1970 piesa *Monstrul* (*Oedip XX*), „coșmar" în 5 acte, care avea ca motto „Somnul rațiunii naște monștri", trimisă de revista *Teatrul* pentru viză și publicare, este interzisă, „datorită problemelor pe care le ridică". Piesa începe cu o știre din *Informația Bucureștiului* (19 apr. 1969), conform căreia un student american și-a dat foc în fața sediului ONU, ca protest împotriva războiului din Biafra. Acțiunea este plasată într-un imens „hotel-oraș" imaginar, cât o țară, care este o capcană-închisoare pentru cei care vin în el și nu mai pot pleca niciodată. În finalul piesei, ideea sugerată în motto este că masele sunt cele care creează „monștri", mituri politice și ideologice, lăsându-se terorizate de produsul propriei lor orbiri sau naivități. Prin întreg conținutul, piesa se constituie într-un act de acuzare împotriva ideologiilor totalitare, a cultului personalității, a lipsei de gândire și libertate, comenta Liliana Corobca în *Jurnalul literar* (nr. 1-6, 2012).

Ion Omescu este autorul unor importante eseuri teatrale, între care *Hamlet sau ispita posibilului,* publicat la Editura Cartea Românească în 1971. Volumul se deschide cu *Ultima dorință a lordului Ferrers* din care reiese cât de apreciată era opera lui Shakespeare în epocă și la Curtea Regală a Angliei: „Câțiva ani mai târziu, l-am auzit pe un mare dregător spunând că de-ar fi, prin ipoteză, nevoită să aleagă între pierderea Indiei și a pieselor lui Shakespeare, Marea Britanie ar renunța la cea dintâi. Cuminte vorbă și cu miez, cum ne-am dat seama mai târziu. Ascultându-l, îmi ziceam că, totuși, acesta este supremul elogiu: cele 1.000 de pagini (20/15 cm) ale scriitorului să prețuiască mai mult decât 3.000.000 km^2. Dar nu-l cunoscusem încă pe lordul Ferrers." Condamnat la moarte, lordul Ferrers și-a exprimat ca ultimă dorință, nu altceva decât „să i se citească din *Hamlet*".

Încă din capitolul întâi, *Hamlet la curtea Angliei,* este vizibil stilul limpede și pasional în care este scris eseul: „Ne miră astăzi bizareria lui Hamlet. Contradicțiile care îl agită, inegalitatea cu sine. E mai viu decât mulți din jurul nostru. Totuși nu-l întâlnim pe stradă. S-ar cuveni să știm dacă era obiect de mirare și pentru contemporanii săi. Elizabetanii l-au aplaudat, preferându-l însă pe Tamburlaine. Cât privește comentatorii, de-abia cei din secolul următor se aplecară asupra lui cu stăruință, intuindu-i dimensiunea perenă. […] De aceea, cred că Hamlet nu era pentru contemporanii săi o existență violent-singulară, așa cum ne apare astăzi. Enigma lui face parte, ca atâtea altele, din enigma acelei vremi.

Ce ființă reală, din carne și oase, a prilejuit crearea lui Hamlet? Cine l-a inspirat pe Shakespeare? Iată întrebarea…" Partea finală a studiului, intitulată *Interpretări,* este o reflecție originală a autorului, care combină sensibilitatea poetului cu gravitatea dramaturgului: „Pentru mine, Hamlet a murit. Sau poate murise mai demult și astăzi de-abia mi-am dat seama. În locul prințului n-a rămas decât o colecție amorfă de elemente. Atât. Îmi plimb privirile peste fișe: *Un singur lucru mai poate să-l reînvie. O profundă baie de uitare. Dacă vrem să-l readucem din nou la viață, trebuie să-l mântuim de propria lui nemurire."*

În cel de-al doilea volum de eseuri, *Semnul ironiei,* apărut în 1972 la Editura Cartea Românească, autorul își propune, ca și în cazul primului volum, o lectură nouă și liberă asupra teatrului shakespearian, comentând cu rigoare piesele *Măsură pentru măsură* și *Coriolan.* Considerându-le mai puțin cunoscute la noi, dar și pentru ușurința lecturii, a adăugat în Addenda sinopsisul pe scene ale celor două piese. În *Concluzii,* autorul relevă ideea esențială a volumului: „Religiile desprind din durată un singur conflict: cel dintre bine și rău. Corelativele viață-moarte, fericire-nefericire, viață-război, în jurul cărora ni se consumă existența, izvorăsc din el. Și Platon, știind că lumea se clădește de sus în jos, a pus în vârful ei ideea de bine. Recunoaștem și noi această luptă, trecând-o din sacru în profan. O recunoaștem și participăm la ea prin opțiunile noastre. La Shakespeare, dialogul bine-rău e purtat în trei orizonturi, pe trei trepte, după trei protocoluri deosebite."

În 1972 publică volumul ***Teatru,*** care cuprinde piese cu pretexte istorice în manieră eseistic-filosofică și didactic moralizatoare. Piesele lui Shakespeare – *Măsură pentru măsură* și *Coriolan* – devin pretexte pentru comentarii și opinii despre teatru ca artă barocă, despre timp ca dimensiune existențială și despre concepția regizorală istorică, menționează Irina Petraș.

Invitat în 1972 în calitate de exeget al operei lui Shakespeare la o reuniune internațională la Stratford-on-Avon, locul de naștere al marelui Will, Ion Omescu a luat hotărârea de a părăsi România. În același an se stabilește la Paris, unde obține azil politic, iar în 1977 cetățenia franceză. După câțiva ani de lipsuri materiale, devine o prezență activă în lumea teatrală europeană, în perioada 1975-1985 predă arta dramatică la Academia de Teatru de la Maastricht – Olanda și la institute din Anvers și Bruxelles.

→

Dialog cu doi prieteni necunoscuți

Ion C. ȘTEFAN

Cum poți să porți o conversație cu doi oameni, pe care pretinzi că nu-i cunoști ca persoane fizice – și să-i numești prieteni?! E o întrebare la care mai greu aș putea găsi un răspuns, dar vă dau un exemplu – care vă va lămuri.

De curând, am primit prin poștă cartea *Al.Th. Ionescu – un om care te obliga să gândești,* semnată de Leonid Dragomir, cu următoarea dedicație: „Domnului Ion C. Ștefan, de care mă leagă prietenia și admirația pentru Vasile Tonoiu, 17-I-2018".

Volumul se referea la unele cărți ale lui Al.Th. Ionescu, la câteva articole semnate de el în diferite publicați argeșene și, în final, cuprindea o scurtă antologie, din unele texte explicative, care te obligau să gândești la frumoasa și eficienta contribuție a acestui distins profesor argeșean, prematur răpit dintre noi, la numai 59 de ani – când ar mai fi avut multe de înfăptuit și de scris – și exprima elogiul unui fost elev de-al său, care-i admirase inteligența, ținuta intelectuală și talentul.

Deci, domnul Leonid Dragomir stabilise o legătură sufletească și filosofică între mine și el, prin intermediul academicianului Vasile Tonoiu, fost coleg al meu în ciclul gimnazial, din Corbeni și, probabil, profesor al lui la Facultatea de Filosofie; obținuse și un doctorat, sub coordonarea profesorului Ion Ianoși, ținând apoi cursuri la Facultatea de Filosofie din Pitești, ocupându-se acum de filosofia culturii, printr-o serie de articole, competente și convingătore, publicate prin diferite reviste culturale argeșene, preocupându-se, mai ales, de ce mai putea recupera din activitatea multiplă și eficientă a scriitorului și criticului literar Al.Th. Ionescu, pe care, evident, îl admira și se străduia ca memoria acestuia și opera ce ne-a mai rămas să nu fie uitate.

Astfel puteam intra toți, adică Al.Th. Ionescu, Leonid Dragomir, Vasile Tonoiu și cu mine, în aceeași comuniune sufletească – iar eu, prietenul și admiratorul academicianului Vasile Tonoiu, deveneam și prietenul spiritual al lui Leonid Dragomir – printr-o colaborare editorială superioară, în care nu mai era necesară și apropierea noastră fizică.

Din datele culese de aici, precum și din altele, cuprinse în *Dicționarul biobibliografic: Scriitori, publiciști, folcloriști ai Argeșului,* semnat de Marian Stoica și Margareta M. Onofrei, am aflat că Al.Th. Ionescu s-a născut la 9 februarie 1950, în comuna Tătărăștii de Sus, județul Teleorman, a urmat Colegiul Național „I.C. Brătianu" din Pitești și Facultatea de Filosofie, predând apoi ca profesor la Colegiul Național „Vlaicu-Vodă", din Curtea de Argeș. A fost critic literar, eseist, membru al USR, filiala Pitești, bucurându-se de o apreciere unanimă în rândurile scriitorilor și oamenilor de cultură din zona argeșeană. A fost redactor la revista *Echinox,* din Cluj, și *Calende,* Pitești, a fost lector asociat la Facultatea de Filologie din Pitești, redactor, editor de carte și prefațator la Editura Paralela 45, din Pitești.

Este autorul unor volume ca *Aventura prozei scurte în anii '80,* al monografiei *Mircea Nedelciu,* comentator al volumului *Poezii de George Bacovia.*

Postum i-au mai fost editate volumele *A(l)titudini, A(l)titudini culturale* și *Aventura prozei scurte și alte texte,* de către foști elevi ai săi și alți admiratori culturali. A decedat la 28 martie 2009.

Iată că volumul *Al.Th. Ionescu. Un om care te obliga să gândești* este o nouă antologie a talentatului critic, cu o notă informativă și câteva comentarii ale lui Leonid Dragomir, care se străduiește să țină trează, în timp și spațiu, memoria profesorului său drag. Iar acest gest voluntar și nobil pare cu atât mai valoros, cu cât observăm că, la diferite intervale, se găsesc și alți entuziaști care scriu cu drag și respect față de dascălul lor, ca un pasionat de lecturi și comentarii.

Fiecare dintre aceste cărți comemorative are un specific *altfel* decât altele apărute mai înainte, decât cele care vor urma – în sensul că includ și o parte din personalitatea celui care o alcătuiește.

Singurul reper asemănător este dat de bunele intenții ale celui care se angajează într-o astfel de activitate dificilă și plină de responsabilitate.

Așa, de exemplu, Leonid Dragomir, încă din primul capitol, *Citindu-l pe Al.Th. Ionescu,* având subtitlul „Un om care te obliga să gândești", încearcă să ne demonstreze de ce și-a ales titlul cărții tocmai această sintagmă: „Conversațiile cu el erau o continuă provocare în care punea tot: farmec personal, ironie, umor și, bineînțeles, o uriașă inteligență ce-și permitea uneori luxul unor sofisme, tocmai din dorința de a se dărui". (p. 8)

Apoi parcurgem *O privire din interior asupra generației '80,* arătându-ne schimbările aduse acestui studiu, la cea de a doua ediție postumă, evident că din necesitatea adăugării unor amănunte necesare – în lipsa autorului, precum și monografia consacrată lui Mircea Nedelciu, un portdrapel al generației optzeciste, sub genericul *Postmodernismul și memoria zațului tipografic reciclat,* într-o viziune mai amplă, de ansamblu, asupra evoluției acestei grupări literare determinante.

Metoda lui Leonid Dragomir pare didactică și concisă, cu o nuanță informativă pentru cititorul neavizat, ca, spre final, autorul studiului să se oprească aspra stilului de muncă zilnică al profesorului său, prin articolele publicate în ziarul local *Argeș Expes* – o publicație competentă, vioaie și antrenantă din punct de vedere cultural, unde semnez și eu niște *tablete de scriitor,* de câțiva ani, în pagina de cultură de miercuri, alături de distinsul profesor Constantin Voiculescu, dovadă că sămânța inteligenței, presărată, mai înainte, de Al.Th. Ionescu, a prins rădăcini și continuă să rodească pentru sufletele sensibile ale argeșenilor.

Un jurnal provincial de viață și lectură sui-generis – așa intitulează Leonid Dragomir această ultimă partea activă a profesorului său, continuând cu *Între viață și cărți,* din care am extras următorul citat: „Exista în scrisul lui Al.Th. Ionescu o sete reală de comunicare, atât de puternică încât reușea să o trezească și pe cea adormită în cititor. Capacitatea de a-l face pe celălalt să se deschidă dialogului îi definea de altfel întregul fel de a fi. În scris, ca și în viața de zi cu zi, nu ezita să-și mărturisească deschis îndoielile, incertitudinile, mirările." (p. 48)

Cred că aceasta este partea cea mai reușită a construcției lui Leonid Dragomir: o comunicare directă între autor și personalitatea la care se referă, purtând cu el un dialog imaginar, ca o demonstrație că și în provincie poți întâlni mari personalități culturale, cu o aureolă strălucitoare de cultură pe frunte.

În modul cel mai firesc, urmează o scurtă antologie, cuprinzând câteva fragmente culese din ultimele articole semnate de Al.Th. Ionescu: „Pentru mine sinceritatea e o formă de respect, iar ironia – când o utilizez – o formă de iubire. (...) Între două pagini de carte, două foi de ziar sau două teze de corectat, îmi arunc adesea ochii pe fereastră și câteodată, în modul în care se *aprind* norii în preajma răsăritului soarelui, văd răsuflarea lui Dumnezeu pe cer." (p. 68)

Apoi, despre meseria de dascăl: „E reconfortant să vezi atâția tineri adunați la un loc, să te *contaminezi* și tu de tinerețea lor, (…) meseria de dascăl are acest mare avantaj: te menține tânăr; dacă vrei, poți avea de fiecare dată vârsta elevilor tăi. Ceea ce nu e deloc puțin." (p. 70)

Leonid Dragomir are harul alcătuirii unor astfel de cărți, fiindcă în *Referințe asupra omului și criticului literar,* alătură câteva păreri semnificative ale celor care l-au apreciat și au scris despre Al.Th. Ionescu. Mircea Bârsilă găsește o formulă critico-poetică: „Elegant, echilibrat, generos, corect, ironic (în felurite împrejurări), omul Altehaș, care atrăgea prin vitalitatea sa aristocratică, părea făcut pentru o viață lungă." (p. 83) Ce ironie a destinului care a schimbat evoluția prietenului nostru în sens invers!

Dumitru Augustin Doman reliefează evoluția de critic literar a lui Altehaș: „Critic literar de certă vocație, scria nu mult, dar analizând fenomenul cu acribie. Ultima cronică amplă este cea despre *Istoria critică a literaturii române,* a lui Nicolae Manolescu. (…) Aș zice că e o lecție despre cum trebuie tratată critic o operă." (p. 86)

Nicolae Oprea remarcă acuitatea dialogurilor dintre criticul literar și cititorii săi: „Spațiul predilect al acțiunilor sale critice îl constituie, așadar, perimetrul cronicii literare sau al recenziei. Este formula adecvată stilului său neprotocolar, care se adresează direct cititorului prezumtiv, penetrând dintr-o dată inima textului." (p. 88)

Mărturisesc înalta satisfacție sufletească, bogăția informațiilor, admirația față de personalitatea invocată, precum și temeinica prețuire pe care i-o poartă Leonid Dragomir celui care i-a fost model moral și bogată sursă de informare.

Își dă doctoratul la Universitatea Paris VII, în 1974, cu o teză pe temă shakespeariană: *La Tempête, prolegomènes pour une mise en scène.* Publică în franceză *La Métamorphose de la tragédie* (1978) și *„Hamlet" ou la Tentation du possible* (1987), pentru care este distins cu Premiul Biguet al Academiei Franceze. Volumul apare în 1999 și în versiune românească, în traducerea Mariei Ivănescu și reprezintă unul dintre cele mai temeinice studii critice privind capodopera *Hamlet.* O nouă ediție a fost publicată la Scrisul Românesc în anul 2010, îngrijită cu o postfață de Florea Firan și lansată în cadrul Festivalului Internațional Shakespeare.

La Paris fondează, în 1981, „La compagnie de théâtre Ion Omesco", pune în scenă piese de Strindberg, Mrozek, Cheldelrode, Shakespeare. La „Festival du Marais" (1983) regizează în cadrul Teatrului „Essayon" din Paris spectacole cu două piese scurte de Mrozek – *Bertrand* și *Strip-tease.* Colaborează cu Teatrul „Antigone" din Courtrai, Belgia, unde pune în scenă *Othello,* care se joacă în stagiunea 1991-1992. Lucrează la B.B.C., unde ține cronica teatral-culturală. Director de scenă în Benelux, începe cu *Oameni și șoareci* (1976–1977), sfârșește cu *Othello* (1991–1992) și continuă să scrie despre „țăranul din Stratford". În exil publică teatru, eseuri și romane: *Othello, chef-d'ouvre en sursis* (1990), *Lui et l'autre: prétexte biblique en six tableaux* (1992), *Shakespeare, son art et sa „Tempête"* (1993), *Le fumet de la chimère: trois drames* (1997), *L'homme qui se dit Lénine: trois farces tragiques* (1997), *L'homme qui se dit Lénine: comme des cafards sur un plafond laqué confectionner un demi-dieu* (1998) și *L'homme à la balafre* (1999). Al. Zub apreciază că „în romanul *L'homme à la balafre,* dincolo de intriga textului concepută astfel ca să poată pune în valoare atât recluziunea, cât și exilul, se recunosc lesne experiențele autorului însuși".

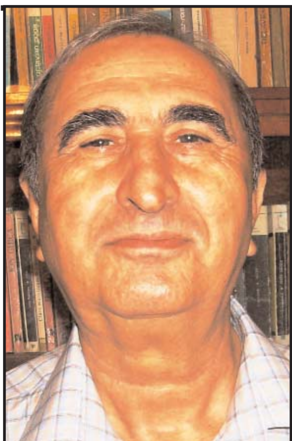
În țară a revenit abia în 1992, când și-a publicat cu discreție piesa *El & Celălalt,* la Editura Doris din București.

Ion Omescu a murit la 14 august 2000 și, conform ultimei sale dorințe, a fost înmormântat în Cimitirul Père-Lachaise din Paris, alături de alte personalități ale culturii românești, între care Martha Bibescu, Anna de Noailles, George Enescu.

Citat în *Larousse,* inclus în *Dicționarul Scriitorilor Români* (Ed. Albatros, 2001), cu o prezentare de Irina Petraș, apreciat și comentat pozitiv de Al. Paleologu, Al. Piru, Nicolae Manolescu, Dumitru Micu, Sorin Titel, N. Carandino, Victor Ivanovici, Al. Călinescu, Florin Manolescu, Valeriu Cristea, Florin Faifer, Al. Andriescu, Ioana Pârvulescu, Al. Zub, I. Negoițescu, Mircea Ghițulescu, Alexandru Mihalcea, Alain Paruit ș.a., Ion Omescu încă nu este așezat în locul cuvenit din istoria literaturii române contemporane.

Cărți și autori

Cumințenia nebuniei, fascinația visării

Marian MIHĂESCU

Romanul lui Cervantes *Don Quijote de la Mancha* este o capodoperă a literaturii spaniole și a literaturii universale. Gustat în multe chei de lectură, el a stârnit interesul cititorilor de diferite vârste, de la școlarii fascinați de literatura de aventuri cavalerești la tinerii interesați de palpitante și întortocheate povești de dragoste, în fine, la cititorii inițiați în descifrarea unor semnificații majore ale personajului în sine ca simbol ori în surprinderea unei „țesături" a textului, surprinzător de complex, anticipând tehnici narative ce aveau să facă obiectul unor estetici literare cristalizate abia în secolul al XX-lea. Este și modul meu personal în care m-am apropiat de acest roman de-a lungul mai multor lecturi, în perioada copilăriei, în anii de facultate și, în ultimii ani, când am avut șansa de a străbate spațiul de la Madrid la Toledo și Alcalá de Henares, locul de naștere al lui Cervantes. Orășelul respiră o veche atmosferă culturală, fiind centrul medieval al Arhiepiscopatului de Toledo, al vechii Universități, una dintre cele mai vechi din lume, fondată aici de regele Sancho al IV-lea al Castiliei, mai întâi ca centru de *Studium generale*, în 1293, intrată apoi sub patronajul cardinalului Cisneros, în 1499, și bucurându-se de o construcție proprie, cu fațada sa în stil Plateresque, pe la 1537. Universitatea din Alcalá exista, așadar, la mai puțin de un secol după Salamanca și Paris, înainte de Krakowia ori Padova. Acesta este mediul în care se naște și se formează Cevantes, căci la doar câteva sute de metri se află casa cu etaj de pe Calle Mayor, din fața căreia ne întâmpină statuetele lui Don Quijote și Sancho Panza, coborâți parcă din paginile cărții, gata fiind să dea frâu liber nostimelor lor dialoguri presărate cu tâlcuri mai mult sau mai puțin filosofești.

Din argumentația autorului, care disprețuiește mediocritatea romanelor de aventuri cu cavaleri rătăcitori din Evul Mediu, reiese că romanul *Don Quijote de la Mancha* se înscrie ca o replică la acestea, el însuși fiind *romanul Cavalerului Tristei Figuri*, dar o floare de preț a acestui tip de roman cavaleresc, superior prin profunzimea conținutului și a mesajului, prin erudiția autorului transmisă și personajului și prin construcția minuțioasă a textului. Romanul are două părți, cu titlurile lor originale *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha* (1605) și *El ingenioso caballero don Quijote de la Mancha* (1615). Trebuie spus și că, în paralel cu aceste texte, a circulat și o parte a doua apocrifă, un text semnat și publicat la Tarragona în 1614 de un oarecare Alonso Fernando de Avellaneda, pe care Cervantes o dezavuează în a sa adevărată parte a doua din 1615.

Personajul principal al romanului este un hidalgo – mic nobil care-și poate dovedi originea veche spaniolă și creștină fără amestec cu alte neamuri, care trăia într-un sătuc din provincia La Mancha. Cărturar împătimit, s-a dedat într-atâta lecturilor din romanele cavalerești, încât acest lucru îi răpește întreaga viață și preocupare. Vinde sfoară de moșie după sfoară de moșie, cumpără și umple toată casa de cărți, zile și nopți le citește încercând să le pătrundă tâlcurile, își muncește creierii cu ele, încât la vârsta de 50 de ani ajunge într-o așa stare că toate scornelile citite le socotește adevărate și că el însuși ar trebui să se comporte ca în acele povești nemaiîntâlnite și nemaiauzite. Avea în casă o chelărească și o nepoată, singurele care mai țineau gospodăria la o minimă linie de supraviețuire.

Aventurile lui Don Quijote se grupează în trei plecări în călătorie, primele două aparținând părții întâi, ultima făcând obiectul părții a doua.

Prima plecare este făcută pe cont propriu și pregătește, de fapt, cele două serii de peripeții care urmează. Își confecționează un costum de cavaler dintr-o veche armură ce servise strămoșilor săi, un coif din carton pe care-l întărește pe dinăuntru cu niște vergele de fier, o prăjină de lemn drept lance, își pregătește calul, căruia îi dă numele Rocinante, își consacră numele Don Quijote în locul celui adevărat Quijada și, după modelul tuturor cavalerilor rătăcitori despre care citise, alege o prințesă căreia să-i închine toate victoriile, o țărancă frumoasă dintr-un sat vecin, Aldonza Lorenzo. Îi va spune Dulcineea del Toboso, fiindcă Toboso era numele satului ei. Astfel pregătit, pornește de acasă și ajunge la un han, pe care-l consideră castel și, spre stupefacția și amuzamentul hangiului și a tuturor celor de la han, cere „castelanului" să împlinească ritualul învestirii sale cu titlul de cavaler. În drumul de întoarcere acasă este ciomăgit de niște negustori care n-au înțeles să recunoască frumusețea Dulcineei, aleasa inimii sale, rămânând pălăngit la marginea drumului, până când un plugar cumsecade din sat îl găsește în această stare și-l aduce acasă.

Spre a-l tămădui de această „nebunie" ieșită din comun, prietenii lui Don Quijote, preotul licențiat și bărbierul, ajutați de chelărească și nepoată, aruncă pe geam spre a le arde în curte aproape toate cărțile pe care nefericitul cavaler le achiziționase și le studiase cu atâta trudă, socotind că ele sunt izvorul răului care-l adusese în această stare. Momentul este comic prin felul cum se raportează chelăreasa la titlurile fluturate de preot, dar, în același timp, uimitor prin bogăția și varietatea bibliotecii destinate a fi ruinată, după ce-i asigurase lui Don Quijote o adevărată erudiție. În final, încăperea goală a bibliotecii este izolată printr-un zid, iar nebunului cărturar i se spune că întreaga lui avere de cărți, cu odaie cu tot, a fost luată de un vrăjitor venit pe sus, călare pe un nour într-o noapte.

Desen de Picasso

Pentru Don Quijote este un motiv în plus să pornească din nou la drum, de-acum învestit deja cu titlul de cavaler, spre a se lupta cu nevăzutul său dușman. Avea nevoie însă, ca oricare cavaler adevărat, de un scutier. Și astfel ajunge în compania sa Sancho Panza, un țăran sărac din sat, căruia îi promite, la sfârșitul călătoriei, o insulă pe care s-o guverneze.

Cu prima cheie de lectură, vom descoperi zeci și zeci de întâmplări având în prim-plan acest cuplu atât de caraghios, Don Quijote și Sancho Panza, călătorind alături, unul pe calul Rocinante, altul pe măgar, primul debitând tot felul de impresii fantasmagorice despre tot ce întâlnește, dar având argumente aparent logice pe baza lecturii sale erudite, al doilea contrazicându-l cu argumente culese din realitatea imediată și susținute de înțelepte proverbe și zicători populare.

Prima și cea mai emblematică dintre peripeții este *lupta cu morile de vânt*. Don Quijote le consideră niște uriași transformați de vrăjitorul care i-a furat biblioteca. Sancho Panza încerca din răsputeri să-și scoată stăpânul din absurditatea faptelor sale, dar credința acestuia în fantasmele pe care le izbea cu spada era mai puternică și îl fixa tot mai mult în adevărul lumii sale închipuite.

O altă peripeție, înscrisă și ea sub semnul absurdului, este *atacul asupra a două turme de oi*, pe care prea înflăcăratul cavaler le vede ca pe două oștiri învăluite în praf. În închipuirile nemaipomenitei lui sminteli, ciobanii care însoțeau turmele capătă, rând pe rând, arme, culori, blazoane din numeroasele hârțoage pe care le citise, lăsându-l pe scutier cu gura căscată, fiindcă el nu vedea nimic din ce spunea stăpânul său și nu auzea decât behăituri de oi și de berbeci.

Dacă peripețiile absurde de mai sus izvorăsc din imaginația lui bolnavă, făcând din Don Quijote *Cavalerul Tristei Figuri*, sugerând dimensiunile triste ale *zădărniciei*, dar și *fascinația visării* dincolo de limitele adevărului palpabil, alte întâmplări, deși pline de bucluc, par izvorâte din porniri cât se poate de morale ale cavalerului însetat de frumusețe și adevăr. Așa se explică intervenția sa în *eliberarea ocnașilor duși la galere*, cu toate că, drept răsplată, aceștia îl lovesc cu pietre fiindcă n-au vrut să se ducă apoi să se înfățișeze dinaintea Domniței Dulcineea din Toboso spre a-i închina frumoasa faptă a viteazului ei cavaler.

În volumul al doilea, cuprinzând întâmplări din cea de-a treia plecare a cavalerului rătăcitor însoțit de credinciosul său scutier, sensul etic al romanului este mult mai evident. Don Quijote este surprins între două tendințe de a fi judecat de lumea din jur. Întâlnindu-se cu Don Diego, cel care nu credea în bazaconiile cu cavaleri rătăcitori, deși avea și el un fiu învățat dedicat patimii poeziei, rămâne contrariat cum un om atât de învățat ca Don Quijote poate să-și asume riscul *să se lupte cu leii* pe care un slujitor al regelui îi transporta către o grădină zoologică, doar pentru a căpăta titlul de *Cavaler al leilor* în loc de *Cavalerul Tristei Figuri*. Iar această întâmplare incredibilă, dar adevărată, îl face să nu mai știe dacă Don Quijote este „un înțelept nebun sau un nebun care calcă a înțelept". Așa că, pe de o parte, Don Quijote rămâne ținta ridiculizării pentru totala sa lipsa de legătură cu realitatea – aici menționăm mai ales *farsele care i se fac la castelul ducelui* la care este invitat, îndeosebi *farsa cu Lemnopiron Înaripatul,* calul de lemn, pe care, legați la ochi, Don Quijote și Sancho Panza trebuia să străbată ținutul de foc al Candayei pentru a slobozi de blestemul fețelor acoperite cu păr, cea a contesei Trifaldi (Dona Îndurerata) și cele ale celor douăsprezece domnișoare de onoare din suita acesteia. Pe de altă parte, în planul livresc al acestui volum intră în scenă și un personaj din planul realității, Samson Carrasco, licențiat la Salamanca, cel care, într-o lungă discuție cu Don Quijote de la începutul volumului, pretinde că el este tălmăcitorul din arăpește în spaniolește al isprăvilor ingeniosului hidalgo Don Quijote de la Mancha din primul volum, scrise de Cide Hamete Berengena, alias Cervantes. Devenit prieten de suflet al lui Don Quijote și în înțelegere secretă cu scutierul acestuia, pune și el la cale câteva farse, având însă ca țintă eliberarea bietului hidalgo din această lume plină de sminteli și readucerea lui acasă pentru a se bucura de o viață liniștită, simplă și reală (farsa lui Sancho Panza prin care-l face pe Don Quijote să creadă că Dulcineea del Toboso este una din țărăncuțele întâlnite la marginea satului, dar prefăcută sub acest chip de preavrăjmașul său Vrăjitor; farsa cu Peștera lui Montesinos, în care Don Quijote are halucinația de a fi văzut-o pe Dulcineea în straie de țărăncuță, încredințându-se că se mai află încă sub forța malefică a Vrăjitorului; farsa prin care-l face pe Don Quijote să vadă în Cavalerul Pădurii, cu care se luptă, pe *Cavalerul Oglinzilor* – sugestie comică a autorului privind regia ingenioasă a lui Carrasco de a-i oferi păcălitului, prin simetrie, iluzia propriului sine, cu scutier cu tot; ultima farsă a lui Carrasco, dându-se *Cavalerul Albei Luni,* care se luptă și-l învinge pe Don Quijote având ca miză retragerea definitivă a lui Don Quijote din rătăcitoarele lui călătorii).

A doua cheie de lectură o dețin cei pasionați de povești de dragoste, deseori dramatice prin spectaculosul peripețiilor, inserate în roman de-a lungul a zeci de capitole, cu naratori talentați și cu personaje din diferite stări sociale (în volumul I: *povestea ciobanului despre un student îndrăgostit; povestea cavalerului Cardenio îndrăgostit de frumoasa Luscinda* și *povestea frumoasei Doroteea îndrăgostită de Fernando,* două subiecte împletite contrapunctic, cu trădări și dezamăgiri prin desincronizarea perechilor, finalizate însă cu regăsirea iubiților și restabilirea echilibrului; *povestea unui rob eliberat îndrăgostit de frumoasa Zoraida,* maură creștinată, și peripețiile lui de captiv la Alger, până ce, ajutat de Zoraida, reușește să evadeze și să fugă cu ea în lumea creștină; în volumul II: *povestea maurei din regatul Berberiei,* care, travestită în bărbat, ajunge căpitanul unei corăbii de corsari și își salvează iubitul, Gaspar Gregorio, travestit în femeie, ținut zălog de regele din Alger etc.).

Cherchez la femme

Ana, mireasa cu violete de Parma

Paula ROMANESCU

A fost odată ca-n poveşti… o preafrumoasă fată de stirpe bună de Goleşti de viţă şi, de Racoviţă…

Se numea Ana şi era una dintre cele nouă odrasle ale familiei Anca & Alexandru Golescu Racoviţă, era nepoata marelui cărturar român Dinicu Golescu, al cărui bust veghează astăzi intrarea în cetatea cărţii de la Piteşti – Biblioteca Judeţeană Argeş „Dinicu Golescu", şi a doamnei acestuia, Zinca, prin ale cărei saloane literare şi muzicale (de la Goleşti, cum altfel!) a trecut toată protipendada culturală şi artistică a celor care urmăreau şi creşterea limbii româneşti, şi-a patriei cinstire, dar şi personalităţi emblematice ale culturii europene – Franz Liszt fiind unul dintre.

Şi Ana a crescut în Goleştii ei cu livezi şi coline împădurite de lângă Argeş, mică prinţesă între coconii fraţi şi surori, cărora nici cartea, nici buna-cuviinţă nu le-au rămas străine.

Şi timpul trecea. Ea se făcuse o domnişoară frumoasă, dar prinţul fermecat mult aşteptat nu se ivise încă printre liota de pretendenţi *la mâna casnică a gândirii* ei sănătoase.

Şi se ţineau baluri de poveste în casele Racoviţenilor din capitală, unde, evident, era invitată şi Ana, spre a se putea face cunoscută în societate şi a-şi cunoaşte alesul visat (pentru că internetul nu-şi făcuse încă intrarea în viaţa tinerimii virtualizând-o de tot şi diversificându-le tinerilor înclinaţiile cele cu ofuri şi ahuri de la brâu în sus, gen „of, inimioară" şi cu chimie experimentală mai la vale, gen „eu te vreau pe tine, tu nu vrei la mine, ah ce bine fu, asta seară nu!, cum te cheamă, tu?").

Pe atunci, feciorii şi fetele trebuia musai să se vadă cu ochii lor proprii, să se evalueze *după vorbă, după port,* după zâmbet, după grăitoare tăceri, până ca EL să cuteze să-i ceară ceremonios un dans, fără ca EA să ceară mai întâi din priviri încuviinţarea părinţilor, prezenţi şi ei neapărat, fiindcă, să nu uităm, nici televizorul nu dădea semne c-ar vrea să năvălească în casele noastre cu poveştile cele de iubire năbădăioasă dintre salam, muşchi ţigănesc şi vreo minune de Zarază de-mpărat de Ferentari ori de Pipera...

Ana împlinise 26 de ani. Frumuseţea, graţia, dar şi dota ei făceau să roiască în juru-i tot felul de fluturi de saloane care-şi mai aduceau între timp, adică până la a se aşeza la casa lor ca stâlpi de nădejde ai familiei, şi câte-un papuc de curtezană cu purtătoarea lui cu tot, de prin Parisul cel *de cinisme şi de lene.*

Şi-a fost să fie chiar la un astfel de bal începutul unei poveşti ca un vis dintr-o noapte de Crăciun.

Ana purta o rochie de bal nou-nouţă. E o întreagă poveste şi cu rochiile doamnelor şi domniţelor de altădată, care-şi petreceau mai toate zilele lucrătoare din săptămână prin şedinţe de probă pe la casele de croitorie de lux ca să poată „la balul de sâmbătă seara" să apară cu ceva nou, fiindcă a îmbrăca aceeaşi rochie de două ori era semn de scăpătare.

Şi, la rochia generoasă în decolteu a Anei – un accesoriu meschin: un buchetel de violete de… hârtie. Ochii admiratorilor ei vizau cu păgâne pofte decolteul, dar se încurcau de buchetelul buclucaş. La un moment dat, un fante de văcăreşti (adică viţel tâmp la poarta nouă a raiului iubirii Anei) a „opinat" că pentru o astfel de rochie s-ar fi cuvenit nişte violete de Parma proaspete ca obrazul ei de roză-n care Allah a pus atâta sfântă puritate/ că până şi pe împărat să-l facă poate/ pion pe o tablă de şah… (Ei, n-o fi spus el chiar aşa, dar o spusese Omar Khayyam unei frumoase de prin grădina rozelor cu viaţă puţină de acum multe veacuri în urmă…)

S-a făcut haz de mica stângăcie a Anei, pretendenţii la… zestrea ei şi-au înteţit asaltul şi nimeni nu a băgat de seamă că unul singur dintre cei prezenţi, şi el îndrăgostit până peste zăgazurile inimii de Ana, a ieşit discret în viforul de noapte, a pornit în goana calului până la serele de la marginea capitalei, de unde, stricând somnul… paznicului de noapte, a cules cu singura lui mână validă (braţul stâng fiindu-i paralizat) un buchet generos de violete. Apoi a refăcut drumul până la palatul cu balul, a intrat îmbujorat de ger în sala cu învârtejiri de vals, a înaintat ceremonios ofitereşte, cu pas de paradă, până în faţa Anei, s-a înclinat, şi: „Îngăduiţi-mi, domnişoară Golescu Racoviţă, să vă ofer cu singura mea mână acest buchetel de violete." Nimeni nu a lăsat mărturie exactă dacă chiar acestea vor fi fost vorbele îndrăgostitului, dar eu cred că violetele au prins să râdă pân' la lacrimi ca nişte clopoţei de stea aduşi pe sania cu zurgălăi a fulgilor de zăpadă din acea iarnă ca nici o alta mai frumoasă pentru o tânără care înţelegea atunci iubirea adevărată ce înseamnă. Se spune că Ana i-ar fi răspuns: „Dacă veţi mai avea cumva nevoie de o mână, v-o ofer pe a mea".

Asta de logodnă!

Tânărul avea atunci 33 de ani şi se numea Carol Davila. Era celebrul medic venit din Franţa ca să se identifice cu istoria medicinii româneşti şi să se românizeze înnobilându-ne prin multele sale acte ştiinţifice.

Şi-a fost nuntă mare în primăvara anului 1861, aprilie 30, şi Ana purta la rochia de mireasă violete de Parma – floarea simbol a iubirii lor, şi li s-au născut mai apoi patru prunci – Alexandru, viitorul autor al primei drame moderne din literatura română – *Vlaicu Vodă,* Elena (Petricari), Zoe (Cuţarida) şi mezinul Carol Nicolae.

I-a fost soţului său colaboratoare de nădejde în munca lui şi, deopotrivă, s-a îngrijit de buna funcţionare a Azilului de orfane înfiinţat prin donaţie publică de Elena Cuza (1000 de galbeni), susţinut mai târziu şi de Regina Elisabeta.

România îi datorează infinită recunoştinţă lui Carol Davila pentru multe realizări traductibile în iubire de ţara de adopţie, el fiind francez, cu precădere înfiinţarea primei Şcoli de Medicină şi Farmacie de la noi, şcoală ai cărei absolvenţi obţineau (când obţineau!) diplomă de licenţă recunoscută în toată Europa. Soţiei sale, Ana, îi datorează o adâncă plecăciune pentru munca ei de instruire şi educare a copilelor fără părinţi de la Azilul „Elena Doamna" din dealul Cotrocenilor. Chiar în curtea amintitului azil avea să se mute ea sub iarbă la vârsta de 40 de ani, după nefericita zi de 13 ianuarie 1874 când, din nebăgare de seamă, un farmacist i-a dat, în loc de chinină, stricnină.

I s-a adăugat sub iarbă zece ani mai târziu şi Carol Davila. Monumentele lor funerare au fost înscrise din anul 2010 pe lista monumentelor istorice din Bucureşti, ca şi bustul *Dr. Davila,* realizat de Constantin Brâncuşi şi amplasat în curtea Spitalului Militar; deşi placheta de bronz cu efigia generalului doctor Carol Davila şi capul micii sculpturi de pe soclul din dealul Cotrocenilor, la capătul străzilor de astăzi Ana Davila şi Nicolae Paulescu, au ajuns în anii tranziţiei dinspre nimic înspre niciunde, anii cei cu jungle noi, la fiare vechi…

În 1890, sculptorii Karl şi Carol Storck au realizat sculptura reprezentând-o pe Ana în costum naţional, alături de ea cu simbolul copilăriei nefericite – o copilă sărmană cu picioarele goale, cum erau cele de a căror educaţie se îngrijise ea la Azilul pentru orfane. Este primul monument sculptural din Bucureşti închinat unei femei.

Tot Karl Storck avea să realizeze statuia lui Carol Davila din faţa Facultăţii de Medicină din capitală.

În pictură, Ana Davila a fost reprezentată de Sava Henţia (care era profesor de desen la Azilul „Elena Doamna"), de Theodor Aman şi, în fotografie, de Carol Popp de Szathmari.

Doamna Ana Davila, fosta domnişoară Ana Golescu Racoviţă, rămâne astfel în memoria romanţioasă a fetelor care mai visează poate la zburători cu negre plete care să le răpească din turnul vieţii lor monotone şi să le deschidă căile iubirii într-o fără de bătrâneţe tinereţe şi o viaţă… puţină, chipul feciorelnic aprins de fiorii iubirii de la prospeţimea unui buchet de violete culese de un îndrăgostit care nu s-a temut de frigul iernii, într-o noapte de poveste înscrisă în răbojul destinului ca o viaţă de om.

Acest plan al romanului împleteşte naraţiunea faptelor cu îndelungi pasaje lirice, exprimate prin sonete, cântece de dragoste, versuri de iubire pastorală atât de mult răspândite în epoca medievală, unele aparţinând unor poeţi cognoscibili citaţi sau nu la subsolul paginii, altele identificabile în Cervantes însuşi.

Dar cea mai interesantă cheie de lectură este *semnificaţia personajului eponim* şi, în mod deosebit, *infrastructura textului.*

Don Quijote a devenit, odată cu trecerea celor patru secole de când i-a dat naştere Cervantes, un *arhetip.* Dincolo de întâmplările bizare în mijlocul cărora se află, Don Quijote nu este neapărat prototipul unui nebun, deşi comportamentul său aşa ni-l recomandă. Nebunia lui nu este una patologică, ci mai curând o „nebunie cuminte", salvată de *erudiţia* lui, pe de o parte, şi, pe de altă parte, de *fascinaţia către visare,* prezentă în fiecare dintre noi. Ruptura de realitate nu este numai apanajul nebunilor, ci şi a celor ultralucizi, dar împătimiţi uneori de o idee fixă, pe care o urmăresc ca pe un miraj ispititor, în timp ce tuturor celorlalţi le scapă. Probabil doar oamenii clădiţi pe acest tipar au devenit Newton, Galileo Galilei ori Einstein. De aceea Don Quijote a fost iubit şi va fi iubit în toate timpurile, cu toată nebunia lui plină de atâta înţelepciune.

Ceea ce frapează pe cititorul avizat din secolul XXI este o *tehnică de inserţie* a pasajelor epice, copleşitor de numeroase, dar ingenios împletite, reuşind să ţină sub control o galerie imensă şi variată de personaje, care se regăsesc contrapunctic, subliniindu-se prin contraste, simetrii ori simboluri. Textul are *farmecul povestirilor orientale,* ca în poveştile Şeherezadei din *O mie şi una de nopţi,* cu protocolare formule iniţiale şi ample digresiuni, cu inserţia unor povestiri în ramă ca în *Decameronul* lui Boccaccio (vezi *Nuvela curiosului nestăpânit,* descoperită în cufăraşul cu cărţi vechi al hangiului, citită de prietenul preot al lui Don Quijote întregii adunări de la han), dar şi detalii compoziţionale surprinzătoare pentru un roman de la începutul secolului al XVII-lea: trecerea din planul iluzoriu al textului în planul cvasirealităţii ori invers, comunicarea planului personajelor cu planul autorului ori tălmăcitorului (într-o povestire, personajul captiv la Istanbul mărturiseşte că a fost rob alături de însuşi Cervantes, amănunt prezent în biografia autorului; în partea a doua a romanului, tălmăcitorul primei părţi devine personaj alături de Don Quijote; personajul principal comentează textul apocrif care circula sub numele altui autor etc.). Au urmat apoi câteva secole de rigoare compoziţională sub zodia lui Voltaire, Balzac, Dickens, Tolstoi ori Hemingway. Şi abia după aceea apare, în literatura americană mai întâi, apoi în literatura lumii, în general, o proză care, aparent, dă uitării criteriile rigorii, amestecând texte atât de disparate, intersectându-se într-un joc al fulguraţiilor de idei din varii domenii, conjugând ficţiunea cu amănuntul biografic, adoptând cu naivitate colajul literar, eludând cu seninătate legile Copyright-ului etc. Or, tocmai aceste aspecte sunt prezente, în mod surprinzător, şi în romanul lui Cervantes. O lectură atentă descoperă această împletire de parfum arhaic al povestirilor orientale cu spiritul intertextual al postmodernismului occidental *avant la lettre.*

Romanul *Don Quijote de la Mancha,* uşor sau dificil la lectură, rămâne unul dintre reperele fundamentale ale literaturii universale.

La pas prin satul global

Mircea Eliade în India

Ion PĂTRAȘCU

Dacă ne întoarcem în timp, nu mult, aflăm o poveste frumoasă, scoasă parcă din caseta cu bijuterii a interferențelor culturale româno-indiene. Într-un fel, continuăm povestea începută în articolul din ianuarie a.c., când îi aveam la un loc pe Mihai Eminescu și Rabindranath Tagore, fiecare poet național în țara sa. Întâlnirea lor era intermediată de scriitoarea bengaleză Amita Bhose, devenită un eminescolog de prim rang. Povestea respectivă se încheia cu un minunat portret făcut lui Mihai Eminescu de filosoful, istoricul în religii și scriitorul Mircea Eliade. În cele ce urmează vom regăsi protagoniști din prima parte a poveștii noastre, precum Tagore și Eliade, care dialoghează într-un mirific mediu bengalez. Apoi, eroinele principale, Amita Bhose și Maitreyi Devi, au și ele propriile fire, care le leagă de România.

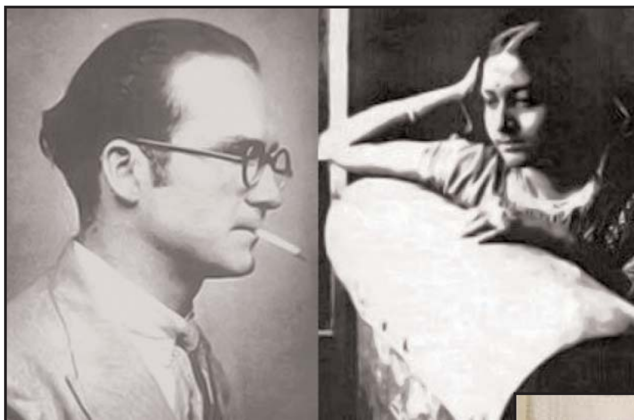
Cu Mircea Eliade avem de parcurs un traseu mai lung, pe coordonate istorico-culturale, filosofico-religioase și geografice. El ajunsese în India cu o bursă (acoperită în comun de statul român și un maharajah indian) pentru a studia sanscrita și yoga la Universitatea din Calcutta (1929-1931). Acolo, are șansa să beneficieze de îndrumarea unui mare filosof și scriitor indian, Surendranath Dasgupta, al cărui discipol devine în foarte scurt timp. Își spunea cuvântul pasiunea lui pentru istoria, filosofia și religiile indiene care, ca preferință, la el urmau după cultura italiană. Interesul lui Eliade nu se limita la aspecte de suprafață, de natură exotică. Vizita lui în India era una inițiatică, pornind de la convingerea că numai ajungând la sursă putea deveni un inițiat. Dorința de a merge la izvoare i-a fost stimulată și de lucrarea unui filosof francez despre marii iluminați indieni, lucrare care, după aprecierea lui Mircea Eliade, era scrisă mai mult din imaginație. *Atunci,* preciza el, *s-a născut în mine neîncrederea în diletanți, teama de a nu mă lăsa păcălit de un amator, dorința tot mai aprigă de a merge la izvoare, de a consulta exclusiv lucrările specialiștilor, de a epuiza bibliografia.*

Pe Mircea Eliade India l-a acaparat complet, astfel că, din motive științifice, dar și personale (după cum vom vedea) se hotărâse să se convertească la hinduism și să rămână definitiv în India. Nu s-a întâmplat acest lucru, însă el a terminat cu brio studiile de yoga și de sanscrită, încununându-le cu o teză de doctorat foarte bine apreciată de inițiații indieni, teză pe care a publicat-o sub titlul *Yoga: Essai sur les origines de la mistique indienne* (1936). Cert este că vizita și studiile la Universitatea din Calcutta l-au influențat puternic pe plan filosofic și religios. Stau mărturie lucrări capitale ale sale: *Istoria civilizațiilor și ideilor religioase* sau *Tratatul de istorie a religiilor.* El recunoaște transferul de filosofie indiană în opera sa. Recunoaște deschiderea pe care această vizită la izvoare i-a asigurat-o spre istoria, cultura și religia indiană, universuri care-i păreau de nepătruns.

Pare mulțumit de ceea ce a acumulat în spațiul de spiritualitate al Indiei, atunci când afirmă că *eu, cu lumina mea, sporesc a luminii taină.* Cât despre religie, istoricul în domeniu consideră că aceasta este un fenomen uman, social, lingvistic și economic. Tot el ne luminează asupra termenilor de profan și sacru sau cu privire la unitatea indivizibilă a istoriei spiritului uman. După experiența indiană, Mircea Eliade a abordat frecvent problema miturilor, apreciind că *este greu de închipuit istoria culturilor, a valorilor spiritualității umane fără mituri.* El chiar se întreba: *cum ar fi arătat creația eminesciană fără Hyperion?*

Cunoscut ca pasionat, îndrăzneț, înarmat cu o formație precisă de indianist, scriitorul Mircea Eliade oferă cititorilor pagini memorabile de istorie, religie și cultură indiană. Nu trebuie decât să deschidem lucrări literare precum *India, Biblioteca maharajahului,* sau nuvelele fantastice *Nopți la Serampore* sau *La țigănci.* Volumul *India* nu este o poveste unitară, ci o suită de fragmente care transmit eternul indian, contrastele puternice de la o zonă la alta, dar și de la o comunitate umană la alta. El descrie acea lume interesantă, pe care o vede ca pe *un mare depozit de semnificații ascunse.* Surprinzătoare ne poate părea descrierea nopților din Sud când, ne spune autorul, *poeții și gânditorii indieni rămân prea mult timp cu ei înșiși... când singurul tovarăș dorit este Dumnezeu sau femeia.* De la el aflăm și semnificația migdalei (simbol al reverenței și al dragostei divine) în raporturile dintre maestrul spiritual și discipol: dacă din migdalele aduse de discipol, maestrul îi oferă și lui una, atunci el va considera că s-a bucurat de dragostea supremă.

Biblioteca maharajahului tratează aspecte ale vieții intelectuale, presărate cu descrieri ale întâlnirilor lui cu personalități de seamă indiene. L-a cunoscut pe Mahatma Gandhi, nu direct, ci în postura neplăcută a celui acuzat de incitare la arderea hainelor englezilor. În volum, sunt consemnate pe larg convorbiri cu Rabindranath Tagore. Curios din fire, Mircea Eliade își întreba interlocutorul ce-ar putea învăța Occidentul de la India. Răspunsul primit are înțelesuri profunde: *India poate arăta Europei nu un adevăr, ci o cale, calea pe care noi o batem aici de patru mii de ani. De la India se poate învăța că viața spirituală e bucurie, e voluptate și dans, câteodată tumultuoasă și sălbatică, asemenea ploilor Bengalului, altădată calmă și elevată, precum culmile himalayene. ...Viața spirituală e inocență și e libertate, e dramă și extaz... Păcatul cel mare este să te împotrivești bucuriei, vieții pe care ți-a dat-o Dumnezeu... Pentru mine, toate aspectele acestea se integrează unul în altul, căci fiecare înseamnă ritmul și bucuria vieții, înseamnă zeițe care cântă și plâng pe fiecare boabă de rouă, în fiecare fir de iarbă, în fiecare gând și faptă de-a noastră.* Tot Tagore îi vorbea de o anumită datorie pe care individul o are față de sine, temă reluată adesea de Mircea Eliade. Volumele menționate sunt mărturii ale călătoriei lui inițiatice în India, într-o lume prea puțin cunoscută sau catalogată simplu drept exotică. Autorul lor are marele merit de a fi imprimat textelor sale o notă evidentă de autenticitate și prospețime – spun criticii literari – care a deschis o perspectivă inedită asupra unui spațiu neînțeles.

Într-un asemenea context spiritual indian, complex și fascinant, cu practici oculte dintre cele mai surprinzătoare, s-au născut și nuvelele fantastice ale lui Mircea Eliade: *Nopți la Serampore* și, cam în aceeași notă, *La țigănci,* în care sunt abordate teme filosofice precum timpul profan și timpul sacru, caracterul iluzoriu al timpului și spațiului, posibilitatea existenței unor universuri paralele, a două lumi, una reală, profană, „de aici" și cea sacră, „de dincolo". Sunt aduse în prim-plan personaje care trăiesc experiențe deosebite, într-o alegorie a trecerii spre moarte. Autorul realizează o îmbinare măiastră a fantasticului cerebral cu o încântătoare descriere cursivă, dovedind un real talent natural de povestitor.

În periplul meu prin India am călcat și pe potecile pe care, în anii '30 ai secolului trecut, Mircea Eliade se încărca cu spiritualitate indiană. Citind astăzi lucrările indianistului Mircea Eliade, locurile și monumentele le văzute apar într-o gamă mai largă de culori, cu simbolurile lor originale. Aș exemplifica cu Templul de aur din Amritsar, pe care autorul îl descrie cum nimeni altul: *Parcă ar fi o jucărie, într-atât de perfect și de ireal se ridică din luciul apei, oglindindu-și turlele aurite și crenelul poleit. E nefiresc și înmărmuritor templul acesta din mijloc de lac, lângă care se adună zeci de mii de adepți ai religiei Sikh: bărbați înalți, cu turbane de mătase colorate, cu bărbi de războinici, încinși cu brâuri scumpe, cu pumnale și iatagane; femei cu pijamalele lor neprețuite, în culori ce odihnesc privirea, cu cosițe negre și parfumate pe umeri...*

Povestea noastră nu se rezumă doar la filosoful, istoricul religiilor și scriitorul Mircea Eliade, ci și la ipostaza lui de tânăr, invitat să locuiască la familia mentorului său, unde se trezește față în față cu fiica gazdei, Maitreyi Devi. Și, astfel, nu după mult timp, între europeanul slăbănog și cu ochelari (cum era perceput în acel mediu), de 23 de ani, și enigmatica bengaleză, de numai 16 ani, începe să se înfiripeze ceea ce s-a dovedit a fi o dragoste imposibilă. Idila lor, scurtă cum a fost ea, a rămas o frumoasă poveste de roman, de fapt, pentru două romane, cu personaje reale, în carne și oase. Prima variantă ne-a fost oferită de Mircea Eliade, în romanul *Maitreyi* (cu eroii principali Allan și Maitreyi), apreciat de critică drept roman erotic, care i-a adus faimă și, se pare, o sumă frumușică de bani, din premiul primit la scurt timp. Eroina romanului, cu numele adevărat de Maitreyi, ne apare ca o poetă în formare care, la 15 ani, debuta cu volumul *Uditta* (*Răsăritul*), prefațat de Rabindranath Tagore. Ea este Maitreyi *Devi* (Devi = zeiță). Aflăm astfel că, în India, atunci când te adresezi unei femei îi folosești numele de botez, la care adaugi Devi, pentru că ea este considerată atât zeiță, cât și mamă. De altfel, imnul național al Indiei începe cu *Plecăciune mamei.*

Romanul lui Mircea Eliade este centrat pe dragostea neîmplinită a celor doi tineri din Calcutta (nu din Verona), care erau despărțiți de tradiții, religie, prejudecăți și chiar de continente. Filmul de dragoste se rupe în momentul în care părinții fetei află de idilă și decid să-l dea afară din casă, imediat, pe curtezan. *În acel moment,* se confesează el, *am simțit că, pierzând-o pe Maitreyi, pierdeam întreaga Indie.* După convingerea lui Eliade, acel deznodământ decurgea din incompatibilitățile, la nivel afectiv, emoțional și structural, dintre civilizațiile europeană și orientală. Succesul romanului *Maitreyi* se datora faptului că el aducea informații inedite, dintr-o lume puțin cunoscută, printre care a avut grijă să strecoare și suficiente elemente erotice, care i-au sporit cota de piață. Pentru mulți critici era evident că, în acest punct al narațiunii, a intervenit și imaginarul eliadeian.

După patru decenii află și scriitoarea Maitreyi că devenise eroina romanului lui Mircea Eliade. A luat notă cu neplăcere de alegațiile de natură sexuală ale autorului, precizând că scenele de amor din acel roman nu au existat. Se apropia de 60 de ani când s-a decis să-l întâlnească pe Mircea Eliade și așa a pornit, în 1973, spre Universitatea din Chicago unde filosoful și scriitorul român era profesor. Din datele publice reiese că între ei a avut loc o revedere civilizată. Dacă au mai simțit vreun fior, dacă cele patru decenii trecute estompaseră complet amintirile de la Calcutta, numai ei puteau ști. Cert este că, după această revedere, poeta și romanciera Maitreyi Devi i-a dat replica lui Mircea Eliade cu romanul *Dragostea nu moare* (*Na Hanyate* / *It Does Not Die*, variantele în bengaleză și engleză). În romanul său, Maitreyi este Amrita, iar Mircea Eliade rămâne Mircea. Și acesta este tot un roman de dragoste, de analiză psihologică, un roman al autenticului și al experienței, cum îl încadrează specialiștii în domeniu. Cele două romane, ambele autobiografice, semnate de autori deosebit de sensibili și talentați, sunt considerate o uniune spirituală între două lumi diferite, care se acceptă și se completează reciproc, care se admiră și se prețuiesc. Autorii nu se mai află printre noi, însă, chiar de ar fi, o eventuală întrebare a noastră despre ce este real și ce este ficțiune în scrierile lor ar rămâne în mod sigur fără răspuns.

Vecina mea, Africa

Dușmanii păcii

Nicolae MELINESCU

Denumiți teroriști, extremiști violenți, rebeli, islamiști, dușmanii păcii apar pe arii tot mai întinse ale globului. Atacurile lor împotriva unor instituții de stat, centre comerciale, cartiere de locuințe, universități și, mai ales, împotriva civililor sabotează în primul rând pacea individului și, prin vulnerabilizarea lui, a întregului sistem social, comportamental și cultural din care acesta face parte. Acțiunile lașe și brutale ale militanților din bande habotnice puse la cale în obscuritate și anonimat vor să dărâme comunitățile care i-au primit pe ei, pe părinții sau pe bunicii lor, comunități care încă îi mai creditează cu un grad decent de civilizație, ceea ce pare să-i fi întărâtat și mai mult.

În februarie 2018, un cuplu de vârstnici britanici stabilit în Africa de Sud încă de prin anii 1970 a dispărut în condiții dramatice și din motive necunoscute. Poliția a început cercetările și incidentul părea să intre în rutina uitării, dar el a fost interpretat ca un semnal de alarmă. Inițial, a fost exclusă varianta unui act terorist. Lloyd Ramovha, purtător de cuvânt al poliției din Kwazulu–Natal, a declarat în numele unităților speciale că Africa de Sud este mai mult decât pregătită să prevină atentate cum au fost cele care prea des au zdruncinat și au îndoliat țări africane cum au fost Kenya, Mali, Somalia sau Nigeria. Experți locali au confirmat faptul că țara cea mai industrializată a continentului negru nu are informații despre existența vreunui grup de militanți islamiști care să acționeze pe teritoriul său. Comunitatea confesională musulmană totalizează doar 2 la sută din populație. Ministerul britanic de Externe a avertizat, însă, că există pericolul atacurilor islamiste care îi vizează pe cetățenii străini după dispariția cuplului răpit în februarie. Un avertisment similar a fost publicat de Statele Unite și de Marea Britanie în iunie anul trecut, dar el s-a dovedit o alarmă falsă. Anul acesta, avertismentul de la Foreign Office a fost mai detaliat, analiștii săi au precizat că teroriștii ar putea să țintească locuri aglomerate, piețe, complexe comerciale sau gări din marile orașe, după ce mai multe știri de presă au relatat despre călătoriile unor sud-africani în Siria, Irak și Libia, adevărate fabrici de militanți islamiști. Directoarea operațiunilor pentru Africa din Consorțiul de Cercetare și Analiză a Terorismului, Jasmine Oppermann, a ținut să desființeze asemenea informații, considerându-le exagerat de alarmiste, dar umbra amenințătoare a jihadismului nu părăsește țările africane.

În primele două luni ale lui 2018, Nigeria a fost din nou zguduită de acțiunile grupării islamiste Boko Haram, cea care din 2009 atacă sălbatic sate și mici localități din statul Borno din nord-estul Nigeriei, pârjolește pășuni, răpește tinere pe care le dă cadou drept mirese militanților cei mai dedicați cauzei fundamentaliste. Cu o armată bine antrenată și echipată care numără între 15 și 20 de mii de combatanți, gruparea domină împrejurimile capitalei statului, Maiduguri, și pădurea Sambisa, de unde lansează campanii devastatoare de teroare și omor sub stindardul „Grupul poporului sunna pentru rugăciune și război sfânt”. Forțele federale duc o luptă continuă împotriva insurgenților, care acționează la bordul unor vehicule blindate, camionete pe care sunt montate mitraliere grele și lansatoare de grenade reactive. Ciocnirile dintre islamiști și armata națională sunt adevărate bătălii cu morți și răniți de ambele părți și cu rebeli capturați. Sute de procese au fost deschise de la începutul anului împotriva unor indivizi acuzați de apartenența la Boko Haram. Pe măsură ce sunt condamnați, atacurile devin și mai sângeroase. Un tribunal din nordul Nigeriei a încercat calea clemenței și a dispus eliberarea a 475 de suspecți, care au acceptat să urmeze un program de reabilitare și reinserție socială. Între timp, continuă cea mai cuprinzătoare investigație legală a insurgenței islamice. Recent, primul terorist acuzat de participarea la răpirea celor 270 de eleve de la Colegiul din Chibok în 2014 a fost condamnat la treizeci de ani de închisoare cu regim sever. În cei aproape zece ani de când a apărut pe harta terorismului din zona Nigeriei și a Ciadului, Boko Haram a provocat moartea a douăzeci de mii de civili și migrarea a mai mult de două milioane cinci sute de mii de oameni, care s-au refugiat în țările vecine.

Asociațiile pentru apărarea drepturilor omului au criticat modul în care autoritățile tratează cazurile

de terorism. Unele acuză guvernul federal că nu mobilizează suficiente forțe și mijloace, altele susțin că procesele suspecților sunt amânate fără motiv luni și chiar ani până la pronunțarea sentinței. Ministrul Justiției a anunțat în octombrie anul trecut că 45 de suspecți Boko Haram au fost condamnați, 468 au fost achitați și 28 au rămas în arest în așteptarea deschiderii proceselor lor.

Cu câteva săptămâni în urmă, un nou atac a creat confuzie în privința liniei pe care ar trebui să o urmeze guvernul federal, pentru că nici flexibilitatea și clemența în tratarea suspecților și nici demonstrațiile de forță nu au descurajat actele teroriste. Potrivit martorilor oculari, într-o seară de februarie, militanții Boko Haram au descins din camionete echipate cu mitraliere de câmp și lansatoare de grenade reactive la școala din localitatea Dapch, din statul Borno. Cu salve de automate, islamiștii au ajuns la clădirea școlii, au răpit peste 110 tinere, iar doi adulți au fost împușcați mortal. De groaza atacului, localnicii s-au refugiat în pădure și au rămas ascunși până dimineață. Președintele Muhammadu Buhari a declarat incidentul un dezastru național și le-a cerut comandanților armatei și poliției să mobilizeze toate forțele necesare pentru salvarea ostaticilor. Ministrul Apărării a fost numit șeful comisiei de anchetă. O demonstrație de forță aparent impresionantă, cum au mai fost multe altele. După răpirea elevelor din Chibok, până și Națiunile Unite au sesizat gravitatea incidentului și au solicitat măsuri urgente de salvare a tinerelor sechestrate. După patru ani, câteva zeci dintre ele au reușit să se salveze prin forțe proprii, dar Boko Haram a difuzat pe rețelele sociale imagini cu fetele rămase încă ostatice. La un moment dat, autoritățile au inițiat tratative de eliberare a elevelor în schimbul punerii în libertate a unor militanți condamnați. De trei ori negocierile cu teroriștii au eșuat în ultimul moment și schimbul nu a mai avut loc.

Ceea ce descurajează în aceste pertractări este agresivitatea și aroganța liderilor grupării, chiar și în cazurile în care înregistrează pierderi și sunt copleșiți de armata federală. La începutul anului, Abubakar Shekau, comandantul celor trei facțiuni ale Boko Haram, a declarat că oamenii săi sunt bine-sănătoși, că unitățile sale sunt active și operaționale la numai o zi după ce președintele anunțase victorii zdrobitoare. Într-un mesaj video, Shekau afirma: „Poliția și armata, toți cei care ne necăjesc nu pot face nimic împotriva noastră și nu obțin nimic. Noi am efectuat atacurile din Maiduguri, Gamboru și Damboa.” Oficial, asemenea acte de o violență cumplită sunt manifestări disperate ale insurgenților în căutare de hrană, arme și muniție. Scopul declarat al grupării Boko Haram este întoarcerea civililor spre Islamul ultraconservator prin teroare, prin supunerea celor mai umili unor comandamente extreme din care sunt excluse libertatea, voința proprie, demnitatea individuală. Totul trebuie sacrificat, în viziunea Boko Haram, unui mecanism rigid doctrinar, în care omul, ca unitate motrice, nu mai există. Shekau afirma într-una dintre înregistrările sale video că tihna, pacea comunităților sunt stări placide care omoară credința. Le revine rebelilor pe care îi conduce misiunea sacră să trezească și să impună vigilența și fervoarea credinței. Strigătul de luptă al islamiștilor, „învățătura occidentală este un sacrilegiu”, se poate traduce și prin 1.400 de școli distruse, 2.295 de profesori asasinați, peste mie de tineri și tinere răpiți. O parte dintre ei sunt eliberați contra unor sume de răscumpărare plătite de familii. Banii obținuți finanțează noi și noi operațiuni sângeroase. Liniștea studiului, lumina cărții neliniștesc și tulbură minți tenebroase și ignorante, care nu știu decât recurgerea la violență, la arme și asasinarea păcii: o răzbunare stupidă, o formă de incompatibilitate socială provocată de înțelegerea habotnică a credinței, privită ca un instrument de opresiune și nu de eliberare și înălțare sufletească.

Terorismul african are un centru de putere extrem de periculos pe coasta opusă geografic Nigeriei, în Somalia. Al Shabaab, „Tinerii”, acționează sub comanda „fiți violenți, nu vă fie frică de moarte!” Modus operandi: raiduri armate, răpiri, asasinate, explozii cu mașini-capcană. Aflați într-o profundă criză de încredere și sub presiunea lipsei de fonduri și a hranei, militanții islamiști storc și ultimii bani de la pescari, de la păstori, de la micii negustori. Centrul și sudul Somaliei, controlate de la Shabaab, sunt scena unor atrocități cotidiene, săracii prea săraci ca să contribuie la Jihad sunt executați sub acuzația de criminali, homosexuali sau trădători.

După revederea de la Chicago, Maitreyi recunoaște, chiar prin titlul cărții, că *dragostea nu moare.* Deși avea o familie fericită, un soț iubitor, ea se simțea neputincioasă în fața amintirilor care năvăleau asupra ei. Amrita, eroina ei, a făcut un legământ față de o iubire pasională, care este de un lirism mișcător, cu simboluri pe care numai în Orient le poți întâlni. *Mă leg de tine, pământule, că eu voi fi a iubitului meu și a nimănui altcuiva. Voi crește din el ca iarba din tine. Și cum aștepți tu ploaia, așa îi voi aștepta și eu venirea.* În romanul lui Mircea Eliade, dragostea pentru Allan fusese *poruncită din cer,* așa că, înainte de a i se dărui, ea oficiază *o logodnă mistică,* ai cărei martori erau lacul, pământul, pădurea și cerul, elemente cosmice care pun iubirea sub semnul predestinării. În *Dragostea nu moare*, Amrita vorbește de imaginea irezistibilă a iubitului ei, pe care o privea cu fascinație. *Nu voiam să mă mișc de lângă el... un fluture părea să-și fi desfăcut aripile pe umerii mei. Aș fi putut să zbor cu ușurință. Mircea și-a îngropat din nou fața în mâinile mele. Cerul a coborât pe pământ, soarele și cerul păreau una cu pământul; am rămas fără cuvinte, țintuită de greutatea unui sărut.* A fost ceea ce, într-un volum de poeme și confesiuni despre Mircea Eliade, Maitreyi numea *În arșița dragostei.* Din amintirile de nestăpânit, pornea, la un moment dat, și acest mesaj al lui Maitreyi pentru Mircea Eliade:

Fii sigur că am să netezesc cerul/ Și am să umplu lumea de lumină într-o noapte fără lună./ N-ai decât să stai cu spatele întors la mine./ Am să-ți umplu cerul cu cântece/ Iar tu n-ai să știi/ De unde vine revărsarea aceasta de lumină.

Pentru final, ce s-ar mai putea adăuga? Poate tot un gând de-al Amritei pentru Mircea. De fapt, un monolog:

– Nu fi desnădăjduită, Amrita, vei reuși să aduci lumină în viața lui.
– Când?, întreb eu cu disperare,
– Când îl vei întâlni pe Calea Lactee.

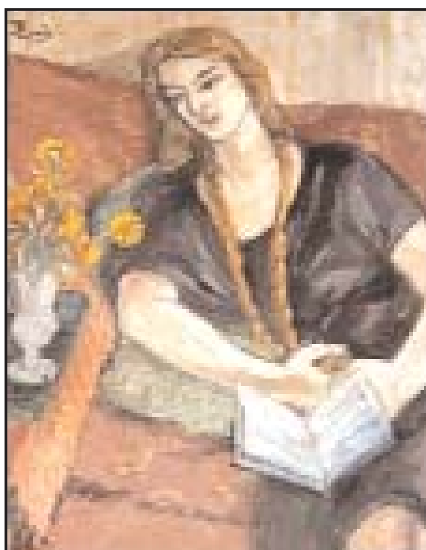
Pe undeva, pe acolo pe sus, se află protagoniștii acestei frumoase povești de dragoste și, concomitent, ai unui episod luminos din legăturile spirituale tradiționale româno-indiene.

Vecina mea, Africa

La adăpostul scuturilor umane, locuitori ai satelor izolate sunt omorâți cu pietre pentru adulter, pentru spionaj în favoarea serviciilor kenyene, toate comise cu cruzime și ipocrizie. Unul dintre foștii conducători ai mișcării, Hassan Dahir Aweys, care s-a pocăit în 2013 în schimbul unei generoase grațieri, a declarat că scopul insurgenților este „un guvern islamic, fără amestecul puterilor occidentale în Somalia”, un obiectiv nu prea diferit de „învățătura occidentală este un sacrilegiu”, lozincă apărată de Boko Haram. După ce s-a declarat solidară și chiar și-a unit destinele de luptă cu așa-numitul Stat Islamic, „Tinerimea” jihadistă somaleză a devenit una dintre cele mai agresive și mai barbare grupări teroriste din lume. Opoziția față de campaniile Al Shabaab i-a forțat pe militanții săi să însoțească teroarea armată cu jaful. Oamenii săi îi taxează pe localnicii din zonele pe care le controlează pentru absolut orice, mai puțin accesul în moschee. Cine nu poate plăti dările își trimite copiii băieți să intre la instrucție și să se alăture forțelor grupării, iar fetele sunt vândute ca mirese pentru cei cu banii agonisiți din pirateria maritimă. Teroriștii taxează câte 20 de mii de dolari pe an la un puț cu apă, 3,50 de dolari pentru adăparea unei cămile. Anual, proprietarul animalelor de povară mai plătește 500 de dolari ca să poată face cărăușie. Camioanele care parcurg drumurile din sud spre Kenya sunt taxate de Al Shabaab cu 1.800 de dolari pe fiecare cursă. Nici îndoctrinarea habotnică nu este gratuită, fiecare comunitate trebuie să plătească 100.000 de dolari pe an în scopuri educative. Studiile de religie sunt completate cu pregătirea militară a băieților, începând cu vârsta de opt ani. „În plină adolescență, tinerii sunt complet îndoctrinați și părinții nu mai au nicio influență asupra lor”, declara Mohammed Mubarak, director la Institutul Internațional de Studii Strategice. O crimă majoră în ochii administrației Al Shabaab o reprezintă încercarea localnicilor să comunice cu lumea exterioară. Cei care îndrăznesc să discute cu lucrători ai organizațiilor umanitare sunt împușcați. Mai mult, nimănui nu i se permite să-și abandoneze și cel mai modest adăpost pentru că teroriștii se tem că așezările evacuate de locuitorii lor pot fi bombardate ca ținte în lupta oficialităților cu teroriștii.

Autoritățile guvernamentale au organizat măsuri de eliminare a islamiștilor după ce explozia a două vehicule-capcană a provocat moartea a 500 de oameni și rănirea altor câteva sute la Mogadishu, în octombrie anul trecut. Președintele american Donald Trump și omologul său somalez, Mohamed Abdullahi Mohamed, au convenit noi măsuri, americanii fiind gata să desfășoare primele unități pe teren după dezastruosul episod din 1993, când 19 militari ai forțelor SUA au fost uciși și cadavrele lor mutilate, după ce rebelii generalului Aidid au doborât două elicoptere Black Hawk. La sfârșitul lui 2017, aviația americană a bombardat o tabără a teroriștilor și peste o sută dintre ei au fost eliminați. Pentagonul a precizat că asemenea lovituri care nu amenință civilii sunt posibile datorită informațiilor primite de pe teren și a capacității sporite de identificare a țintelor. „Evaluăm permanent spațiul de luptă. Când țintele sunt sigure și sunt atacabile în limitele legii conflictelor armate vom lovi acele ținte”, a declarat general locotenent Kenneth McKenzie, directorul Comandamentului Inter-arme al SUA.

Asemenea manevre de atac-contraatac nu au rezolvat situația dramatică pe care o creează asasinii păcii. Disprețul lor față de viață, ambiția să schimbe lumea cu orice preț distrug însăși imaginea credinței pe care islamiștii o susțin și o venerează. Răspunsul cu violență la provocări violente s-a dovedit de-a lungul deceniilor sângeroase ale terorismului internațional o reacție emoțională de moment. Lumea civilizată are mijloacele și capacitatea să-și apere valorile, dar ele pot fi utile pe deplin dacă este abandonată ipocrizia politicianistă și se pun în mișcare mecanismele reale de eliminare a unor anomalii cum sunt Boko Haram și Al Shabaab.

Dispariția amenințării teroriste este condiționată de abandonarea unor standarde convenționale. Într-o țară eșuată cum este Somalia, invocarea principiilor democratice, a valorilor umaniste, are un efect minim pentru o societate împărțită în familii, clanuri și triburi. Noțiunea de bine și rău are conotații străine europenilor și americanilor. Mitraliera în mâna armatelor acestora are un rol principal de apărare. În mâna celor din Boko Haram este instrumentul puterii absolute pentru o cauză selectată arbitrar de un lider care nu conduce prin exemplu, ci prin teroare.

Din această perspectivă, pacea interioară a individului și pacea exterioară lui, cea a colectivității, devin un dușman pentru că perspectiva împăcării îi este străină culturii violenței. Un adolescent plasat de la opt ani într-un mediu al supunerii sub amenințarea pedepselor umilitoare nu are sistemul de valori care să-l ducă spre adevărata față a actelor sângeroase pe care e pus să le comită. Spălarea creierelor copiilor soldați practicată în toate zonele de conflict intern din Africa a maltratat caractere și destine pentru că mediul atrocităților a permis-o. Într-o conformație firească, pașnică, lipsită de pintenii extremismului, comportamentul distorsionat al teroriștilor nu va mai avea spațiu de manevră. Jumătățile de măsură, ipocrizia decidenților sunt realități instigatoare. În limbajul Națiunilor Unite, cuvântul *terorism* și derivatele sale au fost înlocuite cu *extremism violent,* ca și cum fenomenul terorism ar fi dispărut. Așa, extremismul va deveni din ce în ce mai puțin violent și lumea va dormi liniștită. Va fi înlocuit, oare, și cuvântul pace?!

Semn(al) de carte

Rodica Lăzărescu, *Semne de carte,* vol. III, Editura Corgal Press, Bacău, 2017

Recenzii ale unor cărți de: Ion Andreiță, Nicolae Dan Fruntelată, Ștefan Mitroi, Nicolae I. Nicolae, Elisabeta Lăsconi, Nicolae Cabel, Ovidiu Dunăreanu, Andrei Moldovan, Lorența Popescu, Ion Brad, Angela Martin, Ileana Mălăncioiu, Vartan Arachelian, Diana Dobrița Bîlea, Viorel Savin, Teofil Răchițeanu, Cornel Galben, Dinu Săraru, Mihail Diaconescu, Dumitru Ion Dincă, Adrian Țion, Liviu Ioan Stoiciu, Ioan Sbârnă, Constantin T. Ciubotaru, Sânziana Mureșeanu, Lina Codreanu.

Constantin Zărnescu, *Patimile lui Dracula,* Editura Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 2016

Concluzia romanului (...) rămâne aceea că personajul istoric Vlad Țepeș Dracula este cu mult mai reprezentativ, atracțios și memorabil decât *moștenitorul său literar-artistic și cinematografic,* Dracula, care îi calcă, în permanență, pe urme. Romancierul Constantin Zărnescu tinde să-i împace, cu toate acestea, pe istorici cu autorii de romane fantastice. E de ajuns, doar, să-i pomenim pe specialiștii americani în *metamorfozele lui Dracula:* Raymond Mc Nelly și Radu Florescu, de la Universitatea din Boston, a căror esențială concluzie, ce traversează viața, acțiunile și legendele (*Narațiunile*) despre acest strălucitor și faimos reprezentant al dinastiei Rasarabilor, rămâne un arhetip *spațial* (*carpatic*), în care se desfășoară literatura despre *teribilul cavaler Vlad Dracula Țepeș;* laturile mitico-politice ale unui triunghi: Sibiu – Brașov; Brașov – Târgoviște; Târgoviște – Câmpulung Muscel – Curtea de Argeș – Vâlcea – Sibiu, recunoscut și consacrat drept *Triunghiul de aur al Romanității.* (...)

Un roman-epopeic, postmodern, mozaicat, fragmentat, puzzle, supus unor varii interpretări critice. O operă transmodernă deschisă. (Ioan Barbu, pe coperta a patra)

Nicolae Radu, *Scrieri,* vol. I–IV, Opera Omnia, Editura Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 2017

Frumoase și îmbogățitoare narațiuni memorialistice întâlnim în scrierile medicului-scriitor Nicolae Radu – actualmente trăitor în Bourg-en-Bresse, în estul Franței. Extrase din tolba sa cu amintiri grupate în patru mari capitole – *Între războaie*, fiind vorba de perioada dintre cele două conflagrații mondiale, *Ai carte, ai parte, Alma Mater* și *Galeria Asklepios* – alcătuiesc un remarcabil volum intitulat *Memoria trăită.* (...)

Aventura autorului prin satul natal Cremenarii de Vâlcea, înseamnă, de fapt, restituirea unor amintiri aflate în depozite de memorie uitată, greu de recuperat după ștergerea mărturiilor și dispariția martorilor. (...) Autorul ne spune că „războaiele încep cu urale și se termină cu vaiete, orfani, copii din flori, văduve, infirmi”. Și se întreabă: cine câștigă, de fapt, războaiele? Răspunsul l-a primit chiar în satul său: cei care s-au întors, morții au rămas pe câmpul de bătălie, în cele mai norocoase cazuri, cu nume de eroi, atribuite unor străzi sau scrijelite pe niscai monumente. (...)

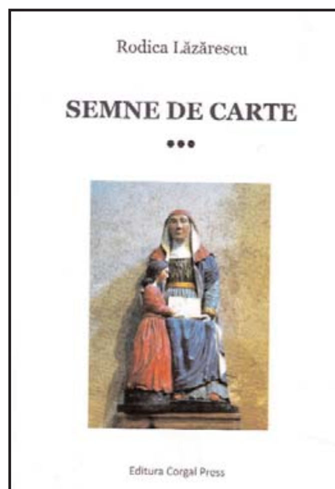
Memoriile trăite ale prozatorului-medic Nicolae Radu sunt surse de informații aflate sub colbul uitării, aduse la lumină pentru mintea și sufletul cititorului, dar mai cu seamă spre bucuria consătenilor săi, urmașii unor răzeși cu faimă în istoria neamului. (Ioan Barbu, pe coperta a patra a volumului III)

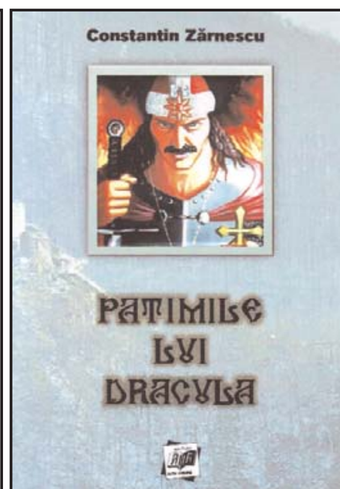
Pr. Dr. Ioan Dură, *Dar din „Râvna casei tale”,* Editura Magic Print, Onești, 2018

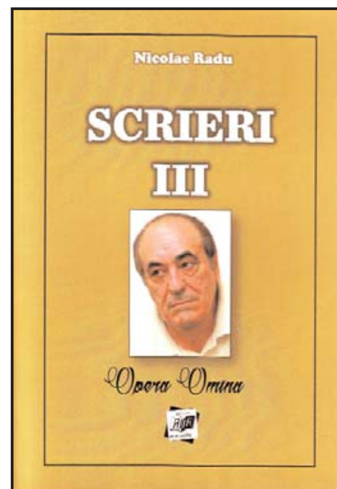
După titlu, se precizează: „Evocări istorice, comemorări, atitudini, scrisoare deschisă, pledoarii”, iar pe coperta a patra citim:

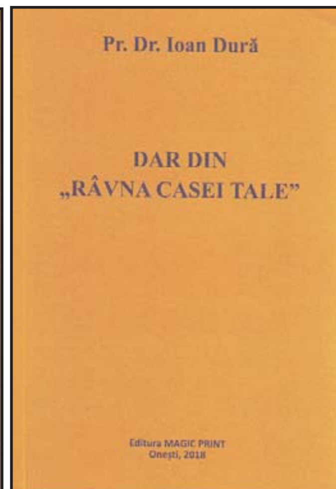
Articolele prezentate în lucrare au fost publicate în revista *Mărturie ortodoxă* pe perioada anilor 1982-1997 și vădesc interesul și dragostea autorului față de Biserica Ortodoxă Română și tot ce-i românesc. Și, spre ilustrare, amintim: Scrisoare deschisă din 1987 împotriva demolării bisericilor din București; Manifestația pentru salvarea vieții lui Ilie Ilașcu, în 1993; Scrisori-pledoarii către prim-miniștrii Belgiei și Olandei pentru sprijinirea candidaturii României la intrarea în NATO, în 1997; Pledoarii pentru o renaștere a Bisericii Ortodoxe Române.

Autorul este protopop al Olandei și Flandrei și locuiește la Bruxelles.

Păstorel Teodoreanu
Cel mai spumos dintre marii epigramiști români

Elis RÂPEANU

Bun cunoscător al lui Horațiu cu al său *carpe diem,* Păstorel și-ar fi putut lua drept motto al întregii sale opere celebrul vers *Nec vivere carminca possunt quae screbuntur aqua potoribus* (*Nu trăiesc poemele pe care le scriu băutorii de apă,* deviză repetată și de neuitata Rodica Toth).

Bahicele lui Păstorel – poezii și epigrame – depun mărturie că în zadar poruncit-a strămoșul Deceneu distrugerea viilor care cauzau starea de euforie și îndobitocire a dacilor. Niciun spor n-a avut nici filoxera, apărută în viile de pe dealurile Chițoranilor (Prahova), care a distrus, la începutul secolului XX, toate viile, în afară de cele din zona nisipoasă a Dăbulenilor; podgoriile au supraviețuit, prin renaștere, precum pasărea Phoenix, ajungând să dea licori dumnezeiești ce poartă numele de Cotnar sau Murfatlar. Umoristul și-a închinat vinului cea mai mare operă epigramatică. Buna dispoziție, euforia sunt întreținute de chefurile care se țin lanț. Un mare băutor ieșean, Victor Iamandi, fost ministru, îl numește Păhărel Teodoreanu și epigramistul îi răspunde cu un catren purtând drept motto *Râde Dracul de porumbe negre:*

Întrebat fiind cât e ceasul
De colegul de serviciu,
A răspuns, dregându-și glasul,
Patru făr-un sfert de litru.

La cârciumă, mulți sunt „dornici să-și dezlege baierele bârfelii la un pahar de vin” (Constantin Botez, Adrian Pricop, *Tradiții ale ospitalității românești. Prin hanurile Iașilor,* Ed. Sport-Turism, 1989, p. 147).

La Iași, e nelipsit de la renumitul local *Bolta Rece – Universitas Vinorum* – unde activase *cenaclul vinicol,* având buchetul de norme cunoscut sub denumirea decalogul vinului – „sucursală credincioasă a Junimei”, care introduce, după obiceiul „centralei”, o condică de prezență păstrată de Simion și Panciu – fiii lui Aristia Amira („Bolta Rece, mss. Nr. 3829, Muzeul de Literatură al Moldovei, Iași); bineînțeles, cel mai îndrăgit dintre vinuri e neîntrecutul Cotnar, despre care tatăl lui Păstorel a afirmat, la o întâlnire cu Eminescu: „Doi români numai sunt vrednici să bea Cotnarul. Unul e Ștefan cel Mare, celălalt e Mihai Eminescu.” (Al.O. Teodoreanu, *Cronică fantezistă. O întâmplare veche*, în *Tribuna,* an I, nr. 23, 14 iulie 1957) Un amănunt interesant, pentru băutorul de renume Păstorel, este faptul că în București, la o întrevedere, a fost întrecut de marele Brâncuși care, în 1924, venise pentru puțin timp în țară. (Cf. M. Handoca, *op. cit,* Ed. Litera, 1975, p. 19)

Prin cele mai multe dintre creațiile sale, inclusiv epigrame, Păstorel îmbogățește literatura „bahică”, atât de apreciată de români. El însuși, eroii săi sau cei vizați în epigrame au chef sau fac chef, așa cum face închipuitul său șef, care rimează cu chef, într-un jovial joc de cuvinte dintr-o epigramă publicată postum:

Când mă duc la șef,
Îl găsesc cu chef,
Când mă duc la chef,
Îl găsesc pe șef.

Păstorel raportează la vin până și augurii anului nou, de aceea și cârciumarii își găsesc locul în creația sa; în anul în care medicii îl obligă să urmeze o cură de ape minerale, face cârciumarilor o urare care se poate transforma ușor în blestem:

M-a ajuns amarul,
Apa și veninul,
Să vă fie anul
Cum v-o fi și vinul.

Pentru un epigramist, vinul este nu numai dumnezeiesc și domnesc, ci și izvorul civilizațiilor și al legendelor:

Și Afrodita cea în șolduri lată,
Si Joe cu alaiul lui ceresc
Nu s-au ivit din bolta înstelată,
Ci dintr-o amforă cu vin grecesc.

Deși a venerat mitologia și literatura latină, în poezia plină de snoave *Declin*, le atribuie zeilor îndeletniciri haioase: Marte își deschide o bodegă, Joe face scamatorii, Diana și-a *vârât* jivinele în cușcă și vinde praf de pușcă, Esculap vinde în târg un *ir* cu *iz de busuioc,* Neptun, *sătul de aventuri marine/ Făcutu-s-a pilot* aviator, iar Bachus, care *zi și noapte bea cât șase și prin vie umblă teleleu Tănase*, nu-și dă seama că *pân'la urmă va vedea pe Dracul/ Și că de mult s-a dus de-a berbeleacul/ Întreg prestigiul romano-grec.* Prin aceste „ipostaze”, Păstorel introduce o epigramatică nouă, în care va excela Florin Iordăchescu, care reduce figurile celebre ale istoriei și ale mitologiei la dimensiunile omului de rând, atribuindu-le însușirea sugerată de dictonul sau expresia ce le evocă. Redăm numai două exemple din creația acestuia:

Pe lespedea lui Columb:

Zace, îngropat în tină,
Cristofor Columb erou
Că, deși n-a fost găină,
Totuși a creat un ou.

Pe lespedea reginei Cleopatra:

Paralel cu piatra,
Rece, dar regală,
Doarme Cleopatra,
Tot orizontală.

Pentru poetul modest Pirin, vinul se dovedește termen de comparație care nu-l favorizează în catrenul lui Păstorel, care se limitează la succesiunea rimelor: *Lui Pirin:*

La vin
Divin
La vers
Invers.

Deși constituie tot o excepție, acest mare umorist are și epigrame, tot „potatorice”, cu 5 versuri, dar al cincilea vers dublează, de fapt, poanta – inovație pe care nu o poate realiza orice epigramist. Acest procedeu personal, remarcat de Ș. Cioculescu, nu lungește inutil epigrama, diluând-o, ci dublând poanta, al cincilea vers fiind scris cu un spațiu mai jos de celelalte patru, ca și cum ar fi un adaos ingenios separat, ca altă poantă, de care se poate ține cont sau nu. Astfel, în următoarea epigramă, având ca subiect Cotnarul și Odobeștiul, „plusul” este adaptarea unui vers din Hora Unirii, „ca pentru o nouă fraternizare” – spune Ș. Cioculescu:

Cotnarul dacă nu-l iubești,
Ca tot ce-i moldovean din fire,
No, hai la Milcov cu grăbire
Și să ciocnim un Odobești

Sau vrei să-l bei dintr-o sorbire?

E evidentă autoironia, învăluită în cochetărie, în următorul catren cu un post-scriptum:

Beau la apă ne-ncetat
Și mă plimb cu ea așa,
Bine că nu-s om de stat
Că mă fotografia.

P.S. Apa trece, setea ba.

Așa cum originaltatea unor fabule constă în „punerea unei zicători în mediul de imagini din care a luat naștere sau în adaptarea unor expresii în mediul animal” (G. Călinescu, *Cronica literară*, în *Adevărul literar și artistic*, nr. 791, 2 febr. 1936), tot astfel reușita unor epigrame constă în adaptarea ingenioasă a unor proverbe, expresii sau citate bine cunoscute dintr-un autor etc., la o situație dată, întorcându-le astfel încât să genereze poante. Iată cum speculează Păstorel proverbul *Nu tot ce zboară se mănâncă: Domnului profesor Al. R[osetti]*

Foaie verde apă chioară
Nu se mâncă tot ce zboară,
Dar mă-ntreb și eu așa:
Tot ce curge să se bea?

P.S. Apă beau și n-aș mai bea!

E evidentă tonalitatea strigăturilor populare în epigrama adresată Domnului și Doamnei G.M., în care asociază elemente aparent disparate, de fapt legume, tocmai de... apă; autorul respinge acest lichid dătător de viață pentru toată seria de legume în care preferă să se metamorfozeze, decât să bea apă...

Fă-mă, Doamne, morcov, ceapă,
Fă-mă, Doamne, tot ce vrei
Praz, dovleac, spanac, ardei,
Dar păzește-mă de apă!

Efectul poantei se bazează și pe asocierea unei perechi de antonime (tineri – bătrâni) cu altă pereche de false antonime, aranjate ingenios:

Sfrijită ca o Sfântă Vineri,
Mi-a spus o babă: la români,
Băbeasca place mult la tineri,
Pe când Feteasca la bătrâni.

Păstorel Teodoreanu a fost un maestru al jocurilor de cuvinte care nu se opresc la „coaja miezului” (Cf. Baltazar Gracian), ci care, prin asociații și semnificații, generează umor. Toate procedeele aduc concizie stilului, prin epigramă exprimând multa paucis, chiar și în poezie. Din parodiile lui se pot desprinde strofe cu înțeles independent, care pot fi asimilate epigramei. Astfel, din parodia pe nemuritoarele versuri eminesciene *La steaua*, se poate extrage următorul catren:

Aroma vinului băut
Încet la cap se suie,
Era pe când nu s-a băut,
Azi l-am băut și nu e.

Comparațiile și metaforele înnobilează catrenele lui, surprinzând cititorii epigramelor cu imagini de adânci rezonanțe poetice. Iată unul dintre cele mai poetice catrene din literatura română:

Beți, băieți, e sărbătoare
Cât paharele mai curg
Tot amurgul e-n pahare,
Curge vin și bem amurg.

Adus o viață de boem, a fost gurmand, a fost învingătorul și învinsul vinului, dar i-a plăcut și coniacul fin. Pretutindeni împrăștia voie bună, optimism, sete de viață și nu se sfia să trateze cu umor solicitările oficialităților. Când a fost chemat să-și declare venitul pentru a-și plăti impozitul, el, juristul care nu practicase Dreptul decât cel mult un an de zile, s-a prezentat astfel:

N-am venit că am venit,
Am venit că n-am venit.

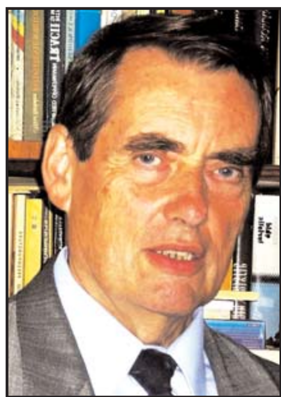
Păstorel Teodoreanu rămâne cel mai mare cântăreț al vinului – ambrozia domnească și dumnezeiască, a podgoriilor acestor dealuri binecuvântate, fie că se numesc Cotnari, Odobești, Jidvei, Valea Călugărească. Să-l cinstim cu „vorbele” inspirate ale lui Mircea Ionescu-Quintus:

Să-nchinăm paharul
Pentru Păstorel.
N-a fost nici Cotnarul
Mai spumos ca el.

Orizont SF

Prejudecata invaziei și cea a ajutorului

Dan D. FARCAȘ

În ultimele episoade, încercam să argumentez că în preajma noastră ar putea exista, foarte probabil, „hipercivilizații”, mai avansate decât noi cu sute de milioane de ani. Ele ne sunt invizibile, datorită unei „orbiri culturale” care se manifestă, între altele, și printr-un număr de prejudecăți, adânc întipărite în mentalitatea noastră, privitor la cum ar trebui să arate o civilizație extraterestră. Am prezentat deja două dintre aceste prejudecăți: *provincialismul temporal* și *prejudecata drepturilor egale.* În continuare, aș dori să schițez alte două: *prejudecata invaziei* și cea a *ajutorului.*

Conștientizarea, în jurul anului 1950, a faptului că în atmosferă apar, din când în când, „obiecte zburătoare neidentificate” (numite prescurtat OZN-uri) a dus imediat la suspiciunea că cineva, din afara Pământului, ne dă târcoale, spionându-ne, ocolind întâlnirile deschise ș.a.m.d. Iar istoria ne învață că, în astfel de situații, acel cineva, după ce va fi obținut toate informațiile necesare, va aștepta un moment oportun să ne atace. Pentru a înțelege starea de spirit care s-a creat astfel, e suficient să-l cităm pe generalul Douglas MacArthur, unul dintre cei mai distinși militari din istoria SUA, comandantul forțelor aliate din Pacific în Al Doilea Război Mondial și comandantul forțelor ONU în războiul din Coreea. El a declarat, în 1955, după trecerea sa în rezervă, ziarului *New York Times:* „Următorul război va fi un război interplanetar. Națiunile Pământului vor trebui într-o zi să formeze un front comun împotriva atacului unor ființe de pe alte planete.”

Numai că târcoalele continuă, neabătute, și azi, după mai bine de 70 de ani, fără vreun semn de invazie. Nu cumva n-am judecat bine și e vorba de altceva?

Dar șablonul cu invazia a rămas în mintea multora. Dovadă stau multe declarații ale unor personalități demne de respect, dar și nenumărate filme și romane SF, în care pământenii sunt atacați de extratereștri. Aceștia par mai avansați decât noi cu câteva sute sau, cel mult, câteva mii de ani. Este maximum ce poate imagina mintea noastră. Milioanele de ani ne depășesc. Așa cum observa Carl Sagan în cartea sa *Cosmos* (1980): „Un motiv standard în literatura SF sau OZN presupune că extratereștrii sunt, în linii mari, tot atât de capabili ca și noi. Poate au o navă spațială sau o armă cu raze diferită, dar în bătălii – iar SF-ul iubește zugrăvirea bătăliilor între civilizații – ei și noi suntem mai degrabă egali. […] Un milion de ani este foarte mult. Dacă o civilizație avansată ar sosi în Sistemul Solar, nu prea ar mai fi ce să facem în acest sens.”

Așadar, multora li se pare absolut normal ca, dacă o civilizație cosmică ar sosi pe Pământ, ea va încerca să ne cucerească și, fie să ne extermine, fie să ne transforme în sclavi sau animale domestice. Această viziune ar putea fi numită *prejudecata invaziei.*

Așa cum am estimat, cu o probabilitate de 99,99999...%, în Galaxia noastră nu există decât hipercivilizații. Ele s-au transformat între timp în *altceva.* Foarte probabil, spre deosebire de noi, au ieșit complet din găoacea animalicului. Dacă au supraviețuit până azi, înseamnă că sunt pașnice și ocrotesc tot ce e viață, conform unui *principiu ecologic,* pe care și noi începem, timid, să-l înțelegem. Dar, oricum, dacă ar fi poftit să ne ia Pământul, ne-ar fi putut cuceri și eventual extermina, cu mult mai puțină bătaie de cap, cu milioane de ani în urmă.

De aceeași natură este și *prejudecata ajutorului.* Ea are două aspecte: unul spune că niște prezumtivi extratereștri (binevoitori), dacă ar sosi pe Pământ, ar fi normal să ne împărtășească din știința și tehnologia lor, iar celălalt că în cazul unor cataclisme ei vor salva „partea bună” a omenirii (niște „aleși”, de pildă, cei afiliați la diferite secte OZN, cei 144.000 de „drepți” etc.).

Judecând însă pe baza informațiilor deja expuse, dacă o hipercivilizație ar fi în preajma noastră, în virtutea aceluiași „principiu ecologic” de care aminteam mai sus, ea ar aplica, față de noi, o politică strictă de neintervenție. Va fi astfel mult mai înțeleaptă decât am fost noi, în urmă cu câteva secole. Atunci „civilizarea” (desigur, cu cele mai bune intenții) unor popoare „primitive” a dus la dispariția unor moduri omenești alternative de a percepe realitatea, deci la îngustarea setului de instrumente ale cunoașterii aflate la dispoziția umanității. Abia la ora actuală am devenit conștienți de norocul pe care l-am avut prin faptul că civilizația chineză sau indiană au fost suficient de puternice să reziste acestui elan unificator, ele oferind astăzi științei, artei, medicinei etc. deschideri la care gândirea europeană singură nu ar fi ajuns niciodată. Abia azi ne dăm seama că am nimicit în schimb iremediabil alte izvoare, mai plăpânde, de cultură, cum erau probabil cele ale incașilor sau aztecilor. Drept urmare, acum facem eforturi să ocrotim și să valorificăm viziunile gândirii „primitive”, atâtea câte au mai rămas.

Așadar, o hipercivilizație ne-ar putea da, indirect, mesaje să nu distrugem diversitatea biologică sau culturală a Pământului. Dar ea nu ne-ar transmite, nici măcar prin vagi aluzii, propria viziune asupra realității, pentru a nu strivi specificitatea noastră, pentru a o lăsa să se maturizeze. Nu ne-ar da nici măcar dovezi ferme că este aici și că ne urmărește, deoarece chiar și o singură astfel de dovadă, dacă ar fi absolut certă, ar da peste cap toată evoluția noastră.

Ea nu ne-ar oferi nici știința ori tehnologiile pe care le posedă, întrucât acestea ar deveni imediat arme de exterminare, care, încăpute pe mâinile unor nesăbuiți, foarte posibil ne-ar grăbi autodistrugerea. Or, marea miză este, deocamdată, dacă omenirea va putea depăși această încercare.

O intervenție exterioară nu ar putea eradica, din firea noastră profundă, nici agresivitatea, setea de averi, de putere și de cucerire. Prin urmare, o hipercivilizație aflată lângă noi nu ar opri nici războaiele, nici nedreptățile, deoarece calea noastră n-o putem găsi decât noi înșine, în felul nostru, prin propriile noastre sacrificii, secol după secol, până ce și ultimul om va deveni conștient de scăderile care ne caracterizează și va înțelege nevoia de schimbare. (Va urma)

Forța și vulnerabilitățile paradisului totalitar

Mircea OPRIȚĂ

Dramaturg de certă notorietate în a doua jumătate a secolului XX, Horia Lovinescu s-a născut la 28 august 1917 în Fălticeni. Descinde din familia lui Eugen Lovinescu, în calitate de nepot de frate al criticului, văr cu Anton Holban și Monica Lovinescu. A terminat cursurile Liceului „Nicu Gane” din aceeași localitate, continuate prin cele ale Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea din București, pe care le absolvă în 1942. În teatru a debutat cu piesa *Lumina de la Ulmi* (1953), urmată de altele în care se simte tributul plătit ideologiei constrângătoare a proletcultului: *Hanul de la răscruce* (1957), *Surorile Boga* (1959), *Moartea unui artist* (1965) etc. A scris și scenariile unor filme turnate de regizorii Iulian Mihu, Mircea Săucan, Mihai Opriș și Savel Stiopul. Între 1960 și 1983 a fost directorul Teatrului „C.I. Nottara”. Treptat, autorul se orientează spre subiecte ce amestecă realitatea cu istoria și mitologia, producând un teatru de idei, cu conflicte puternice, modern și apt să-i fixeze nota personală. În această categorie se includ piesele selectate pentru cel de-al doilea volum de *Teatru* lovinescian, apărut la Editura Eminescu în 1973: *Paradisul, Și eu am fost în Arcadia, Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă, Omul care și-a pierdut omenia.* A murit în 16 septembrie 1983, la București.

Pentru noi prezintă interes special *Paradisul,* piesă jucată în premieră absolută în 1974, din care un fragment apărea în Colecția „Povestiri științifico-fantastice” cu un deceniu mai înainte (numărul dublu 257-258 din august 1965). Lucrarea folosește efectiv teme, motive, idei, personaje, decoruri și atmosferă împrumutate din anticipația distopică. Planeta Paradis este o lume huxleyană populată de Adami simpli și Adami kuklani (privilegiați), servită de roboți și condusă/stăpânită de o clică politocrată (Marele Dragon, Magul Imperial, Marele Inginer, Marele Administrator, Marele Strateg, Marele Maestru al Sloganurilor), toți aceștia subordonați Marelui Pontif. În ficțiunea sa convențională, locul are o istorie ținută secret:

MARELE PONTIF: „Paradisul a fost întemeiat de un grup de oameni bogați, care au fugit de pe Pământ spre sfârșitul primului secol al erei atomice. Locuitorii actuali ai planetei cred, însă, sau, mai bine spus, credeau – până la sosirea dumitale inoportună – că Paradisul e singurul astru locuit și că ei sunt creația unei ființe mitice, Demiurgul. De fapt, Demiurgul a fost un om genial care, recunoscând că mersul firesc al istoriei duce inevitabil la revoluții sociale, a hotărât să desființeze Munca, adică însăși temelia dezvoltării personalității umane... În felul acesta, a întemeiat cea mai stabilă societate cu putință, societatea care nu evoluează. Deci, cea mai bună.”

Iar mai departe:

„Sistemul Demiurgului a fost încontinuu perfecționat de-a lungul timpului, de către descendenții lui direcți, Marii Pontifi, singurii care cunosc, prin transmisiune, taina originii pământești a Adamilor. Între paranteze fie spus, aceasta e și explicația păstrării fizionomiei umane la Marii Pontifi. Într-o lume sistematic și progresiv dezumanizată, conducătorii au rămas singurii posesori ai principalelor atribute umane: gândirea și acțiunea. De aici puterea lor absolută.”

Nimerit accidental în acest spațiu al dezumanizării programate, Omul stabilește prompt un diagnostic corect („Paradisul, dacă există, e o excepție monstruoasă, un caz clinic de degenerescență”), intuind factorul de perturbare reprezentat de prezența sa, dar și riscurile, pentru sistem, ale eliminării brutale a purtătorului mesajului de schimbare.

„OMUL: Just! Dacă mă omori, au să spună că m-am întors în cer, și în numele meu au să-ți facă tot sistemul bucățele. Peste tot ai să dai de poza mea, cu aureolă pe cap și cu o garoafă roșie în mână. (*Pauză.*) Așa că afacerea cu moartea mea am lămurit-o, nu?

MARELE PONTIF (*gândind tare*): Da, din păcate, teroarea nu e cu adevărat eficace decât dacă e absurdă. Vezi dumneata, sistemul e atât de perfect, încât a izbutit să-i obișnuiască pe Adami cu gândul că pot fi oricând suprimați. Ceea ce nu elimină frica de moarte, ci, dimpotrivă, o stimulează în măsura necesară siguranței sistemului. Tehnica angoasei e foarte bine pusă la punct. Îi ucidem pe Adami, sub diferite pretexte, doar ca să știe că pot fi uciși. Sentimentul de gratuitate a existenței și a morții pe care-l inculcăm Adamilor a fost una din descoperirile geniale ale Demiurgului.

→

Orizont SF

Azi pot suprima și un milion de Adami, fără ca unuia din ei să i se năzărească măcar să protesteze. Dar, dacă le-ar intra în cap că pot fi uciși pentru o idee, că mor în numele Omului, de pildă, Paradisul ar intra într-o perioadă de revoluții, care s-ar termina, probabil, cu triumful mitului și distrugerea sistemului."

Sub teroarea autocratică a Paradisului, Adamii trăiesc o viață abulică, lipsită de principii etice și de țeluri. Ei își repetă cu seninătate lozincile ticluite în laboratoarele Marelui Maestru al Sloganurilor, amăgindu-se cu iluzii de tip orwelian, conform cărora sclavia înseamnă libertate, iar fericirea lor ar fi mai mare decât a șefilor și torționarilor lor kuklani. Gesturile le sunt mecanice, rivalizând cu cele ale roboților care, deveniți treptat (ca în piesa *R.U.R.* de Karel Èapek) inteligențe artificiale tot mai conștiente de sine, își îngăduie să ironizeze caricaturile de oameni pe care au datoria să-i servească.

„ROBOTUL IV: Ei da, mare scofală! Eu n-am vanități intelectualiste. Prefer un exterior izbutit, unei așa-zise bogății interioare, care până la urmă-i apă de ploaie.

ȘEFUL: Mie mi-au făcut un picior bont. Se mișcă bine, dar parcă e prea grosolan, totuși.

ROBOTUL I: Adamii n-au gust.

ROBOTUL III: Nici nu-i de mirare, pe zi ce trece devin mai sluți și mai asemănători între ei.

ȘEFUL: Și mai murdari. Fiecare din ei e o hrană de instincte tulburi, pe când noi ne simțim curați ca o farmacie. «Rațiune și acțiune», iată deviza Noului Robotism. Iar restul e porcărie. Mi-e sete de puritate!

ROBOTUL II: Apropo. Mi-a spus un coleg, care lucrează la Departamentul Construcțiilor, că Marele Inginer a propus înlocuirea mâinii cu cinci degete prin mâna cu patru degete, sub pretextul economiei de materiale.

ROBOTUL IV (*privindu-și mâna, suflă peste unghii și le lustruiește*): Cu patru degete? Când îmi fac manichiura, mie nici cinci nu-mi ajung. Imbecilul ăla vrea să ne transforme în monștri. Numai că n-o să-l lăsăm să-și facă mendrele. Chiar săptămâna trecută, la o adunare a Ligii Noului Robotism, tineretul a votat o moțiune prin care cere introducerea buricului la roboți.

ȘEFUL (*izbucnind în râs*): Ei, bată-vă să vă bată de fanți! Dar ce, fără buric faceți scur-tcircuit? În curând o să vreți și conductori indefrizabili.

ROBOTUL IV: De ce nu?

ȘEFUL: Nici chiar atâta frivolitate, băiete! Noul Robotism e o mișcare serioasă. Și, de altfel, chestia cu buricul cam miroase a erezie.

ROBOTUL I: Eu nu știu ce mai așteptăm. Adamii sunt o rasă sfârșită.

ȘEFUL (*ducând degetul la buze*): Grăbește-te încet! Deocamdată, îi ajutăm să se autolichideze. (*Arătând spre vâlvătăile de foc din fund.*) Niciodată n-au lucrat crematoriile ca acum. În curând, peste cenușa lor vom instala, pentru vecii vecilor, civilizația roboților."

Fără scopuri proprii și îndoctrinați cu dogme oficiale, Adamii își acceptă resemnați rolul de cobai într-un experiment politic stabilit de guvernanți. Adesea, iau din proprie inițiativă drumul crematoriilor, unde fac cozi nesfârșite pentru ritualul decretat al sacrificiului oficial. La fel ca în distopia lui Zamiatin, figurile acestea fără substanță și personalitate poartă numere combinate cu puteri matematice și radicali. Imaginația, cinstea, devotamentul și speranța sunt, pentru ei, valori complet necunoscute. Din când în când, însă, Adamii încremenesc privindu-se unii pe alții fără înțeles pentru supraveghetorii din oficiu, ca rămași în așteptarea unei schimbări perturbatoare a ordinii stabilite în Paradis. Asemenea tânjiri secrete vor fi eradicate prin execuții de masă, dar apariția pe planetă a Omului, primit cu uluire religioasă și ovații de către Adami, aduce în piesă turnura necesară pentru conflict.

Paradisul este o comedie, însă subiectul derulat în scenă și personajele puse să-l susțină au, indiscutabil, caracter aluziv. Spectatorii le-au simțit ca pe o referire la realități politice contemporane. Cu elemente din domeniul utopiei/contrautopiei și din registrul SF, autorul construiește aici o parabolă transparentă a puterii totalitare. Transparența aceasta avea nevoie în epocă de o perdea de fum care să deruteze cenzura, iar Horia Lovinescu o găsește facil într-unul dintre clișeele proletcultiste: întrucât dictatura se simte amenințată doar de ideea de Om și de omenesc, acestea sunt întruchipate în piesă de schematicul Rob Crew, achizitor de zarzavaturi american, ajuns șomer și împins astfel la sinucidere prin înghițire de sticlă pisată. Viziunea Paradisului ar fi, după cum sugerează finalul, propriul său coșmar survenit pe patul de spital.

Semn(al) de carte

Ioan-Aurel Pop, *„Din mâinile valahilor schismatici". Românii și puterea Regatului Ungariei medievale (secolele XIII-XIV),* Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017, ediția a II-a revăzută, adăugită și ilustrată

Românii au fost la putere în Transilvania secolelor al XIII-lea și al XIV-lea, alături de nobili, de sași și de secui, dar tot atunci a început și s-a produs treptat, dar implacabil, îndepărtarea lor ca grup distinct de la conducere. Mai întâi, ei erau de credință „grecească" și – conform mentalității timpului – nu mai puteau fi la putere într-un stat de credință „latină" campion al misionarismului catolic, într-un stat care se revendica drept „apostolic" și „marianic" (protejat de Fecioara Maria), având menirea declarată să lupte pe toate căile, inclusiv cu armele, contra „păgânilor, a ereticilor și a schismaticilor".

S-a văzut repede că acești români cuprinși în Transilvania și în Ungaria prelungeau masa poporului lor situat spre sud și spre est, că erau nesiguri în fidelitatea lor față de rege și coroană, că întrețineau, la început mai mult inconștient și intuitiv, legături cu frații lor de peste munți, de care îi legau atâtea caracteristici comune, inclusiv vechi formațiuni politice care „încălecau" Carpații.

Încrederea autorităților oficiale ale Transilvaniei și Ungariei în români a început să scadă, pe măsură ce sporea suspiciunea românilor față de aceste autorități. Era tot mai clar că, în stăpânirea solidă și în exploatarea Transilvaniei, autoritățile nu se puteau baza prea serios pe români. Mult mai de încredere pentru rege și apropiații săi erau nobilii (cei făcuți nobili de către suveran), sașii, secuii etc., adică acele grupuri de oameni – majoritatea coloniști, veniți mai de departe sau mai de-aproape – dăruite cu pământuri și apoi cu largi privilegii. (Autorul, pe coperta a patra)

Victoria Milescu, *Strada Lăcustei. Versuri,* eLiteratura, București, 2017

Ca puțini alții, Victoria Milescu știe să prefacă derizoriul în poezie, fără a marșa pe stridențe grotești, pe ostentația denunțului lumii maculate ce-o înconjoară. Lirismul său e stenic, e plin de căldură chiar și atunci când contemplă realități apăsătoare, punând candoare și grație în imagini evocatoare ale faptului de viață comun. (...) E în poezia Victoriei Milescu o „mitologie citadină", cum se exprima Gabriel Dimisianu într-un comentariu la volumul *Sub steaua câinelui,* o mitologie în centrul căreia se impune poetul, cel care simte și trăiește totul plenar, cu o năvalnică iubire de viață, cu o anume religiozitate în denunțarea credinței sale depline în puritatea și inocența sentimentelor capabile a ilumina lumea în toate fațetele sale.

(Constantin Cubleșan, pe coperta a patra, reluare din vol. *Poezia de toate zilele,* Editura Limes, Cluj-Napoca, 2017)

Cristian Moșneanu, *Regina Maria,* Editura Librex, București, 2018 (Colecția Centenarul Marii Uniri)

Iubirea mea pentru această țară, pe care am făcut-o a mea prin lacrimi și suspine, a ajuns pentru mine ca o religie. Mă simt legată de ea prin lanțuri de oțel, legată prin inimă, prin creier și prin sânge. Simt că fiecare din cei șase copii ce i-am dat e unul din inelele acestui lanț pe care numai moartea și dezastrul îl pot sfărâma. (Regina Maria)

Regina Maria, mai mult decât oricine altcineva, s-a bătut pentru a asigura reîntoarcerea Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei la România, la sfârșitul Primului Război Mondial. A dormit pe câmpurile de luptă ale celui de-Al Doilea Război Balcanic și ale Primului Război Mondial, alături de soldații săi. Prin forța de nezdruncinat a voinței sale, această prințesă britanică s-a redefinit pe sine însăși ca româncă oferindu-le supușilor săi o mai bună înțelegere a ceea ce urma să fie România, decât oricare din viziunile fasciștilor sau comuniștilor autohtoni care au urmat după ea. (Robert D. Kaplan, pe coperta a patra)

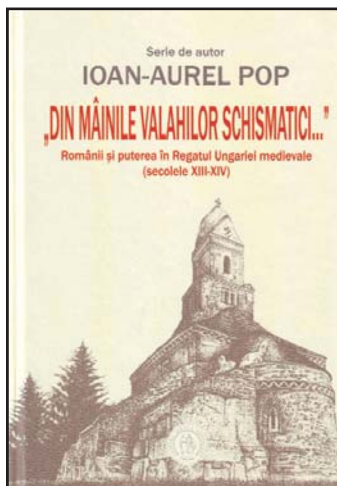
Calinic Argeșeanul, *Preafericitul Daniel, Zece ani de patriarhat apostolic,* Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2017 (textul românesc este tradus în engleză, franceză, italiană, spaniolă, rusă și greacă)

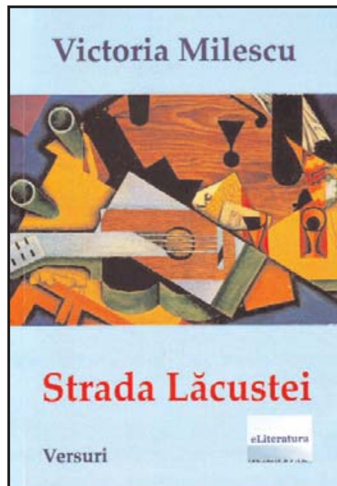
Până în prezent, Domnul Dumnezeu a binecuvântat Biserica Ortodoxă Română cu șase Patriarhi: Miron (1925-1939; Nicodim (1939-1948); Iustinian (1948-1977); Iustin (1977-1986); Teoctist (1986-2007) și Daniel, începând cu anul 2007, în anul de grație 2017 împlinindu-se un deceniu de strălucit, temeinic și vârtos plugărit a acestuia pe brazda Bisericii Ortodoxe.

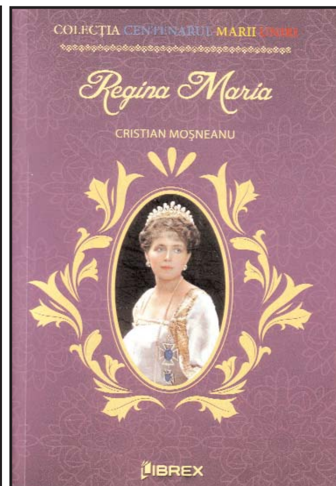
Urmașul Patriarhului Teoctist, ucenicul Arhimandritului Cleopa și al savantului teolog Dumitru Stăniloae, avea să vină la cârma Bisericii lui Hristos din România la o răscruce de furtuni, întru așezări sociale și religioase. Cu doar șapte luni mai înainte de chemarea sa la ascultarea patriarhală, România intra în Uniunea Europeană!

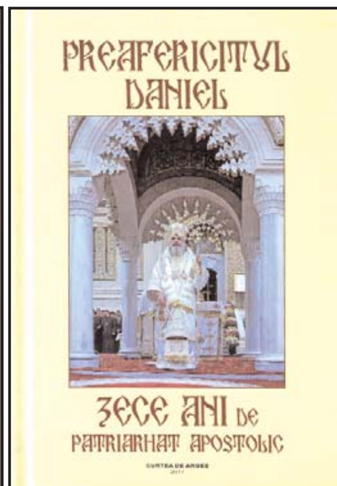
Cunoscător al contextului internațional, studiind ani îndelungați la universitățile Europei și fiind profesor universitar într-o țară neutră ca Elveția, a dobândit o experiență unică, trăind pe viu viața nouă a celorlalte popoare.

Așa a rânduit Dumnezeu, să avem acum, la începutul mileniului al III-lea, un Patriarh al României care este deopotrivă și un Patriarh european, priceput în mersul vremurilor pe care le trăim. (Autorul, la începutul *Argumentului* la carte)

GO-ul, dincolo de joc

O clasă de copii cu nevoi speciale

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

Domnul Kiyoshi Yanagisawa, fost profesor de liceu, este acum implicat în popularizarea GO-ului în Hachinohe, prefectura Aomori. El crede în puterea pozitivă a GO-ului și, entuziasmat de asta, a decis să se pensioneze mai devreme, pentru a se dedica acestui scop. A aflat despre proiectul meu și, în toamna anului 1996, m-a invitat în orașul lui. GO-ul era răspândit în grădinițe și în școlile elementare, inclusiv într-o școală pentru surzi, unde la un moment dat s-a întâmplat ceva de neuitat. Pe vremea aceea, proiectul meu era deja introdus în grădinițe, creșe, școli elementare și sanatorii pentru persoane cu dizabilități mintale din toată Japonia, inclusiv în clase pentru copii cu nevoi speciale și școli pentru copii cu handicap. Dl Yanagisawa, mișcat de experiențele mele cu copiii cu nevoi speciale, m-a dus la o școală din Hachinohe și mi-a cerut să joc GO cu elevii.

În martie 1998 am vizitat pentru prima dată clasa de acolo. Directorul mi-a spus că, deși el aștepta cu interes ziua aceea, este posibil ca elevii să nu fie în stare să joace GO. Când am intrat în clasă, am găsit acolo opt copii. Patru stăteau în primul rând și patru în al doilea. Probabil că profesorul le ceruse să fie liniștiți. După ce am început să vorbesc, s-au mai relaxat. Printre ei era un băiat care stătuse cu fața lipită de bancă. Avea tendințe de hiperactivitate și a sta liniștit era un chin pentru el.

După ce m-am prezentat, băiatul s-a ridicat dintr-o dată și s-a recomandat și el: „Eu sunt Akira și sunt în clasa a cincea”.

Înainte de a începe să jucăm GO-captură, adesea scriu pe tablă, cu caractere chinezești, numele jocului și le explic copiilor despre ce e vorba. Unul dintre copii și-a deschis caietul de notițe și a scris în el aceste caractere chinezești. Curând, pagina a fost plină de cuvântul GO. Pentru că l-am bătut pe umăr admirativ și l-am lăudat cât e de deștept, mi-a zâmbit cu toată fața.

Ca totdeauna, am început o partidă între două echipe. Era acolo și un copil mai mic, din clasa întâi, care avea sindromul Down. Când a fost rândul lui să joace, după ce s-a gândit îndelung, a făcut o mutare prin care a capturat cinci piese adverse. În acel moment, cu toții au fost atât de excitați că l-au aplaudat zgomotos. Micuțul s-a întors fericit spre scaunul lui, dar Akira l-a oprit, l-a bătut pe umăr și i-a spus: „Ai făcut o treabă bună!”

Ulterior, am primit scrisori de la copii și de la profesori. Copiii mărturiseau bucuria de a se distra alături de profesori și de a-i învinge la GO. Una dintre profesoare mi-a scris că a fost mișcată de acea întâmplare și m-a rugat să extind proiectul și la alți copii din școala ei. Totuși, un alt profesor mi-a scris că elevii cu nevoi speciale au înțeles GO-ul „la nivelul lor”. Nu am putut de atunci uita cuvintele „la nivelul lor”. Ca jucător profesionist de GO, mi s-a părut că elevii înțeleseseră jocul mult mai bine decât profesorii, dar nu era acesta și modul în care profesorii îi vedeau pe copii. Atâta vreme cât un profesor îi privește pe copii ca fiind „handicapați”, el nu va fi în stare să-i vadă așa cum sunt ei în realitate.

La sfârșitului lunii iunie a anului următor, am fost invitat să joc GO cu elevii obișnuiți din clasele a cincea ale școlii. După ce am discutat despre planurile lor de viitor, a început competiția de GO-captură. Trei clase erau împărțite în șase echipe, trei echipe de băieți și trei de fetițe. Cele șase echipe plus o echipă de profesori au jucat în sistem turneu, fiecare cu fiecare. Așa cum se întâmpla de fiecare dată, veselia se auzea în toată școala.

Echipa profesorilor a câștigat turneul din acea zi. După câte îmi amintesc, a fost pentru prima dată când o echipă de profesori a câștigat un asemenea campionat. Până atunci, de fiecare dată copiii îi învinseseră pe profesori. Știam că pentru orice regulă există o excepție, dar tot am fost oarecum surprins. Totuși, copiilor li se păruse normal ca profesorii să câștige.

S-a întâmplat însă ca acela să fie începutul unei drame. În aceeași zi, un grup de copii cu dizabilități au asistat la joc, iar când a început competiția, m-au întrebat de ce nu pot participa și ei. Le-am spus pe șoptitelea că ei sunt atât de buni că ar trebui să joace mai târziu. Au așteptat răbdători. Profesorii nu știau că aveau să joace și cu copiii cu nevoi speciale. Erau mândri că până atunci câștigaseră toate partidele. Am anunțat la microfon că „acum urmează adevărata finală”.

Copiii cu nevoi speciale au ieșit în față. Elevii de clasa a cincea i-au salutat. Unul dintre profesori s-a aplecat spre mine, spunându-mi că este imposibil ca elevii aceia să poată juca GO. Lucra chiar cu clasa copiilor cu probleme, dar fusese transferat la școala aceea abia de la începutul anului și nu știa că elevii cu nevoi speciale jucaseră GO-captură cu mine cu trei luni în urmă. I-am răspuns să nu fie îngrijorat, că acei copii sunt geniali – iar copiii au intrat în scenă.

Veselia copiilor de clasa a cincea era plină de uimire, văzând cum colegii lor cu nevoi speciale jucau fără teamă împotriva profesorilor care tocmai îi învinseseră pe ei. Îi încurajau din toate puterile, strigându-le numele.

Și a început partida finală. Este probabil dincolo de imaginația dumneavoastră cum a decurs jocul. Unii copii erau lungiți pe podea, unii dansau, alții cântau. Profesorii păreau foarte serioși, evaluându-și atent mutările. După câteva minute, unul dintre copii a capturat mai mult de zece piese. La început, elevii de clasa a cincea nu și-au dat seama ce se întâmplase și au rămas pentru o clipă complet tăcuți. În secunda următoare, școala a răsunat de aplauze furtunoase. Unii copii loveau aerul cu pumnul, alții strigau „ura!” Elevii de-a cincea erau atât de veseli de parcă ei înșiși ar fi câștigat partida. Au izbucnit voioși și copiii cu nevoi speciale – numai profesorii rămăseseră cu gura căscată...

Șase luni mai târziu am vizitat pentru a treia oară școala. Copiii păreau mai vioi ca niciodată. Se așteptau să joc GO cu ei, ceea ce am și făcut. Aveam în acea zi cu mine oaspeți din Statele Unite și din Germania. Fiecare clasă i-a primit cu cântece și dansuri. Am observat că era printre copii și o fetiță pe care nu o întâlnisem până atunci. Era în clasa întâi și era autistă. În timpul partidei, fetița așeza piesele pe tablă cu un zâmbet fericit. Directorul mi-a zis că până atunci nu o văzuse niciodată zâmbind. Atunci când juca GO, simțămintele ei se exprimau spontan. Asta este important – să creem o atmosferă relaxată, care să inducă bucurie. Atunci, oricine zâmbește în mod firesc. Ființele umane sunt făcute să zâmbească atunci când sunt fericite.

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO*, de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Tosho-bunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002; în figură, o imagine din carte. Informații din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federației Române de GO, www.frgo.ro.)

(Urmare din pag. 32.)

Pe Iosif Iser autoarea ni-l prezintă ca pe un vrăjitor al paletei, probând cu *Spaniole cu evantai* (p. 22), *Iașii văzuți de pe dealul Copoului* și *Odaliscă cu teorbă*. Sunt admirabile tablourile lui Alexandru Ciucurencu *Oameni de afaceri* și *Natură statică cu lalele* (p. 6), dar și reprezentările lui Ștefan Dimitrescu *Lili* (portretul soției scriitorului Ionel Teodoreanu), alături de cele *Trei fete țărănci* (p. 19). Dumitru Ghiață semnează și el două piese de rezistență, precum *Flori de toamnă* (p. 24) și *La târg* (p. 15). Pânza *Bărci pe Dunăre* (p. 32) aparține lui Alexandru Jean Steriadi, considerat exponent al impresionismului în România. Această scurtă incursiune prin fondul de aur al picturii din colecție nu se poate încheia fără a aminti de lucrarea *Rochia neagră* (p. 27) a lui Theodor Pallady, minunații *Maci* (p. 32) și *Casele de pe Valea Prahovei* ale lui Vasile Popescu, sau *Pădurea* lui Lucian Grigorescu, care pare adusă de la Barbizon. Corneliu Baba ne încântă și el cu *Case la Veneția* și *Arlechin cu maimuță* (p. 2).

Alături de pictură, grafica ocupă și ea un loc special în colecția familiei Pârvuțoiu. Și aici găsim nume mari precum Nicolae Tonitza (*Jucătorii de șah, Nud, Rachiș-Ali, Gürli*), Theodor Pallady (*Autoportret*), Ștefan Luchian (*Casă la Brebu*), Corneliu Baba (*Peisaj venețian* și *Regele nebun*), Gheorghe Petrașcu, Iosif Iser, Ștefan Dimitrescu, Henri Catargi și alții. Tot celebrități semnează și sculpturile din această colecție: Boris Caragea (*Nud așezat*), Oscar Han (*Nud de femeie*), Ion Irimescu (*Bacantă*), Cosmin Hristu (*Idilă*), Marcel Guguianu (*Zeitate a Atlantidei*), Mircea Tocaci (*Madona, Leda, Cuplu*). Încântă ochiul, de asemenea, *Mobilierul de sufragerie stil Baroc, Mobila de salon stil Ludovic al XV-lea* sau *Garnitura de salon Barochetto*, un Rococo personalizat, sculptat integral de mână.

Ar mai fi multe piese de prezentat din acest mozaic de artă al familiei Pârvuțoiu, care, toate la un loc, te conving că te afli în fața unor artiști de înalt standard, cei care au investit cunoștințe de specialitate, răbdare, timp, bani și multă, foarte multă iubire în eforturile lor, de peste o jumătate de secol, de a-și adăuga la colecție măcar o parte dintre lucrările care li s-au lipit de suflet.

Vernisajul expoziției și lansarea volumului *Impresii de colecționar* s-au constituit într-un adevărat regal al artelor frumoase, care a marcat, totodată, deschiderea Galeriei de Artă „A. Rădulescu”, într-un spațiu nu doar generos, dar parcă pregătit anume pentru lumea mirifică a artelor frumoase. Și, așa, cei doi amfitrioni, Alexandru Rădulescu și Ștefania Dumbravă, specialiști în domeniu, *au pășit cu dreptul.*

Am păstrat pentru final cele câteva cuvinte pregătite despre selecta asistență la acest act de cultură. Au participat personalități de seamă din rândul colecționarilor de artă, în frunte cu domnul Vasile Parizescu, președintele Societății Colecționarilor de Artă din România, domnul Marius Tița, colecționar și critic de artă și, nu în ultimul rând, doamna Mihaela Varga, redactorul volumului *Impresii de colecționar.* De la Domniile Lor, asistența a auzit cea mai aleasă prezentare a competenței, stăruinței, sacrificiilor, pasiunii și dragostei doamnei Maria Pârvuțoiu pentru artă, pentru ceea ce familia a agonisit în minunata-i colecție. Este cert că prin această colecție și veritabilii artiști care o patronează, creatorii de artă și operele lor trăiesc pe mai departe, în cadrul acelei *duble paternități,* de care vorbește în volum doamna Marieta Pârvuțoiu. Și, când te gândești că totul a pornit de la tabloul *Flori de măr într-o vază,* pe care Maria și Constantin Pârvuțoiu și l-au putut permite drept cadou de nuntă!...

Arta - *dublă paternitate*

Ion PĂTRAȘCU

Este crezul unei împătimite colecționare care ne spune că arta trăiește mai departe prin prieteni, admiratori și colecționari. *Ea ajunge să aibă atâtea vieți câți colecționari o vor dori, o vor iubi și proteja.* Am citat din volumul *Impresii de colecționar* (Editura MAIKO, 2017) semnat de doamna Maria Pârvuțoiu.

O carte splendidă, lansată recent la Galeria de Artă „A. Rădulescu" din București, concomitent cu vernisajul unei selecte expoziții de pictură din colecția familiei Pârvuțoiu. Moment cultural inedit, întrucât ilustrațiile din volum se regăseau expuse în galeria care, cu acest prilej, își deschidea ușile pentru public. Volumul este o poveste fabuloasă, în bună parte autobiografică, despre cele trei generații de colecționari care au cules perlă după perlă, timp de 60 de ani. Povestea este spusă de o *amică a Belle-Artelor* sau pur și simplu de *aia mică* (aluzie la statura minionă a autoarei), cum era cunoscută printre ceilalți împătimiți de artă.

Încă de la prima trecere în revistă a pieselor din expoziție, îți dai seama că, în cazul de față, formarea acestei colecții este în sine o operă de artă. Este evident că această familie de colecționari s-a propulsat într-o altă lume, într-un univers magnific, care s-a dovedit al său și față de care se simte dependentă. Șiragul de nestemate este rezultatul unei pasiuni fără măsură, acumulată în sufletele colecționarilor (a nu se confunda cu posesorul sau negustorul de artă), care i-a asigurat acea *dublă paternitate,* pentru că, la fel ca autorul, colecționarul a apreciat, a simțit și și-a dorit fiecare lucrare în parte. George Călinescu vorbea chiar de *un virus, care pătrunde mai întâi în suflet, apoi în minte, se localizează în gândire, de unde... își face nădădăile.*

Cum s-au petrecut toate aceste lucruri minunate, ne povestește doamna Maria Pârvuțoiu (Marieta, pentru prieteni), cu mult har și generozitate. Aflăm, astfel, etapele principale ale dobândirii statutului de colecționar: cunoaștere profundă prin audiere, lectură și vizionare, la care se adaugă zbuciumul continuu și nerăbdarea de a intra în posesia lucrării dorite. Autoarea se destăinuie spunând că este vorba de acel proces în care autorul și colecționarul devin două fațete ale aceluiași fenomen social, când colecționarul continuă de fapt actul creației.

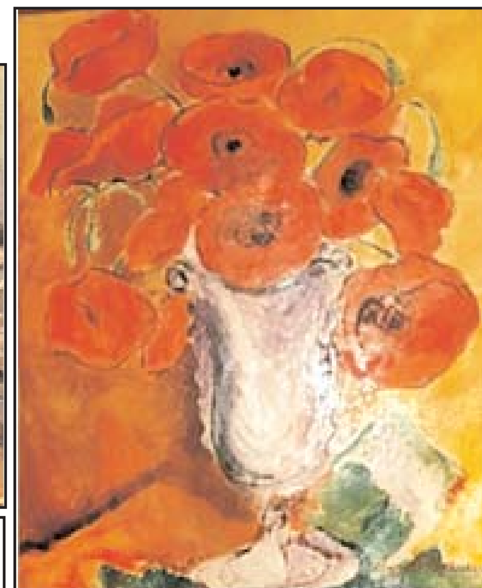
Autoarea volumului și colecționara Marieta Pârvuțoiu are în spate istoria tumultoasă a unei familii de aromâni, care a fost nevoită să migreze din locurile de baștină, de prin Munții grecești ai Pindului și să ajungă, în final, în România. Încercările prin care au trecut sunt astăzi greu de imaginat. Însă, ceea ce a fost constant în familia Vrană a Marietei e acea ambianță cultivată, acel univers estetic, cu raporturi morale bine definite și consolidate. La formarea gustului Mariei pentru artă a contribuit mai întâi propria-i mamă, dar și membri marcanți ai familiei, rudelor și prietenilor aromâni. Printre ei, se afla și doamna culturii românești, eminescolog de mare prestigiu, regretata Zoe Dumitrescu Bușulenga, sau *tanti Zoe* cum îi spunea Maria Vrană. Din anul 1959, Maria Vrană și Constantin Pârvuțoiu pornesc în tandem pe potecile artelor frumoase. Soțul, plecat dintr-un sat gorjean, a înțeles repede cum este să studiezi și să muncești, să muncești și să-și actualizezi mereu cunoștințele. După absolvirea Academiei de Studii Economice și, ulterior, a Cursurilor Postuniversitare din București, Constantin Pârvuțoiu s-a remarcat rapid în domeniul comerțului exterior, deținând funcții de conducere în întreprinderile de profil, dar și un mandat de zece ani ca șef al Agenției Economice a României la Haga. A fost primul ambasador român pe lângă Uniunea Europeană și a deținut și un portofoliu guvernamental.

Revenind la volum, aflăm că pictura și sculptura sunt componentele de bază ale colecției Pârvuțoiu, dar nu lipsesc nici unele piese de mobilier, covoare manuale din țări de origine, diverse obiecte decorative vechi. Pictura este, fără îndoială, perla colecției. În ea se regăsesc creații ale unora dintre cei mai mari pictori ai României. Autoarea ne sugerează, de la bun început, o posibilă preferință a Domniei Sale. Spun posibilă, pentru că mamele își iubesc cu ardoare egală toți copiii. Am avut această impresie atunci când am văzut că pe coperta cărții trona pânza lui Nicolae Tonitza, *Baia turcească.* Autoarea ne asigură că lucrarea este una dintre creațiile-capodoperă ale *etapei Balcic,* prin care pictorul se impune cu un nou stil, unul ce-i poartă numele. Tot de la Balcic, colecția familiei ne prezintă și tabloul *Pescari în barcă* (p. 20) al lui Nicolae Dărăscu, operă de maturitate, expresie a atașamentului său față de mare, râuri, lagune și, desigur, Deltă. Din creația marilor pictori români, în colecție se regăsesc și trei pânze valoroase ale lui Gheorghe Petrașcu: *Peisaj cu case* (p. 26), *Natură statică cu flori, pensule și cărți, Curtea Domnească* (p. 8).

(Continuare la pag. 31.)

Număr ilustrat cu picturi din colecția Pârvuțoiu.
(Pentru majoritatea tablourilor, în textul alăturat sunt indicate paginile la care ele sunt reproduse.)

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Theodor CODREANU – scriitor, Huși
- Dan ANGHELESCU – scriitor, București
- Acad. Alexandru BOBOC – București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Maria VAIDA – profesor, Cluj-Napoca
- Raia ROGAC – scriitor, Chișinău
- Lucian COSTACHE – profesor, Pitești
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., București
- Octavian STĂNĂȘILĂ – prof. univ., București
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Sergiu I. CHIRCĂ – prof. univ., Chișinău
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Marian MIHĂESCU – profesor, Curtea de Argeș
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Yasutoshi YASUDA, 9 dan – jucător de GO, Japonia